

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

Maģistra darbs

“ Pamattiesību ievērošana veicot kratīšanu”

Pilna laika klātienēs
4. semestra J-1 grupas studente
Diāna Rubīne
Zinātniskais konsultants:
Prof., Dr.iur. Ārija Meikališa

Rīga, 2016.gads

ANOTĀCIJA

Atslēgas vārdi: *kriminālprocess, kratīšana, kratīšanas institūts, pamattiesību ievērošana, tiesības uz mājokļa neaizskaramību, tiesības uz privāto dzīvi.*

Darba tēma ir pamattiesību ievērošana veicot kratīšanu. Pētījuma mērķis ir noskaidrot kā tiek ievērotas personu pamattiesības veicot kratīšanu.

Darba uzdevums ir noskaidrot vai pētāmā problēma, proti, pamattiesību ievērošana kratīšanā, Latvijā tiek ievērota.

Darbā tiek aktualizēts cilvēktiesību jautājums, jo kratīšana ir iejaukšanās personās dzīvē un mājokļa aizskaršanā. Kratīšanas leģitīmais mērķis ir novērst nekārtības vai noziedzīgu nodarījumu un aizsargāt citu tiesības kā arī atrisināt kriminālprocesuālas attiecības. Kratīšanai jābūt samērīgai ar sasniedzamo mērķi.

Pētījuma rezultātā autore secināja, ka nepieciešami grozījumi, konkrēti, Kriminālprocesa likuma papildināšana. Pašreizējais regulējums attiecībā uz kratīšanu ir nepietiekams un rada diskutablas situācijas praksē, kas var novest pie pamattiesību pārkāpumiem.

SUMMARY

Key words: *criminal procedure, search, search institute, respect for fundamental rights, right to inviolability of the home, the right to privacy*

The theme of this work is respect of fundamental rights during the search. The aim of research is to find out how the fundamental rights are respected during the search.

Work is intended to clarify whether the researched problem namely the respect of fundamental rights during the search is respected in Latvia.

Work is actualized on human rights issue because search is an intrusion of the private life and home. The legitimate aim of search is to prevent disorder or crime and to protect the rights of others as well as to resolve criminal legal relations. Search should be proportionate to the objective pursued.

During the research author concluded that there is a need for amendments for Criminal procedure law, particularly supplement it. The current framework for search is insufficient and creates controversial situations in practice that can lead to violations of fundamental rights.

Saīsinājumu atšifrējumi

ECK – Eiropas Cilvēktiesību konvencija

ECT – Eiropas Cilvēktiesību tiesa

FPP – Finanšu policijas pārvalde

IT – Informācijas tehnoloģija

KPL – Kriminālprocesa likums

KL – Krimināllikums

VID – Valsts ieņēmumu dienests

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
SUMMARY	3
Saīsinājumu atšifrējumi	4
IEVADS	6
1.IZMEKLĒŠANAS DARBĪBU KĀ PROCESUĀLO DARBĪBU VIRPĀRĪGAIS RAKSTUROJUMS	8
1.1.Izmeklēšanas darbību jēdziens un to vieta procesuālo darbību vidū.....	8
1.2. Izmeklēšanas darbību veikšanas vispārīgie nosacījumi.....	13
1.3. Izmeklēšanas darbības rezultātu procesuālā nostiprināšana	21
2.KRATĪŠANA	26
2.1.Kratīšanas jēdziens	26
2.2.Sagatavošanās kratīšanai	32
2.3.Kratīšanas veikšanas nosacījumi	35
2.4.Kratīšanas rezultātu fiksēšana	44
2.5.Cilvēktiesību ievērošana, veicot kratīšanu	53
2.6.Darbības ar izņemtajiem priekšmetiem un to pieļaujamība	59
3.KRATĪŠANAS KĀ IZMEKLĒŠANAS DARBĪBAS REGULĒJUMS ĀRVALSĪTS	66
3.1.Kratīšanas mērķi ārvalsts regulējumos	66
3.2.Kratīšanas veikšanas nosacījumi ārvalsts regulējumos	67
3.3.Kratīšanas fiksēšanas veidi ārvalsts regulējumos.....	69
4.NOBEIGUMS	70
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	73
PIELIKUMI.....	79

IEVADS

Mūsdienās ir aktuāls jautājums par personu pamattiesību ievērošanu kriminālprocesa laikā, it sevišķi izmeklēšanas darbību laikā kā, piemēram, kratīšanā. Neskatoties uz vairākiem tiesību aktiem, kas ir saistoši Latvijā saistībā ar cilvēktiesību aizskārumiem, arvien vairāk publiskajā telpā nākas dzirdēt par kratīšanām, to pamatotību un tajā veiktajiem procesuālajiem pārkāpumiem.

Šajā darbā autore principā neskars krimināltiesiskos jautājumus, izņemot tiktāl, cik tas nepieciešams raksturojot atsevišķas kratīšanas īpatnības. Izmeklēšanas darbības kriminālprocesuālā reglamentācija iet soli solī ar taktiku un dažbrīd grūti runāt par vienu vai otru kriminālprocesuālu normu, kas nosaka izmeklēšanas darbības veikšanu, vienlaikus neskarot taktikas jautājumus¹. Tikai apgūstot kriminālistikas teorētiskos pamatus, praktiskās iemaņas un paņēmienus, var sekmīgi izmeklēt un atklāt noziegumus². Tāpēc arī autore nedaudz papētīja kratīšanas veikšanas taktiskos jautājumus.

Kratīšana var būtiski ierobežot personas konstitucionālās un cilvēktiesības. Šo tiesību ierobežošana notiek, nolūkā atrisināt un noregulēt ar noziedzīgu nodarījumu radušās krimināltiesiskās attiecības.

Kratīšanas institūts nav jauns tiesību institūts kriminālprocesā. Latvijas teritorijā kriminālprocesu regulējošs normatīvais akts, kurā bija ietverts kratīšanas institūts bija 1864. gada Ķeizara Aleksandra II izdotais Krievijas Kriminālprocesa ustavs (krievu val. „Устав уголовного судопроизводства”).³ Laika gaitā kratīšanas institūts ir grozīts, mainoties tiesību zinātnei un prakses atziņām.

Maģistra darbā autore izmantoja savāktos materiālus prakšu laikā, kas izietas Tieslietu ministrijas Krimināltiesību departamentā un Valsts ieņēmuma dienesta (turpmāk – VID) Finanšu policijas pārvaldē (turpmāk – FPP). Autore saskārās ar problēmām iegūt informāciju, jo saskaņā ar Kriminālprocesa likuma⁴ 375.panta pirmo daļu, kriminālprocesā iegūtie un krimināllietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums.

Maģistra darba mērķis ir noskaidrot vai tiek ievērotas pamattiesības kratīšanā. Šis mērķis tiks sasniegts noskaidrojot:

- 1) kratīšanas institūta definējumu;
- 2) kratīšanas institūta saturu;
- 3) uz kāda pamata iespējama kratīšanas izdarīšana;

¹ Meikališa A., Pirmstiesas izmeklēšana, Rīga: Turība, 2001.,66.lpp

² Kavalieris A., Kriminālistika. Mācību grāmata 1. daļa Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2003, 37.lpp

³ Dombrovskis R. Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi, Jurista Vārds, 2009.17.marts, Nr. 11,4. lpp.

⁴ Kriminālprocesa likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11. maijs, Nr. 74

- 4) kā tiek veikta kratīšana;
- 5) kā tiek fiksēta kratīšanas izdarīšana;
- 6) kratīšanas leģitīmo mērķi.

Maģistra darba uzdevums ir:

- 1) veikt normatīvo aktu izpēti;
- 2) pētīt kratīšanas institūtu zinātniskajā literatūrā;
- 3) pētīt prakses materiālus;
- 4) salīdzināt kratīšanas institūtu Latvijā un ārvalstīs;
- 5) veikt tiesu prakses izpēti.

Maģistra darba rakstīšanā izmantotas vairākas pētīšanas metodes. Vēsturiskā pētīšanas metode izmantota pētot kratīšanas institūta vēsturisko attīstību, piedāvātos grozījumus. Sistēmiskā pētīšanas metode izmantota pētot kratīšanas institūta nošķiršanu no citiem kriminālprocesuālajiem institūtiem. Sistēmiskā pētīšanas metode izmantota arī pētot citus normatīvos tiesību aktus, piemēram, salīdzinot ar tematisko apskati administratīvā procesa ietvaros. Salīdzinošā pētnieciskā metode tika izmantota, salīdzinot kratīšanas institūta definējumu, kā arī atsevišķus kratīšanas aspektus Latvijā un ārvalstīs. Tāpat darbā tiks izmantota dedukcijas metode, lai no vienas teorijas izsecinātu vairākas mazākas apakštēzes.

Maģistra darbā tiks izmantota zinātniskā literatūra, kas apraksta kratīšanas institūtu. Darbā tiks izmantoti ar Kriminālprocesa *travaux preparatoires*, lai labāk saprastu kratīšanas institūta mērķi.

1. IZMEKLĒŠANAS DARBĪBU KĀ PROCESUĀLO DARBĪBU VIRPĀRĪGAIS RAKSTUROJUMS

1.1. Izmeklēšanas darbību jēdziens un to vieta procesuālo darbību vidū

Izmeklēšanas darbība ir viena no kriminālprocesuālajām darbībām. Procesuāla darbība ir kriminālprocesa likumā pieļauta darbība, ko realizē izziņas izdarītājs, prokurors, tiesnesis un tiesa, nolūkā atklāt noziedzīgus nodarījumus, noskaidrot vainīgos un piemērot likumu tā, lai nodarījuma izdarītāji tiktu taisnīgi sodīti, bet neviens nevainīgs netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts⁵. Nedaudz jaunāka definīcija no Latvijas Kriminālprocesa kodeksa (turpmāk tekstā – KPK) ir atrodamā Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošajā vārdnīcā: „Viss izmeklēšanas darbs krimināllietā lietas nosūtīšanai tiesai jautājuma izlemšanai par apsūdzētā nodošanu tiesai, sastāv no darbībām, kuras veic procesa virzītāji – izziņas izdarītājs, prokurors, tiesnesis, prokurors – un kuras ir reglamentētas Latvijas KPK un tāpēc tik sauktas par kriminālprocesuālajām darbībām”⁶. Tātad abās definīcijās ir līdzīgs tas, ka šīs procesuālas darbības ir minētas un definētas pašos likumos. Piemēram, V. Čelcovs uzskata, ka izmeklēšanas darbības ir visas tās darbības, ko procesa virzītājs veic pirmstiesas izmeklēšanā, tai skaitā, saukšana pie kriminālatbildības, drošības līdzekļa pielietošana, apsūdzētā, cietušā, civilprasītāja, civilatbildētāja un viņu pārstāvju iepazīstināšana ar lietas materiāliem utt. Latviešu autoru darbos ir atrodamā arī šāda definīcija:” izmeklēšanas darbības ir procesuālo darbību īpašs paveids, kuru veikšana virzīta uz pierādījumu iegūšanu un pārbaudi, izmeklējot noziedzīgus nodarījumus”⁷

Kriminālprocesā, kurš bija spēkā Krievijā un Latvijā līdz 1926. gadam jau bija pants par izmeklēšanas darbībām, precīzāk 294.pants, kurš paredzēja, ka izmeklēšanas tiesnesis var veikt izmeklēšanas darbības, lai noskaidrotu patiesību⁸.

Latvijā XX gadsimta trīsdesmito gadu literatūrā ne tikai nebija sniegta izmeklēšanas darbības izpratne, bet gandrīz neizmantoja šo terminu⁹. Grāmatā "Noziedzīgu nodarījumu

⁵ Krastiņš U., Juridisko terminu vārdnīca, Rīga: Nordik, 1998., 215.lpp

⁶ Meikališa A., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: RaKa, 2000, 128.lpp

⁷ Kriminālistiskās taktikas teorētiskie pamati, Terehovičs V., Nīmande E. Kriminālistika. Kurša lekciju konspekts. Rīga: [b.i.], 2008, 58 lpp

⁸ Устав уголовного судопроизводства, pieejams: <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/> [aplūkots: 02.05.14]

⁹ Dombrovskis R., Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi, Jurista Vārds, 2009.17. marts, NR. 11

izmeklēšana un atklāšana" tika lietots termins "izmeklēšanas darbs", bet nebija dots termina skaidrojums¹⁰. Interesanti ir tas, ka juridiskajā literatūrā pastāv daudz viedokļu par izmeklēšanas darbību jēdzienu, un tie formulējumi nereti pat atšķiras pēc savās būtības.

Ar izmeklēšanas darbību veidiem, kā arī ar citiem jautājumiem, kas saistīti ar izmeklēšanas darbībām, Krievijas zinātnieki sāka nodarboties tikai pēc Otrā pasaules kara¹¹. Valdošais krievu zinātnieku uzskats bija, ka katra izmeklēšanas darbība ir procesuālā darbība, bet ne katra procesuālā darbība ir izmeklēšanas darbība, jo ir procesuālās darbības, kas nav saistītas ar pierādīšanu, bet izdarāmas, lai realizētu procesa dalībnieku tiesības un pienākumus.¹² Līdzīgs uzskats atrodamas arī A.Liedes grāmatā, kur viņa deva savu definīciju un, proti, "izmeklēšanas darbības ir tās procesuālās darbības, ar kuru palīdzību izmeklētājs iegūst, procesuāli nostiprina un pārbauda pierādījumus"¹³

Latvijas kriminālprocesuālajā likumdošanā izmeklēšanas darbības legāldefinīcija parādījās tikai 2005. gadā¹⁴, kad spēkā stājās Latvijas Kriminālprocesa likums.

Kriminālprocesa virzītāja darbību var iedalīt procesuālajā, kas ir nostiprināta un reglamentēta kriminālprocesuālajā likumā, un neprocesuālajā (pārrunas, pieprasījumi, dokumentu sakārtošana lietā u.tml.).¹⁵

Procesuālā darbība, savukārt, sastāv no procesuālās rīcības un procesuālajiem lēmumiem.¹⁶ Kriminālprocesā ir reglamentētas vairākas procesuālas darbības, kas nav saistītas ar izmeklēšanas darbību, tāpēc visas izmeklēšanas darbības ir procesuālas, bet ne visas procesuālās darbības ir izmeklēšanas darbības

Izmeklēšanas darbības ir ļoti būtisks kriminālprocesuālais institūts. Tās ir galvenais veids, kā kriminālprocesa gaitā tiek iegūta nepieciešamā informācija, kas svarīga kriminālprocesa mērķa sasniegšanai.¹⁷ Izmeklēšanas darbību legāldefinīcija atrodama Kriminālprocesa likuma 10.nodaļas 138.panta pirmajā daļā un tās ir- procesuālās darbības, kas vērstas uz ziņu iegūšanu vai jau iegūto ziņu pārbaudi konkrētajā kriminālprocesā.

Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodeksa 85. pantā norādīts, ka pierādīšana ir pierādījumu vākšana, pārbaude un novērtēšana. Pats par sevi saprotams, ka izmeklēšanas darbība

¹⁰ Šķerstiņš J. Noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana un atklāšana. Rīga, 1929, 35. lpp.

¹¹ Dombrovskis R., Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi, Jurista Vārds, 2009.17. marts, NR. 11

¹² turpat

¹³ Liede A. Kriminālprocess. Tiesvedības norise krimināllietās. Rīga, 1973, 51. lpp.

¹⁴ Dombrovskis R., Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi, Jurista Vārds, 2009.17. marts, NR. 11

¹⁵ Meikališa A, Pirmstiesas izmeklēšana, Rīga: Turība, 2001, 53.lpp

¹⁶ turpat

¹⁷ Meikališa Ā., Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības, Jurista vārds, 2007.13.marts, Nr.11

ir izmeklēšanas elements, un šāda izmeklēšanas darbības definīcija ir krievu zinātnieku viedoklis.¹⁸

Pastāv divu veidu izmeklēšanas darbības – „parastās” un „speciālās”. Pirmajām ir veltīta kriminālprocesa likuma 10.nodaļa, bet otrajām 11.nodaļa.¹⁹ Kriminālprocesa likumā atrodamas šādas „parastās” izmeklēšanas darbības: pratināšana (140.pants), aptauja (155.pants), konfrontēšana (157.pants), apskate (159.pants), izmeklēšanas eksperiments(171.pants), liķa ekshumācija (165.pants), aplūkošana (168.pants), liecību pārbaude uz vietas (173.pants), uzrādīšana atpazīšanai (175.pants), kratīšana (179.pants), izņemšana (186.pants), priekšmetu un dokumentu iesniegšana pēc personu iniciatīvas (189.pants), procesa virzītāja pieprasīto priekšmetu un dokumentu iesniegšana (190.pants), elektroniskās informācijas sistēmā esošo datu saglabāšana (191.pants).ekspertīze (196.pants), salīdzinošajai izpētei nepieciešamie paraugi (206.pants).

Speciālās izmeklēšanas darbības:

- 1)legālās korespondences kontrole;
- 2) sakaru līdzekļu kontrole;
- 3) automatizētās datu apstrādes sistēmā esošo datu kontrole;
- 4) pārraidīto datu satura kontrole;
- 5) vietas vai personas audiokontrole;
- 6) vietas videokontrole;
- 7) personas novērošana un izsekošana;
- 8) objekta novērošana;
- 9) speciālais izmeklēšanas eksperiments;
- 10) salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu iegūšana speciālā veidā;
- 11) noziedzīgās darbības kontrole²⁰.

¹⁸ Dombrivskis R., Vēlreiz par pierādījumu un pierādīšanas izpratni, Jurista Vārds, 2010.17. janvāris, Nr. 3

¹⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010., 127.lpp.

²⁰ Kriminālprocesa likums (turpmāk – KPL): LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 26.aprīlī] 215.panta 1.daļa

Augstākā tiesa ir izvirzījusi tēzi, ka : „Kriminālprocesa likumā 10.nodaļā paredzētas visas izmeklēšanas darbības, kuras pieļaujamas, veicot izmeklēšanu kriminālprocesā, savukārt, Kriminālprocesa likuma 11.nodaļā norādītas speciālās izmeklēšanas darbības. Šajā Kriminālprocesa likuma nodaļā nav paredzētā tāda izmeklēšanas darbība kā ceļu satiksmes negadījuma notikuma vietas rekonstrukcija”.²¹Tas nozīmē, ka Kriminālprocesa likums paredz izsmeļošu uzskaitījumu ar izmeklēšanas darbībām, kuras Kriminālprocesa veikšanai pilnvarota amatpersona ir tiesīga izdarīt savu pilnvaru ietvaros.²² Senāts ir lēmis par to, ka nav pieļaujama neviena cita procesuāla darbība, kas nav minēta 10. vai 11.nodaļā. Tā, piemēram, „šajā Kriminālprocesa likuma nodaļā nav paredzēta tāda izmeklēšanas darbība kā ceļu satiksmes negadījuma notikuma vietas rekonstrukcija”²³.

No 138.panta otrā daļas izriet trīs būtiski apstākļi: 1) izmeklēšanas darbības var veikt tikai kriminālprocesa veikšanai pilnvarota persona;

2) katrai iepriekš nosauktai personai ir kompetences robežas izmeklēšanas darbību veikšanai;

3) izmeklēšanas darbību veidi KPL ir izsmeļoši norādīti.²⁴

Kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas ir:

- Procesa virzītājs-izmeklētājs, prokurors, tiesnesis, tiesas sastāvs;
- Izmeklēšanas grupas dalībnieks (KPL 30.panta otrā daļa);
- Uzraugošais prokurors;
- Izmeklētāja tiešais priekšnieks;
- Procesuālo uzdevumu izpildītājs (KPL 32.panta otrā daļa);
- Amatā augstāks prokurors;
- Ekspertīžu iestādes eksperts (KPL 33.panta piektā daļa);
- Pieaicināts eksperts;
- Revidents (KPL 35.panta pirmā daļa);
- Izmeklēšanas tiesnesis;
- ES institūcijas amatpersona;
- Prokurori;
- Tiesu, prokuratūru, izmeklēšanas iestāžu un to struktūrvienību vadītāji.²⁵

²¹ 47. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 31. maija lēmums Lietā SKK –93/2012, pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots:12.05.15]

²² 138.panta otrā daļa

²³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 31. maija lēmums Lietā SKK –93/2012, pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots:12.05.15]

²⁴ Meikališa A., Strada- Rozemberga K., Pārmaiņu laiks kriminālprocesā, Jurista Vārds, 2006.13. jūnijs, NR. 23

Ir amatpersonas, kuras izmeklēšanas darbības ir tiesīgas veikt, tikai iepriekš informējot par to procesa virzītāju, - izmeklētāja tiešais priekšnieks un uzraugošais prokurors. Un ir arī tādas kriminālprocesa likumā minētas amatpersonas, kuras izmeklēšanas darbības pašas veikt nedrīkst – amatā augstāks prokurors, tādā gadījumā, ja nepārņem procesa virzītāja pilnvaras, izmeklēšanas tiesnesis, tiesnesis, sagatavojot lietu iztiesāšanai u.c. Kompetences robežas izmeklēšanas darbību veikšanā ir rūpīgi jāievēro, jo to pārkāpšana ir pamats iegūto ziņu pieļaujamības apšaubīšanai.

Kriminālprocesa virzītāja pienākumi un tiesības ir ietvertas katra konkrētā darbinieka amata aprakstā.²⁶ Pārsvarā izmeklēšanas darbību veicēji ir izmeklētāji. Ar rīkojumu konkrētā amatpersona iegūst izmeklētāja statusu (kas dod tiesības izdarīt izmeklēšanu jeb būt par procesa virzītāju) konkrētā izziņas iestādē, vai arī rīkojumu, ar kuru konkrētā amatpersona iegūst izmeklētāja (procesa virzītāja) statusu konkrētajā kriminālprocesā.²⁷ Saskaņā ar 31. panta otrās daļas 3.punktu izmeklētāja tiešajam priekšniekam ir pienākums piešķirt procesuālās pilnvaras nepieciešamajam savā pakļautībā esošo amatpersonu lokam, lai nodrošinātu kriminālprocesa veikšanu mērķtiecīgi un bez neattaisnotas novilcināšanas.

Saskaņā ar kriminālprocesa likuma 138.panta otro daļu izmeklēšanas darbību uzskaitījums Kriminālprocesa likumā ir izsmeļošs. Kriminālprocesa likuma 10.nodaļā ietvertās izmeklēšanas darbības var iedalīt divās grupās: 1) izmeklēšanas darbības – darbības, kuru laikā iegūst vai pārbauda procesam nozīmīgu informāciju; 2) procesuālie pasākumi izmeklēšanas darbību veikšanas nodrošināšanai – pasākumi, kuri nepieciešami izmeklēšanas darbību sekmīgas norises nodrošināšanai (pie šīm varētu pieskaitīt informācijas avota norādīšanas pienākumu un elektroniskās informācijas sistēmā esošo datu saglabāšana)²⁸.

Savukārt, izmeklēšanas darbību laikā jau tiek iegūta informācija, kas vai nu uzreiz var būt nozīmīga pierādīšanā, vai arī kalpot par pamatu citu ziņu iegūšanai. Lielākā daļa izmeklēšanas darbību, kas norādītas Kriminālprocesa likuma 10.nodaļā ir patstāvīgas izmeklēšanas darbības, taču ir tādas izmeklēšanas darbības, kuras laikā arī iegūst procesam nepieciešamo informāciju, taču veikšanas vienīgais nolūks ir iegūt „materiālu” kādas citas izmeklēšanas darbības veikšanai, piemēram, līķa ekshumācija un salīdzināmo paraugu iegūšana.²⁹

²⁵ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās A. daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007., 177.-178.lpp.

²⁶http://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Maijs/17.05.2013/AL_1705_raj_A-00898-13_21.pdf

²⁷ turpat

²⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010., 127.-128. lpp.

²⁹ turpat

Izmeklēšanas darbības ir dažādas un atšķiras atkarībā no tā, kad tās ir veicamas, kādām personām obligāti ir jāpiedalās izmeklēšanas darbībās utt. Ir izmeklēšanas darbības, kuras drīkst veikt tikai pēc krimināllietas ierosināšanas (pratināšana, uzrādīšana atpazīšanai u.c.); ir tādas, kuras var veikt līdz kriminālprocesa uzsākšanai (notikuma vietas apskate, ekspertīze).³⁰ Piemēram, apskatē un kratīšanā ir obligāti jāpiedalās pieaicinātiem. Konkrētāk, personās kratīšana ir jāpiedalās noteikta dzimuma pieaicinātajiem.

1.2. Izmeklēšanas darbību veikšanas vispārīgie nosacījumi

Likumdevējs atļauj veikt izmeklēšanas darbības tikai pēc kriminālprocesa uzsākšanas, proti, jau pirmstiesas kriminālprocesā. Ikvienā krimināllietā ir obligāts pirmstiesas kriminālprocess, bet neviena izmeklēšana nevar pastāvēt bez izmeklēšanas darbībām.

Uz izmeklēšanas darbības veikšanu attiecas visi nosacījumi, kas attiecas vispārīgi uz procesuālajām darbībām kā arī speciālas kriminālprocesa normas, kas regulē izmeklēšanas darbības veikšanu. Vēl sīkāk uz katru izmeklēšanas darbību, kā kratīšanu, pratināšanu utt., attiecas savi specifiskie noteikumi.

Saskaņā ar KPL 12.panta pirmo daļu, kriminālprocesi veic, ievērojot starptautiski atzītās cilvēktiesības un nepieļaujot neattaisnotu kriminālprocesuālo pienākumu uzlikšanu vai nesamērīgu iejaukšanos personas dzīvē. Latvijai ir saistoši vairāki starptautiskie līgumi, kas iekļauj cilvēktiesību aizsardzību. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību konvencija un tās protokoli, Eiropas Sociāla harta, Eiropas konvencija par spīdzināšanas, antihumānas un personu pazemojošas izturēšanās vai soda novēršanu utc.

KPL 13.panta pirmā daļa, kura paredz spīdzināšanas un pazemošanas aizliegumu, nosaka, ka kriminālprocesā nevienu nedrīkst pazemot, šantažēt, spīdzināt vai draudēt ar spīdzināšanu vai vardarbību, vai arī lietot vardarbību. Svarīgi, ka šis 13.pantā nostiprinātais spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums ir kriminālprocesa pamatprincips. Veicot izmeklēšanas darbības, procesa virzītājam ir jāprot uzklaut procesa dalībnieki.³¹ Nav pieļaujami jebkāda vardarbība vai vardarbības piedraudējumi, viltus, solījumi. utt.³²

Augstākā tiesa savā spriedumā ir norādījusi, ka „par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām atzīstamas tādas ziņas par faktiem, kuras iegūtas, pārkāpjot kriminālprocesa

³⁰ Meikališa A, Pirmstiesas izmeklēšana, Rīga: Turība, 2001, 65.lpp

³¹ Meikališa A, Pirmstiesas izmeklēšana, Rīga: Turība, 2001, 65.lpp

³² turpat

pamatprincipus³³. Tāpēc ir svarīgi, lai procesuālas darbības veicējs ievēro KPL pamatprincipus, lai izmeklēšanas darbība netiktu veikta veltīgi un tajā iegūtos pierādījumus varētu izmantot.

Veicot pirmstiesas izmeklēšanas darbības, procesa virzītājam ir jāievēro profesionalitātes un ētikas prasības³⁴, tai skaitā, jāievēro pilnvaras un darbības veicēja statusa ētikas normas.

Cilvēki ir dažādi, un var gadīties, ka persona pretojas atsevišķas procesuālas darbības veikšanai, kavē tās norisi vai atsakās pienācīgā kārtā pildīt savu procesuālo pienākumu. Tādā gadījumā likumdevējs ir paredzējis, ka tai personai var piemērot likumā konkrētās procesuālās darbības nodrošināšanai paredzētos piespiedu pasākumus³⁵.

Ja persona izmanto fizisku spēku pret procesuālas darbības veicēju, tad procesuālās darbības veicējs vai, pēc viņa uzaicinājuma, valsts policijas darbinieki izņēmuma gadījumos var piemērot fizisku spēku, nevajadzīgi nenodarot sāpes šai personai un nepazemojot to³⁶.

KPL 139.pants nosaka konkrētu laiku, kurā ir veicamas izmeklēšanas darbības - iepriekš plānojamas izmeklēšanas darbības parasti veic laikā no pulksten 8.00 līdz 20.00. Likumdevējs ir paredzējis arī situācijas, kad var veikt izmeklēšanas darbības arī ārpus 139.panta pirmā teikuma un tie ir - gadījumos, kad izmeklēšanas darbība nav atliekama, jo tas var novest pie būtisku pierādījumu zaudēšanas un apdraud kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, to veic nekavējoties (139.panta pirmās daļas 2.teikums).

KPL ietver pienākumu izmeklēšanas darbības veicējam darbības sākumā informēt konkrētajā procesā iesaistīto personu par tās tiesībām un pienākumiem, kā arī brīdina par atbildību par savu pienākumu nepildīšanu³⁷. Katrai izmeklēšanas darbībai ir savas tiesības un pienākumi. Piemēram, kratīšanā personai, pie kuras veic kratīšanu, ir tiesības atrasties kratīšanas laikā kratīšanas vietā, izdarīt piezīmes kratīšanas protokolā u.c.

Šīs KPL 132.pantā iekļautās prasības palīdz novērtēt pirmstiesas kriminālprocesa norises objektivitāti.

KPL 139.panta pirmā daļa ietver arī izņēmumu, ka nav jāinformē un jābrīdina persona, kuras procesuālie pienākumi ir vienlaikus arī tās profesionālie darba pienākumi³⁸. Tas nozīmē, ka ja tiek veikta izmeklēšanas darbība, piemēram, pie VID Finanšu policijas pārvaldes vecākā

³³Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 2. decembra LĒMUMS Lietā Nr. SKK –802/2014 pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura> [aplūkots: 29.04.2015]

³⁴ Meikališa A, Pirmstiesas izmeklēšana, Rīga: Turība, 2001, 65.lpp

³⁵ KPL 13.panta 2.daļa

³⁶ KPL 13.panta 3.daļa

³⁷ KPL 139.panta 1daļa

³⁸ KPL 139.panta 2 daļa

izmeklētāja, viņu var neieformēt un nebrīdināt par procesuālajiem pienākumiem. Tiek prezumēts, ka persona, esot sava amata speciālists, pats zina savas tiesības un pienākumus.

Viens no izmeklēšanas darbību noteikumiem ir – pret personu, kura piedalās izmeklēšanas darbībā, aizliegts pielietot vardarbību, draudus melus, kā arī citas pretlikumīgas un morāles normām neatbilstošas darbības vai arī tādas darbības, kas apdraud personas dzīvību vai veselību vai aizskar personas cieņu.³⁹ Vardarbība ir fiziska vai garīga cilvēka aizskaršana. Tās rezultātā cilvēks var iegūt gan fiziskas, gan garīgas traumas. Pielietojot vardarbību, persona aiz bailēm var sniegt nepatiesas ziņas, piemēram, kratīšanā uzrādot nepatiesu nozieguma izdarīšanas ieroci, uz kā pamata var tik nepatiesi apsūdzēta persona. Praksē saskaras ar to, ka izmeklēšanas laikā izmeklēšanas darbības veicēji personas cenšas iebiedēt ar savu amatu, piemēram, draudot ar vairākiem kriminālprocesiem.

Morāles normām neatbilstoša darbība būtu, piemēram, veicot kratīšanu pie komersanta ražošanas telpās, kratīšanas veicēji, testētu produktus, izteiktu savu nepatiku, vai patiku vai kādu citu attieksmi pret saražotajām precēm.

Izmeklēšanas darbību var veikt, izmantojot tehniskos līdzekļus kriminālprocesa likuma 140.pantā noteiktajā kārtībā, kā arī, ja tas nepieciešams, pieaicinot ekspertu, revidentu vai speciālistu. Procesuālo darbību veikšanai izmanto arī tehniskos līdzekļus – telefonkonferenci, videokonferenci. Jānodrošina, lai dažādās telpās vai ēkās esošie procesa virzītājs un persona, kas piedalās procesuālajā darbībā, cits citu varētu dzirdēt telefonkonferences laikā, kā arī dzirdēt un redzēt videokonferences laikā⁴⁰.

Svarīgi ir uzraudzīt izmeklēšanas darbības veikšanu, lai tā atbilstu likumam un iegūtā informācija būtu izmantojama pierādīšanā. Kriminālprocesa likuma normas attiecībā uz konkrētā kriminālprocesa kontroli izmeklēšanas laikā arī izziņas iestādes amatpersonai – izmeklētāja tiešajam priekšniekam – paredz plašas pilnvaras, tai skaitā, dot norādījumus par izmeklēšanas virzienu un izmeklēšanas darbību veikšanu, ja procesa virzītājs nenodrošina mērķtiecīgu izmeklēšanu un pieļauj neattaisnotu iejaukšanos personas dzīvē vai vilcināšanos, pieņemot procesam nozīmīgus organizatoriskos lēmumus u.c. (Kriminālprocesa likuma 31.pants).⁴¹ Kompetences robežas izmeklēšanas darbību veikšanā ir rūpīgi jāievēro, jo to pārkāpšana ir pamats iegūto ziņu pieļaujamības apšaubīšanai.

³⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010., 127.-128. lpp.

⁴⁰ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās A. daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007., 182.-183.lpp.

⁴¹ Rīgas Administratīvā rajona tiesas spriedums lietā Nr.A420331512, pieejams: <http://www.tiesas.lv/> [aplūkots: 18.05.2015]

KPL dažos gadījumos nosaka izmeklēšanas darbības secību. Arī Latvijas KPK dažos gadījumos noteica secību.⁴² Piemēram, pirms objekta uzrādīšanas atpazīšanai personu nopratina par apstākļiem, kādos tā uztvērusi atpazīstamo objektu, un par objekta īpašībām un pazīmēm, pēc kurām šī persona varētu to atpazīt. Tātad kā priekšnoteikums uzrādīšanai atpazīšanai ir personas nopratināšana. Lai veiktu konfrontēšanu, ir nepieciešams konfrontējamo personu iepriekšēja nopratināšana⁴³.

Izmeklēšanas darbības var tikt veiktas neatliekamības kārtībā. Kā, piemēram, aplūkošanu (170.panta trešā daļa) un kratīšanu (180.panta trešā daļa) var veikt neatliekamības gadījumā, ja iestājas likumos noteiktie kritēriji. Kriminālprocesa likuma 63.panta pirmās daļas punkts dod tiesības aizturētajām pieteikt lūgumus par to izmeklēšanas darbību neatliekamu veikšanu, kuru rezultātā var tikt iegūti pierādījumi aizdomu nepamatotības apstiprināšanai.

KPL 36.nodaļa paredz vienkāršotu, paātrinātu procesa veidu, kas paredz samazinātu izmeklēšanas darbību apjomu, ja noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona ir pārsteigta nozieguma izdarīšanas brīdī vai tūlīt pēc tā. Valsts policija secinājusi, ka daudzās struktūrvienībās netiek piemērota šī 36.nodaļa.⁴⁴

2016.gada 23.martā stājās spēkā Kriminālprocesa likuma grozījumi, ar kuriem tika papildināts KLP 139.panta septīto daļu šādā redakcijā: "Procesuālo darbību veikšanā pēc iespējas izvairās no cietušā un viņa tuvinieku saskarsmes ar personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ja vien šāda saskarsme nav nepieciešama kriminālprocesa mērķu sasniegšanai." Šo grozījumu pamatojums ir saistīts ar to, ka 2012.gada 16.novembrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2012/29/ES (2012.gada 25.oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (turpmāk – Direktīva) un saskaņā Direktīvas 27.pantu, šī Direktīva Latvijai bija jāievieš līdz 2015.gada 16.novembrim. No grozījumu anotācijas izriet, ka pašu grozījumu "mērķis ir uzlabot noziedzīgos nodarījumos cietušo aizsardzību, atbalstu un līdzdalību kriminālprocesā"⁴⁵. Savukārt 139.panta septītās daļas: "regulējuma mērķis pēc būtības ir ietvert tiesību aktā jau praksē pastāvošu kārtību, ka cietušā un personas, kam ir tiesības uz aizstāvību,

⁴² Meikališa A, Pirmstiesas izmeklēšana, Rīga: Turība, 2001, 63.lpp

⁴³ turpat

⁴⁴ Valsts policijas attīstības koncepcija, pieejams: [www.iem.gov.lv/files/text/1_VPAkonf\(1\).ppt](http://www.iem.gov.lv/files/text/1_VPAkonf(1).ppt) [aplūkots 10.05.15]

⁴⁵ Grozījumi Kriminālprocesa likumā . Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/A2A8DD03D30A2D10C2257E580025A39E?OpenDocument>
[aplūkots: 03.04.2016]

ierašanās pie procesa virzītāja tiek organizēta tā, lai personas nesatiktos un tām nenāktos, piemēram, sēdēt blakus uzgaidāmajā telpā”⁴⁶.

KPL ir paredzētas izmeklēšanas darbības, kuras var veikt tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju. Ja likums ir noteicis, ka izmeklēšanas darbības veikšanai ir nepieciešamas izmeklēšanas tiesneša lēmums, izmeklēšanas tiesnesis pēc procesa virzītāja ierosinājuma saņemšanas, pieņem pilnu lēmumu⁴⁷. Tieši izmeklēšanas tiesnesim ir jārod saprātīgs līdzsvars starp cilvēktiesību aizsardzību un nepieciešamību sabiedrības drošības interesēs ierobežot kādas personas tiesības.⁴⁸ Pamatotu un izsvērtu lēmumu izmeklēšanas tiesnesis var pieņemt tikai tad, ja abām pusēm ir garantētas līdzvērtīgas iespējas, proti, tad, ja abas puses vienlīdz labi pārzina strīda priekšmetu – lietas materiālus, kas pamato apcietinājuma piemērošanu.

Likums paredz konkrētus gadījumus, kad nepieciešams pilns izmeklēšanas tiesneša lēmums:

- 1) KPL 121.panta piektajā daļā - Pirmstiesas procesā pieprasīt no kredītiestādēm vai finanšu iestādēm to rīcībā esošās neizpaužamās ziņas vai dokumentus, kuri satur šādas ziņas, drīkst tikai ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Pirmstiesas procesā pārraudzīt darījumus kredītiestāžu vai finanšu iestāžu klientu kontos uz noteiktu laiku drīkst tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju. Pārraudzīt darījumu kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā var uz laiku līdz trim mēnešiem, bet, ja nepieciešams, šo termiņu uz laiku līdz trim mēnešiem var pagarināt izmeklēšanas tiesnesis
- 2) KPL 160.pantā - Līķi izrakt no apbedījuma vietas, lai veiktu tā apskati, uzrādītu to atpazīšanai, izņemtu paraugus salīdzināšanai vai izdarītu ekspertīzi (līķa ekshumācija), drīkst ar mirušās personas tuvinieka piekrišanu vai ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu — pirmstiesas procesa laikā, vai ar tiesas lēmumu — iztiesāšanas laikā.
- 3) KPL 170.panta otrajā daļā - Tās personas piespiedu aplūkošanu, kura konkrētajā kriminālprocesā nav aizturētais, aizdomās turētais vai apsūdzētais, var izdarīt, tikai pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu.
- 4) KPL 180.pantā - Kratīšanu izdara ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu.
- 5) KPL 204. panta otrajā daļā - Piespiedu kārtā liecinieka, cietušā vai personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, tiesu psihiatrisko vai psiholoģisko ekspertīzi vai ar viņa ķermeņa izpēti saistītu ekspertīzi var izdarīt tikai ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu un

⁴⁶ turpat

⁴⁷ Kūtris G. „Rokasgrāmata tiesnešiem kriminālprocesā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010., 32.lpp

⁴⁸ Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2014. gadā, Jurista vārds, 2015. 3.februāris, NR. 05

tikai tādā gadījumā, ja kriminālprocesā pierādāmie apstākļi bez šādas ekspertīzes nav noskaidrojami.

- 6) KPL 209.panta pirmajā daļā - Aizturētā, aizdomās turētā un apsūdzētā pienākums ir ļaut ņemt no sevis paraugus salīdzinošai izpētei, bet no personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, no liecinieka un cietušā salīdzinošajai izpētei nepieciešamos paraugus piespiedu kārtā drīkst ņemt tikai ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu.

Ja tiesnesis atsaka izmeklēšanas darbību, tad arī par to pieņem pilnu lēmumu. Izmeklēšanas tiesnesis savus lēmumus izskata rakstveida procesā.

Ir darbības, kur pietiek tikai ar izmeklēšanas tiesneša piekrišanu. Tādos gadījumos KPL 320.panta septītā daļa nosaka, ka amatpersona, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, savu lēmumu, ar kuru tā atļauj vai piekrīt veikt konkrētu procesuālo darbību vai apstiprina tās veikšanu, noformē rezolūcijas veidā⁴⁹. Šajos gadījumos procesa virzītājs var sniegt arī mutvārdu paskaidrojumus.

Kriminālprocesa likums skaidri nosaka kādos gadījumos var pieņemt lēmumu rezolūcijas veidā:

- 1) KPL 152.panta ceturtnā daļa - Ja psihologs norāda procesa virzītājam, ka 14 gadus nenasniegušās personas psihei vai tāda nepilngadīgā psihei, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, cilvēku tirdzniecības vai noziedzīga nodarījuma pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, var kaitēt atkārtota tieša pratināšana, tā izdarāma tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju, bet tiesā — ar tiesas lēmumu.
- 2) KPL 153.panta pirmā daļa - Ja psihologs uzskata, ka 14 gadus nenasniegušās personas psihei vai tāda nepilngadīgā psihei, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, cilvēku tirdzniecības vai noziedzīga nodarījuma pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, var kaitēt tieša pratināšana, to var izdarīt ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Ja izmeklētājs vai prokurors tam nepiekrīt, tieša pratināšana izdarāma tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju, bet tiesā — ar tiesas lēmumu.
- 3) KPL 121.panta pirmās daļas 1.,2.,3. punktā - slepenu un sevišķi slepenu valsts noslēpumu saturošu dokumentu apskatei un izņemšanai; neatvērta testamenta apskatei, izņemšanai un šo testamentu apstiprinājušās personas pratināšanai par to; lai noplatinātu

⁴⁹ Kūtris G. „Rokasgrāmata tiesnešiem kriminālprocesā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010., 31.lpp

darbinieku un personu, kura procesa virzītāja vai izmeklēšanas iestādes uzdevumā veic speciālās izmeklēšanas darbības, ja šī persona nevēlas sniegt liecības

- 4) KPL 163.panta otrajā daļā - Publiski nepieejamas teritorijas vai telpas un šajās teritorijās vai telpās esošo priekšmetu, kā arī transportlīdzekļa apskati var veikt tikai ar šīs teritorijas, telpas vai transportlīdzekļa lietotāja piekrišanu vai izmeklēšanas tiesneša lēmumu.

Ar tiesas spriedumiem un lēmumiem Krimināllikuma 296.panta izpratnē jāsaprot tiesneša (tiesnešu) nolēmumi, kuri pieņemti, īstenojot tiesas funkcijas. Izmeklēšanas tiesnesis savas kompetences ietvaros īsteno izmeklēšanas tiesneša, nevis tiesas funkcijas, līdz ar to izmeklēšanas tiesneša lēmumi nav atzīstami par tiesas lēmumiem. Praksē atšķiras lēmuma pārsūdzības kārtība.

Ja izmeklēšanas darbība ir veikta neatliekamības kārtībā ar prokurora piekrišanu, procesa virzītājam nākamajā darba dienā ar lietas materiāliem jāvēršas pie izmeklēšanas tiesneša, lai saņemtu izmeklēšanas tiesneša apstiprinājumu (rezolūcijas viedā), ka neatliekamības kārtībā ar prokurora piekrišanu veiktā izmeklēšanas darbība bija pamatota un tiesiska (pierādījumu pieļaujamība, rīcība ar izņemtajiem priekšmetiem).⁵⁰

Pieņemot lēmumu, tiesnesis iepazīstas ar lietas materiāliem un var uzklaut procesa virzītāju, lai objektīvāk izvērtētu neatliekamās kārtības nepieciešamību. Tiesnesis skatās vai papildās visi likumā minētie šīs neatliekamās kārtības priekšnosacījumi.

Atzīstot, ka izmeklēšanas darbības veikšanai nav bijis pamata vai tā veikta prettiesiski, iegūtie rezultāti nav izmantojami pierādīšanā. Šādā gadījumā izmeklēšanas tiesnesis raksta pilno lēmumu, kurā norāda uz tiem juridiskajiem un faktiskajiem iemesliem, kuru dēļ izmeklēšanas darbības veikšanu atzīst par nepamatotu.⁵¹

Izmeklēšanas tiesneša lēmumus var pārsūdzēt KPL 337.panta otrās daļas 4.punkta kārtībā - par izmeklēšanas tiesneša rīcību vai lēmumiem — tiesas priekšsēdētājam.

Arī speciālas izmeklēšanas darbības veicamas ar izmeklēšanas tiesneša atļauju, kā to nosaka KPL 212.panta pirmā daļa.

KPL 41.panta 3.daļa nosaka, ka izmeklēšanas tiesnesim nav atļauts dodot norādījumus par izmeklēšanas virzienu un izmeklēšanas darbību veikšanu. Šī paša panta 4.daļas 2.punkts nosaka, ka izmeklēšanas tiesnesim ir tiesības pieprasīt no procesa virzītāja papildu informāciju kriminālprocesā, kurā tiek veiktas speciālās izmeklēšanas darbības vai piemērots ar brīvības

⁵⁰ Kūtris G. „Rokasgrāmata tiesnešiem kriminālprocesā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010., 32.lpp

⁵¹ turpat

atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, kā arī noteikt termiņus speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai. Taču tiesības dot norādījums izmeklēšanas darbību veikšanai ir piešķirtas amatā augstākam prokuroram.⁵²

Ja rodas nepieciešamība veikt izmeklēšanas darbību uz tālbraucienos esošiem jūras kuģiem vai ārvalsts teritorijā esošā Latvijas Nacionālo bruņoto spēku vienībā, tad tā veicama tikai pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu⁵³

Aizdomās turamajam ir tiesības iesniegt pieteikumus par izmeklēšanas darbību veikšanu un piedalīšanos tajās⁵⁴. Attiecīgi izmeklēšanas darbība ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu, kas tiek izmeklēts un par ko tiek persona turēta aizdomās. Tāpat aizdomās turamajam ir tiesības piedalīties izmeklēšanas darbībās, kuras tiek veiktas pēc šīs personas vai tās aizstāvja pieteikuma, ja vien šāda piedalīšanās netraucē izmeklēšanas darbību veikšanu vai neaizskar citas personas tiesības; saņemt motivētu lēmumu, ja aizdomās turētajam atteikta piedalīšanās izmeklēšanas darbībās, kuras tiek veiktas pēc viņa vai aizstāvja pieteikuma; iepazīties ar lēmumu par ekspertīzes noteikšanu pirms tā nodošanas izpildei, ja ekspertīze attiecas uz šo personu, un lūgt, lai tiek uzdoti papildjautājumi, par kuriem ekspertam jādod atzinums, izņemot gadījumus, kad ekspertīze noteikta citas izmeklēšanas darbības laikā.⁵⁵

Turpretim cietušajam ir pienākums ierasties kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas norādītajā laikā un vietā un piedalīties izmeklēšanas darbībā.⁵⁶ Arī lieciniekiem ir pienākums piedalīties izmeklēšanas darbībā, ja ir ievērota uzaicināšanas kārtība.⁵⁷

Arī juridiskas personās var būt noziedzīga nodarījuma izdarītājas. Tāpēc arī juridiskām personām kriminālprocesa likums piešķir procesuālas tiesības. KPL 94.pants nosaka, ka juridiskās personas tiesības īsteno tās pārstāvis. Pārstāvis var būt prokūrists⁵⁸, sabiedrības biedrs⁵⁹ un citi Komerclikumā regulētie likumiskie pārstāvji. Šim pārstāvim ir tiesības iesniegt pieteikumus par izmeklēšanas darbību veikšanu un piedalīšanos tajās⁶⁰; piedalīties izmeklēšanas darbībās, kuras tiek veiktas pēc šīs personas vai aizstāvja pieteikuma, ja vien šāda piedalīšanās netraucē izmeklēšanas darbību veikšanu vai neaizskar citas personas tiesības;⁶¹ saņemt motivētu

⁵² KPL 46.panta 2.daļas 6.punkts

⁵³ KPL 399.panta 2.daļa

⁵⁴ 66.panta 1.daļas 4.punkts

⁵⁵ KPL 66. panta 1.daļas 6.,7. punkts

⁵⁶ 103.1.d

⁵⁷ 111.panta 2.d

⁵⁸ Komerclikums: LR likums, pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 18.12.2015.] 34.panta 3.daļa

⁵⁹ turpat 91.pants

⁶⁰ KPL 94.panta 1.daļas 5.punkts

⁶¹ 6.pkt

lēmumu, ja juridiskās personas pārstāvim atteikta piedalīšanās izmeklēšanas darbībās, kuras veic pēc viņa vai aizstāvja lūguma.⁶²

Advokātam, kas sniedz juridisku palīdzību personai kriminālprocesā, ir tiesības no procesa virzītāja saņemt informāciju par krimināllietas būtību, kā arī kopā ar personu piedalīties izmeklēšanas darbībās, kuras notiek ar šīs personas līdzdalību, sniegt tai juridisku palīdzību, paskaidrojumus, pieteikt lūgumus un iesniegt pierādījumus (KPL 112.pants).

Taču advokātu ir iespējams piesaistīt arī atsevišķās izmeklēšanas darbībās, kad klients nav pārliecināts, vai pats spēs pareizi novērtēt tiesisko situāciju un reaģēt uz to savām interesēm visizdevīgākajā veidā⁶³. Advokātam kā aizstāvim ir tiesības piedalīties izmeklēšanas darbībās, kurās iesaistīts aizturētais.⁶⁴

Aizstāvim, kurš piedalās izmeklēšanas darbībās, ir tiesības:

- 1) uzdot jautājumus personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, lieciniekiem, cietušajiem, viņu pārstāvjiem, ekspertam, speciālistam;
- 2) iepazīties ar izmeklēšanas darbības protokolu un izdarīt rakstveida piezīmes šajā protokolā par pierakstu pareizību un pilnību;
- 3) lūgt, lai procesa virzītāja noraidītie jautājumi būtu ierakstīti izmeklēšanas darbību protokolā.⁶⁵

1.3. Izmeklēšanas darbības rezultātu procesuālā nostiprināšana

Izmeklēšanas darbību fiksēšanu nosaka KPL 141.–143.p. 141.pants. Izmeklēšanas darbības var fiksēt vairākos veidos:

1. protokolā;
2. skaņu un attēlu ierakstā;
3. ziņojumā;
4. pārskatā;
5. atzinumā.

⁶² 7.pkt

⁶³ http://www.rusanovs.lv/kriminallietas/Piedalisanas_izmeklesanas_darbiba

⁶⁴ 81.panta 1.daļas 1.punkts

⁶⁵ 86.panta 3¹ daļa

Izmeklēšanas darbību parasti fiksē protokolā. Izmeklēšanas darbības protokolā tiek dokumentēti fakti un apstākļi, kas noskaidroti izmeklēšanas darbības gaitā. Izmeklēšanas darbības protokols ir dokuments, t. i., dokumenta paveids.⁶⁶ 1996. gada 23. aprīlī Ministru kabinets pieņēma Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas noteikumus. Noteikumu 1. punktā sniegta dokumenta legālā definīcija, proti, "dokuments – jebkurā veidā un materiālā ierakstīta informācija".

Tagad Latvijas zinātnieki ir vienoti savos uzskatos: pierādījumu un dokumentu saturu veido ziņas par faktiem.⁶⁷ KPL 127.panta pirmajā daļā ir atrodama legāldefinīcija, ka Pierādījumi kriminālprocesā ir jebkuras likumā paredzētajā kārtībā iegūtas un noteiktā procesuālajā formā nostiprinātas ziņas par faktiem. Tātad dokuments ir viens no pierādījumu veidiem, tiem ir vienāda daba: dokumenta un pierādījuma saturu veido fakts.⁶⁸ To arī sīkāk reglamentē KPL 135.pants, kurš nosaka, ka par pierādījumu kriminālprocesā var būt dokuments, ja tas pierādīšanā izmantojams tikai sakarā ar tajā ietverto saturisko informāciju. Dokuments var saturēt ziņas par faktiem rakstveida vai citā formā. Par dokumentiem pierādījuma nozīmē kriminālprocesā uzskatāmi arī datorizētās informācijas nesēji, ar skaņu un attēlu fiksējošiem tehniskiem līdzekļiem izdarīti ieraksti, kuros saturiski fiksēto informāciju var izmantot kā pierādījumus⁶⁹. Kriminālprocesa likumā ir veltīta 12.nodaļa, kas reglamentē rīcību ar izmeklēšanas darbību gaitā iegūtajiem dokumentiem. Izmeklēšanas darbību gaitā iegūtās lietas un dokumentus, ja ir pamats uzskatīt, ka turpmākajā kriminālprocesā tiem varētu būt pierādījumu nozīme, procesa virzītājs reģistrē krimināllietā esošajā lietisko pierādījumu un dokumentu sarakstā.⁷⁰

Profesores Ā. Meikališa un K. Strada-Rozenberga izdala: "Dokumentu pamatfunkcijas ir:

1) informatīvā – tās īstenošanai dokumenta saturs jāizklāsta labi salasāmā tekstā un literārā valodā;

2) juridiskā, kas nosaka, ka dokumentā ir jābūt visiem nepieciešamajiem rekvizītiem.⁷¹

Šajā gadījumā minētas nevis dokumenta funkcijas vai uzdevumi, bet prasības dokumentam. Dokumenta funkcijas ir:

1) saglabāt kādu faktu laikā ziņu formā, kaut pats fakts vairs neeksistē;

⁶⁶ Dombrovskis R., Dokumenta izpratne: saturs, forma un funkcijas, Jurista Vārds, 2010. 28. septembris, NR. 39

⁶⁷ turpat

⁶⁸ Dombrovskis R., Dokumenta izpratne: saturs, forma un funkcijas, Jurista Vārds, 2010. 28. septembris, NR. 39

⁶⁹ KPL 135.panta 2.daļa

⁷⁰ KPL 235.panta 1.daļa

⁷¹ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojoša vārdnīca. Rīga: 2000, 64. lpp.

2) nodot ziņas par kādu faktu paaudzēm.⁷²

Pats Kriminālprocesa likums nosaka, ka „par pierādījumu kriminālprocesā var būt ziņas par faktiem, kuras nostiprinātas izmeklēšanas darbību protokolos vai fiksētas citās šajā likumā noteiktajās formās⁷³”. Tātad, protokolam ir liela nozīme izmeklēšanas darbību rezultātu nostiprināšanā. Izmeklēšanas darbības protokolu raksta izmeklēšanas darbības gaitā vai tūlīt pēc tās pabeigšanas izmeklēšanas darbības veicējs vai viņa uzdevumā — cita klātesošā persona.⁷⁴

Izmeklēšanas darbību protokolu sastāda atbilstoši KPL 326.panta prasībām.⁷⁵ Procesuālās darbības protokolā norāda:

- 1) darbības norises vietu un datumu;
- 2) laiku, kad darbība sākta un pabeigta;
- 3) procesuālās darbības veicēja amatu, vārdu un uzvārdu;
- 4) personu — procesuālās darbības dalībnieku vārdu, uzvārdu, personas kodu, bet advokātam — vārdu, uzvārdu, praktizēšanas vietu un procesuālo statusu;
- 5) darbības norises gaitu un konstatētos faktus, ja tādi ir;
- 6) izmantotos zinātniski tehniskos līdzekļus;
- 7) protokolētāja amatu, vārdu un uzvārdu.

Protokolam pievieno priekšmetus un dokumentus, kas iegūti procesuālās darbības gaitā. Procesā ir norādīts, ka gadījumā „ja izmeklēšanas darbībā iesaistītās personas adresi drošības apsvērumu dēļ nav lietderīgi izpaust, protokolā to aizstāj ar tās iestādes adresi un telefona numuru, ar kuras starpniecību ir iespējams sazināties ar attiecīgo personu.”⁷⁶ Šī izvērtēšana paliek izmeklēšanas darbības veicēja ziņā.

Katra persona pirms parakstīšanas ir tiesīga pieprasīt, lai protokolā tiek izdarīti labojumi un papildinājumi, vai papildinājumus ierakstīt pati.⁷⁷

⁷² Dombrovskis R., Dokumenta izpratne: saturs, forma un funkcijas, Jurista Vārds, 2010. 28. septembris, NR. 39

⁷³ KPL 137.pants

⁷⁴ KPL 142.panta 1.daļa

⁷⁵ KPL 142.panta 2.daļa

⁷⁶ KPL 142.panta 3.daļa

⁷⁷ KPL 142.panta 5.daļa

Procesuālās darbības veicējs iepazīstina personas, kuras piedalījās attiecīgajā darbībā, ar šīs procesuālās darbības protokola saturu un tā pielikumiem, nolasot, uzrādot vai atskaņojot tos. Personu izteiktos labojumus un papildinājumus fiksē protokolā.⁷⁸

Izmeklēšanas darbības veicējs iepazīstina personas, kuras piedalījās izmeklēšanas darbībā, ar protokolu, un visi to paraksta. Ja persona atsakās, vai fizisku trūkumu vai citu iemeslu dēļ nespēj parakstīties, par to tiek izdarīts ieraksts protokolā, norādot iemeslus un motīvus.⁷⁹ Ja visas personas, kas piedalījušās izmeklēšanas darbībā nav parakstījušas protokolu, tad līdz ar to par nepieļaujamām atzīstamas ziņas, kas ietvertas kratīšanas protokolā.⁸⁰

Ja izmeklēšanas darbībā „būs pieļautas nelikumības, protokolā minētie fakti turpmāk kalpos kā liecība par tām”.⁸¹

Ir pieļaujams arī izmeklēšanas darbības norisi un rezultātus var fiksēt skaņu un attēlu ierakstā kā to paredz KPL 141.pants. Kā priekšnosacījums, lai veiktu ierakstus, izmeklēšanas darbības veicējam par to ir jāpaziņo visām personām, kas piedalās izmeklēšanas darbībā.⁸² Svarīgi ir tas, ka ierakstā fiksē visu izmeklēšanas darbības gaitu un nav pieļaujams daļējs ieraksts.⁸³ Taču šim likuma noteikumam pastāv izņēmums, proti, „izmeklēšanas darbībās, kas aptver plašu teritoriju vai telpas vai kas veicamas ilgā laika periodā, ierakstu var veikt daļēji, tajā fiksējot tikai ar izmeklējamu noziedzīgo nodarījumu iespējami saistīto informāciju un faktus”⁸⁴.

Likums arī pasaka, kurš no fiksēšanas veidiem ir atzīstams par precīzāku, proti, „skaņu un attēlu ierakstā fiksētā informācija uzskatāma par precīzāku un pilnīgāku salīdzinājumā ar rakstveidā fiksēto informāciju”⁸⁵. Tātad, salīdzinājumā ar protokolu ierakstos fiksētā informācija ir precīzāka, jo atspoguļo acīmredzamo.

Rakstot izmeklēšanas darbības protokolu, ievēro šā likuma 142.panta prasības (sīkāk aprakstīts šīs nodaļas sākumā), taču no izmeklēšanas darbības gaitas un atklātajiem faktiem protokolā min tikai būtiskākos faktus. Par laika periodu, kad izmeklēšanas darbības netiek fiksētas ierakstā, visu izmeklēšanas darbības gaitu un atklātos apstākļus fiksē izmeklēšanas

⁷⁸ KPL 327.panta 2.daļa

⁷⁹ KPL 142.panta 4.daļa

⁸⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 27. oktobra lēmums lietā SKK – 153/2011, pieejams: www.at.gov.lv, [aplūkots:18.05.2015]

⁸¹ Laganovskis G., Kratīšana. Personas un tiesībsargu tiesības un pienākumi, pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=256970> [aplūkots: 18.05.2015]

⁸² KPL 143.panta 1.daļa

⁸³ KPL 143.panta 2.daļa

⁸⁴ KPL. 143.panta 2¹ daļa

⁸⁵ KPL 143.panta 3.daļa

darbības protokolā.⁸⁶ Izmeklēšanas darbības skaņu un attēlu ierakstu uzglabā kopā ar krimināllietu.⁸⁷

Kriminālprocesa likumā noteiktajos gadījumos izmeklēšanas darbības norisi un rezultātus var fiksēt tikai atzinumā, ziņojumā vai pārskatā. Kā, piemēram, KPL 155.pants nosaka, ka par aptaujas gaitu un rezultātiem izmeklēšanas darbības veicējs raksta ziņojumu vai KPL 193.pants, kas nosaka, ka eksperts izsniedz atzinumu.

Likumā noteiktajos gadījumos izmeklēšanas darbības norisi un rezultātus var fiksēt tikai atzinumā, ziņojumā vai pārskatā.

Pārskatos fiksē lielākoties speciālās izmeklēšanas darbības. Saskaņā ar KPL 216.panta otro daļu, ja speciālo izmeklēšanas darbību veic specializēta valsts iestāde, tās pārstāvis raksta pārskatu un to kopā ar šīs darbības rezultātā iegūtajiem materiāliem iesniedz procesa virzītājam.

Ziņojums netiek izmantots bieži. Piemēram, ar aptaujas gaitu un rezultātiem izmeklēšanas darbības veicējs raksta ziņojumu.⁸⁸ Ziņojumā iekļauj aptaujas vietu, datumu, tās uzsākšanas un pabeigšanas laiku; aptaujas izdarītāja amatu, vārdu un uzvārdu; aptaujāto personu vārdu, uzvārdu un adresi; katras personas sniegto liecību; ja vairāku personu liecības ir vienādas, šo informāciju min vienu reizi; izmantotos zinātniski tehniskos līdzekļus.⁸⁹

Atzinums tiek minēts KPL 193.pantā pie izmeklēšanas darbības – ekspertīzes. Atzinums ir “uz speciālajām zināšanām un veiktajiem pētījumiem pamatotas eksperta atbildes un secinājumi par ekspertīzei uzdotajiem jautājumiem krimināllietā vai civillietā”.⁹⁰

⁸⁶ KPL 143.panta 4.daļa

⁸⁷ KPL 143.panta 5.daļa

⁸⁸ KPL 155.panta 4.daļā.

⁸⁹ KPL 155.panta ceturtā daļa

⁹⁰ Kūtris G., Juridisko terminu vārdnīca, Rīga: Nordik, 1998.

2. KRATĪŠANA

2.1. Kratīšanas jēdziens

Kratīšanas institūtu reglamentē Kriminālprocesa likums. 2005. gada 1. Oktobrī stājās spēkā Kriminālprocesa likums, kas nomainīja no padomju laikiem mantoto, 1961. gadā pieņemto Kriminālprocesa kodeksu.⁹¹ Pirms tika pieņemts Kriminālprocesa likums tika izveidota darba grupa, kura saņēma vairākus priekšlikumus kratīšanas regulējumam. Neraugoties uz ilgstošajām ekspertu diskusijām, kas notika vēl pirms likumprojekta iesniegšanas Saeimā, trešajam lasījumam bija iesniegts milzīgs skaits priekšlikumu. Lai izskatītu 1243 uz trešo lasījumu iesniegtos priekšlikumus, Saeimas atbildīgajai komisijai bija nepieciešams vesels gads.⁹²

Autorei, izejot Krimināltiesisko praksi Tieslietu Ministrijas Krimināltiesību departamentā, bija iespēja iepazīties ar Kriminālprocesa sagatavošanas dokumentiem un iepazīties ar piedāvātajiem priekšlikumiem attiecībā uz kratīšanu.

Policijas Akadēmijas Krimināltiesiskās katedras 2002.gadā iesniegtais priekšlikums - 179.panta astotā daļa pēc vārda „protokolā” iestarpināt vārdus „norādot arī to konkrēto atrašanās vietu”, bet beigās papildināt ar teikumu: „Kratīšanas gaitu un rezultātus var fiksēt arī fotogrāfijā vai videoierakstā”.

Šī piedāvātā redakcija varētu būt aktuāla pašlaik, kamēr notiek Kriminālprocesa likuma modernizācija. Šāda rezultātu fiksēšana novērstu iespējamās sūdzības par precizitātēm rakstiskajā protokolā, gan tiesai būtu labāks priekšstats par pierādījumu pieļaujamību un kā tas attiecas uz konkrēto lietu.

K. Stradas Rozenbergas ierosinājums – Papildināt 180.pantu ar piekto daļu šādā redakcijā: „(5) Lēmums par kratīšanu nav nepieciešams, izdarot aizturamās personas kratīšanu, kā arī šā likuma 182.panta piektajā daļā noteiktajā gadījumā.”

Šis priekšlikums ir ticis apstiprināts un pašlaik atrodas 180.panta ceturtajā daļā. Šis normas papildinājums ir vērsts uz kratīšanas efektivitāti un iespējamu noziedzīgu nodarījumu atklāšanu.

Zv. advokāta E.Rusanova piedāvātie grozījumi:

Tiek piedāvāts izteikt 179.panta piekto daļu (pašreiz 180.panta piektā daļa) šādā redakcijā:

„ (5) par šā panta trešajā un ceturtajā daļā norādīto kratīšanu procesa virzītājs 24 stundu laikā pēc tās izdarīšanas paziņo izmeklēšanas tiesnesim, uzrādot materiālus, kas pamatoja izmeklēšanas darbības nepieciešamību un neatliekamību, kā arī izmeklēšanas darbības protokolu.

⁹¹ Pāvils L. Vai Kriminālprocesa likums ir attaisnojais cerības. Jurista Vārds, 06.10.2015., Nr. 39 (891), 2.lpp.

⁹² turpat

Tiesnesis pārbauda kratīšanas likumību un pamatotību. ”advokāta komentārs: ”tiek piedāvāts izslēgt piektās daļas pēdējo teikumu. Pierādījuma pieļaujamību var izvērtēt tiesa, kas izskata lietu pēc būtības, nevis izmeklēšanas tiesnesis, kura kompetencē ietilptu vienīgi pašas izmeklēšanas darbības (kratīšanas) likumības un pamatotības pārbaude.”

Autores skatījumā šī piedāvātā redakcija paildzinātu procesu un apgrūtinātu procesu. Ja tikai tiesa varēs pārbaudīt pierādījumu pieļaujamību, tad lietu nevarēs izbeigt ar prokurora priekšrakstu par sodu, jo nevarēs pamatot ar pierādījumiem, kas iegūti kratīšanā, kas veikta neatliekamības kārtībā. Kriminālprocesa 40.pantā definē izmeklēšanas tiesneša funkcijas - Izmeklēšanas tiesnesis ir tiesnesis, kuram rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētājs uz noteiktu laiku likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā uzdevis kontrolēt civiltiesību ievērošanu kriminālprocesos. Tā kā kratīšana ir civiltiesību procesuāls ierobežojums, precīzāk, tiesību uz personīgo dzīvi, dzīvokļa un korespondences neaizskaramību, tad pietiek, ka visu izvērtē izmeklēšanas tiesnesis.

Advokāts piedāvāja izslēgt 181.panta piekto daļu (pašreiz – 182.panta piektā daļa) pamatojoties uz šādiem apsvērumiem. ”Personas kratīšana ir patstāvīga procesuāla darbība, kuras veikšanai tāpat nepieciešams tiesneša akcepts. Gadījumus, kad var veikt personas kratīšanu bez īpaša lēmuma, paredz 182.panta otrā daļa.” Pašreizējā likuma redakcijā nepastāv šāda norma, kas paredz, ka kratīšanu konkrētos gadījumos var veikt bez lēmuma. Pastāv vienīgi iespēja veikt neatliekamības kārtībā, tad lēmums nav nepieciešams.

Autore šai redakcijai iebilst, jo pašreizēja 182.panta piektā daļa un toreizējā 181.panta piektā daļa paredz, ka personas kratīšana tiek izdarīta citas kratīšanas ietvarā. Piemēram, persona aizdomīgi sēž uz soliņa netālu no nozieguma izdarīšanas vietas. Nav pietiekama pamata, lai pielietotu 180.panta trešā daļu jeb neatliekamības kārtību. Iespējams, noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir ieradies nozieguma vietā, lai vērotu, kādus pierādījumus atrod.

Advokāts piedāvāja izteikt 182.panta 1.daļu (pašreiz 183.panta pirmā daļa) šādā redakcijā: „Ja ir pietiekami pierādījumi tam, ka kriminālprocesam nozīmīgi priekšmeti vai dokumenti atrodas kāda cilvēka apgērbā, viņam klātesošajās mantās, uz viņa ķermeņa vai ķermeņa atvērtajos dobumos, var izdarīt personas kratīšanu.”

Advokāta komentārs: „Nemot vērā, ka personas kratīšana vistiešākajā veidā aizskar personas pamattiesības, šādas darbības uzsākšanai par pietiekamu pamatu nebūtu uzskatāmas vien procesa virzītāja aizdomas, bet gan vienīgi konkrēti pierādījumi, kas to apstiprina”. Autore nepiekrīt šai redakcijai. Ir process kā tiek iegūti pierādījumi. Procesā virzītājs nevar iegūt pierādījumus, tam, ka pierādījumi atrodas konkrētajā vietā. Kratīšana pati par sevi ir viena no darbībām, kas vērsta uz pierādījumu atrašanu. Šajā priekšlikumā advokāts ir domājis no aizstāvja viedokļa nevis no vispārējā kriminālprocesa likuma jēgas.

“Tieslietu ministrijas izziņā” par atzinumos sniegtajiem iebildumiem par likumprojektu “Kriminālprocesa likums” 176.panta pirmā daļā (pašlaik 179.panta pirmā daļa) Iekšlietu ministrija prasa precizēt vārdu „pārmeklēt”. Šis iebildums tika noraidīts, jo nav iespējams vēl sīkāk precizēt latviešu valodā lietotu, skaidri izprotam vārdu „pārmeklēt”.

Izņemšanā ir zināms, kur vai pie kā atrodas konkrētais priekšmets vai dokuments un tos nav nepieciešams meklēt. Kratīšanā, atšķirībā no izņemšanas, priekšmetu vai dokumentu atrašanās vieta nav precīzi zināma, ir tikai „pietiekams pamats” uzskatīt, ka priekšmeti vai dokumenti atrodas noteiktā vietā, kurā veicama kratīšana.

Svarīga atšķirība starp kratīšanu un izņemšanu ir lēmuma sastādīšana. Izņemšanu izdara ar procesa virzītāja lēmumu.⁹³ Savukārt, kratīšanu izdara ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu vai arī ar procesa virzītājs var pieņemt lēmumu par kratīšanas izdarīšanu tikai neatliekamības kārtībā, proti, kad novilcināšanās dēļ meklējamie priekšmeti vai dokumenti var tikt iznīcināti, noslēpti vai sabojāti. Taču ir nepieciešama prokurora piekrišana, lai uzsāktu kratīšanu neatliekamības kārtībā.

Meklējamo objektu loks kratīšanā ir plašāks nekā izņemšanā. Kratīšanu var attiecināt arī uz meklējamu personu atrašanu. Kratīšanā var meklēt gan personas, gan arī liķus.

Ja izņemšanas laikā persona atsakās dot konkrēto priekšmetu vai dokumentu, kā arī gadījumos, ja nevar atrast, tad saskaņā ar KPL 188.panta ceturto daļu KPL 180.pantā noteiktajā kārtībā var pieņemt lēmumu par kratīšanas izdarīšanu un izdarīt kratīšanu, lai to atrastu. Svarīgi, ka kratīšanas laikā veiktā izņemšana nav uzskatāma par patstāvīgu izmeklēšanas darbību. Tā ir uzskatāma par kratīšanas sastāvdaļu. Pirms kratīšanas meklējamo objektu atrašanās vieta ir zināma tikai orientējoši, bet individuālās pazīmes vispār var nebūt zināmas.⁹⁴ Savukārt, izņemšanā, kas ir patstāvīga izmeklēšanas darbība, ir zināma precīza atrašanās vieta.

KPL 192.pants definē elektroniskajā informācijas sistēmā saglabāto datu atklāšanu un izsniegšanu. Kratīšanas laikā var tikt meklēta arī elektroniskā informācija.

Saskaņā ar Elektronisko sakaru likumu saglabājami dati ir likuma 1. un 2.pielikumā minētie noslodzes dati, atrašanās vietas dati un ar tiem saistīti dati, kas nepieciešami, lai identificētu abonentu vai lietotāju.

Elektronisko sakaru likuma 71.1pants paredz elektronisko sakaru komersantam pienākumu saglabājamo datu nodošanu pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm, operatīvās darbības subjektiem, valsts drošības iestādēm, prokuratūrai un tiesai, ja šīs institūcijas tos pieprasa.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa jau 1984.gadā lietā *Malone v. The United Kingdom* atzina, ka informācijas nodošana policijai bez datu subjekta piekrišanas par to, uz kādu telefona numuru

⁹³ KPL 187.panta 1.daļa

⁹⁴ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa Augstskola Turība, 2001, 145. lpp.

zvanīts, kā arī par zvana laiku un zvana ilgumu, ir iejaukšanās personas tiesībās uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību.⁹⁵ Savukārt, izņemot kratīšanas laikā šāda piekrišana nav nepieciešama.

Lai nošķirtu ir svarīgi, ka 192.panta minētie dati atrodas elektroniskā informācijas sistēmā, taču kratīšanā tiek iegūti dati kopā ar datu nesēju, piemēram, zibatmiņas, cietie diski, atmiņu kartes u.c.

Kratīšanā var saskatīt līdzību ar apskati. Apskate var notikt arī privātpersonas telpās. Līdz ar to ir saskatāma līdzība ar kratīšanu, jo izmeklēšanas darbības veicējs var iekļūt privātpersonas vai juridiskas personas īpašumā.

Apskate ir izmeklēšanas darbība, kuras gaitā izmeklēšanas darbības veicējs tieši uztver, konstatē un fiksē kāda objekta pazīmes, ja pastāv iespēja, ka šis objekts ir saistīts ar izmeklējamo noziedzīgu nodarījumu.⁹⁶ Publiski nepieejamas teritorijas vai telpas un šajās teritorijās vai telpās esošo priekšmetu, kā arī transportlīdzekļa apskati var veikt tikai ar šīs teritorijas, telpas vai transportlīdzekļa lietotāja piekrišanu vai izmeklēšanas tiesneša lēmumu.⁹⁷ Līdzīgi kā kratīšanā, tā arī KPL 163.panta trešajā daļā minētajos gadījumos arī apskatē ir nepieciešams izmeklēšanas tiesneša lēmums.

Tāpat kā kratīšanā, arī apskatē var organizēt apskates objekta apsardzi.

Tāpat apskates gadījumā līdzīgi kā kratīšanā tiek izdalīti tādi objekti, uz kuriem attiecināma izmeklēšanas darbība, proti, apvidus teritorijas, telpas un transportlīdzekļi. Taču atšķirībā no kratīšanas apskates objekts var būt arī priekšmets, līķis vai dzīvnieks, savukārt, attiecībā uz dzīvām personām tiek izdalīta aplūkošana.

Apskates mērķis ir kāda priekšmeta pazīmju noskaidrošana, tieši uztverot, konstatējot un fiksējot šā priekšmeta pazīmes un īpašības. Turpretī kratīšanas mērķis ir atrast noteiktus priekšmetus un tos izņemt. Interesanti ir tas, ka apskatē nav paredzēta iespēja izņemt priekšmetus. Saskaņā ar KPL 160.panta ceturto daļu, ja apskates gaitā rodas nepieciešamība izdarīt kratīšanu, tā veicama, ievērojot kratīšanas veikšanas noteikumus.

Savukārt aplūkošana būtu saskatāma līdzība ar personas kratīšanu.

Kratīšanas nošķiršanā no apskates būtiskākā atšķirība ir šo izmeklēšanas darbību mērķos, jo aplūkošanas mērķis ir noskaidrot vai uz personas ķermeņa ir noziedzīga nodarījuma pēdas vai sevišķas pazīmes, kam ir nozīme konkrētajā krimināllietā. Tāpat aplūkošanā var noskaidrot arī vai pati persona atrodas kādā īpašā fizioloģiskā stāvoklī, kā arī noskaidrot personas fizisko

⁹⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1984.gada 2.augusta spriedums lietā Nr. 8691/79 Malone v. The United Kingdom, pieejams: www.ohchr.org/ [aplūkots 18.03.2016.]para.84..

⁹⁶ KPL 159.panta 1.daļa

⁹⁷ KPL 163.panta 3.daļa

attīstību. Turpretim personas kratīšanā mērķis ir pārmeklējot cilvēka apģērbu, klātesošās mantas, ķermeni vai tā atvērtos dobumus, iegūt kriminālprocesā nozīmīgus priekšmetus vai dokumentus.

Kratīšanas mērķis ir atrast un izņemt nodarījuma rīkus, noziedzīgā kārtā iegūtās vērtības un citus priekšmetus un dokumentus⁹⁸. Kratīšana notiek pirmstiesas procesā. Sākotnēji Latvijas kriminālkodeksā⁹⁹ kratīšana atradās 16.nodalā kopā izņemšanu un mantas aprakstīšanu.

Kratīšanas sākumā izmeklēšanas darbības veicējs saskaņā ar KPL 182.panta otro daļu uzaicina labprātīgi izsniegt meklējamo objektu. Šo nedrīkst jaukt ar KPL 189.pantā definēto priekšmetu un dokumentu iesniegšana pēc personu iniciatīvas. Ja kratīšanas laikā persona labprātīgi izsniedz meklējamo objektu, kas ir kāds konkrēts priekšmets vai dokuments, tad tā ir kratīšanas sastāvdaļa. KPL 189.pantā definētā izmeklēšanas darbība būs patstāvīga procesuāla darbība tikai tad, ja tā tiks veikta pēc personas iniciatīvas iesniedzot priekšmetus un dokumentus procesa virzītājam.

Ja kratīšanā nav paredzēta konkrēta dzimumu pārstāvja darbība, tad aplūkošana ir paredzēts, ka, ja aplūkošana saistīta ar aplūkojamās personas ķermeņa atkailināšanu, tad to veic tā paša dzimuma pārstāvim vai šo darbību izmeklēšanas darbības veicējs uzdod izdarīt medicīnas speciālistam.

Svarīga atšķirība ir aplūkošanas pamats. Ja persona, kura konkrētajā kriminālprocesā nav aizturētais, aizdomās turētais vai apsūdzētais, tad tās piespiedu aplūkošanu var izdarīt tikai pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Savukārt pārējos gadījumos piespiedu aplūkošanu var veikt bez izmeklēšanas tiesneša lēmuma.

Prakses laikā VID Finanšu policijas pārvaldē autore iepazinās ar sūdzību par tematisko pārbaudi, kas tika veikta uzņēmumā administratīvās lietvedības ietvaros. Uzņēmuma pārstāvis sūdzējās, ka viņa telpās ir tikusi veikta sankcionēta kratīšana, kuras laikā tika izņemtas ražošanas izejvielas.

Galvenā un nozīmīgākā atšķirība starp tematisko pārbaudi un kratīšanu ir procesi, kura ietvaros tiek veiktas šīs darbības. Kratīšana tiek veikta kriminālprocesa ietvaros. Saskaņā ar likuma "Par nodokļiem un nodevām"¹⁰⁰ 1.panta pirmās daļas 17.punktu tematiskā pārbaude ir nodokļu administrācijas pārbaude, kad tiek kontrolēta atsevišķu normatīvo aktu ievērošana, pārbaudīti atsevišķi grāmatvedības dokumenti, salīdzinot tos ar darījuma dalībnieku grāmatvedības informāciju, kā arī tiek veiktas citas pārbaudes, kuru rezultātā netiek noteikti papildu nodokļu maksājumi budžetā.

⁹⁸ Meikališa A., Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: RaKa, 1998., 101-102.lpp

⁹⁹ Latvijas Kriminālprocesa kodekss 20.09.2005. redakcijā. pieejams: www.likumi.lv, [aplūkots: 14.04.15]

¹⁰⁰ Par nodokļiem un nodevām: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 26.aprīlī]

Tematiskās pārbaudes rezultātā tiek sastādīts tematiskās pārbaudes akts, taču kratīšanas rezultātā tiek sastādīts kratīšanas protokols.

Saskaņā ar likumu "Par Valsts ieņēmumu dienestu" 10.panta pirmās daļas 9.punktu, visiem ierēdņiem, pildot dienesta pienākumus nodokļu administrēšanā, ir tiesības likumā noteiktās kompetences ietvaros un kārtībā izņemt ar administratīvo pārkāpumu saistīto mantu un dokumentus.

Autores ieskatā nav grūti nošķirt šos divus institūtus, taču sabiedrībā trūkst zināšanas kā rezultātā personas uzskata, ka tiek pakļautas sankcionētai kratīšanai.

Kratīšanas regulējums ietverts nodaļā „izmeklēšanas darbības”. Kratīšana ir patstāvīga izmeklēšanas darbība. Kratīšanai kā patstāvīgai izmeklēšanas darbībai pastāv gan līdzības, gan atšķirības ar citām izmeklēšanas darbībām kriminālprocesā. Nošķiršana nepieciešama arī, lai netiktu sajauktas izmeklēšanas darbības, jo izmeklēšanas darbību sajaukšana visbiežāk ir likumības pārkāpumu pamatā. Kratīšanu (saskaņā ar KPL 179.pantu kratīšanā var izņemt meklējamo objektu) sajaucot, piemēram, ar izņemšanu, kas saskaņā ar KPL 186.apntu ir patstāvīga izmeklēšanas darbība, var tikt veikts būtisks pārkāpums, jo atšķiras abu izmeklēšanas darbību lēmuma pieņemšanas nosacījumi.

Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 179.panta pirmajā daļā definē kratīšanu-izmeklēšanas darbību, kuras saturs ir telpas, apvidus teritorijas, transportlīdzekļa un atsevišķas personas piespiedu pārmeklēšana nolūkā atrast un izņemt meklējamo objektu, ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka meklējamais objekts atrodas kratīšanas vietā. Pēc kratīšanas objekta mēdz izšķirt 3 šīs darbības veidus- telpas, apvidus un personas kratīšana.¹⁰¹ Būtiskākās kratīšanas pazīmes, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 179. panta otro daļu, ir kratīšanas piespiedu raksturs un nolūks, atrast un izņemt kriminālprocesā nozīmīgus priekšmetus, dokumentus, liķus vai meklējamās personas.

Kratīšanas nolūks ir atrodamas KPL 179.panta otrajā daļā Kratīšanu izdara nolūkā atrast kriminālprocesā nozīmīgus priekšmetus, dokumentus, liķus vai meklējamās personas. Pietiekams pamats kratīšanai ir ikvienas ziņas, kuru rezultātā kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonai ir radies priekšstats, ka meklējamie objekti atrodas konkrētā telpā vai vietā. Kratīšanu var izdarīt, lai atrastu meklējamo personu vai liķi.¹⁰² Kratīšanu var veikt arī „personu piespiedu apsekošanā kā arī meklējamo personu un liķu atrašanās, un kuru nolūks ir iegūt pierādījumus lietā, kā arī nodrošināt ar noziedzīgo nodarījumu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu vai iespējamo mantas konfiskāciju”¹⁰³. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT)

¹⁰¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010., 127.-128. lpp.

¹⁰² Krastiņš U., Juridisko terminu vārdnīca, Rīga: Nordik, 1998., 120.lpp

¹⁰³ Meikališa Ā. „Pirmstiesas izmeklēšana Rīga: Turība, 2001. ,139.lpp.

lietā “Baltiņš pret Latviju”¹⁰⁴ secināja, ka “ir skaidri redzams, ka izmeklētāju rīcībā bija neoficiāla informācija par iesniedzēja iespējamām noziedzīgām darbībām un viņi spēra nepieciešamos soļus, lai to pārbaudītu.” Rezultātā ECT atzina, ka ir noticis pārkāpums.

Tomēr praksē mēdz gadīties, ka kļūdas ar konkrētas telpas izvēli. Piemēram, 2012.gadā tika veikta kratīšana Abdulmuslimova darba kabinetā.¹⁰⁵ Taču darbinieki ierādījuši citu telpu, kas vizuāli atgādināja kabinetu. Šī kratīšana nebija efektīva.

Lai KNAB operatīvajiem darbiniekiem nerastos šaubas, ka viņi tiešām veic kratīšanu tieši Abdulmuslimova kabinetā, uz šīs telpas rakstāmgalda īsi pirms KNAB ierašanās pārvietoti uzņēmēja ģimenes foto. Abdulmuslimova īstajā kabinetā tikmēr atradušies dokumenti un grāmatvedības informācija, kas varētu radīt tiesībsargos interesi.

Kratīšana ir vērsta uz tīši noslēptu objektu atrašanu. Kratīšanas laikā var izņemt ne tikai meklējamus objektus, bet arī tādus objektus, kuru apgrozība ir aizliegta ar likumu kā, piemēram, narkotiskās vielas, nelegāli ieroči u.c. priekšmetus, kas ir ārpus civiltiesiskās aprites.

Meklējamie objekti var būt dažādi. Visbiežāk tie ir rīki, ar kuriem ticis veikts noziedzīgs nodarījums, piemēram, uzlaušanas rīki, ieroči, nolauptās vērtības, piemēram, nauda, dārglietas, gleznas uc., dokumentu viltošanas piederumi, piemēram, zīmogi.

2.2. Sagatavošanās kratīšanai

Lai veiksmīgi noritētu kratīšana, tai ir rūpīgi iepriekš jā sagatavojas. Lai kratīšana būtu veiksmīga, nepieciešams vispirms izlemēt šādus jautājumus:

- 1) ko konkrēti meklēt;
- 2) pie kā izdarīt kratīšanu;
- 3) kur izdarīt kratīšanu;
- 4) kad izdarīt kratīšanu;
- 5) kas piedalīsies kratīšanā;
- 6) kādus tehniskos līdzekļus izmantot kratīšanā¹⁰⁶.

Sagatavošanās pamatā ir krimināllietas materiāli. Pamatojoties uz tiem ir jāizdomā, ko ir nepieciešams meklēt, lai palīdzētu krimināllietas atrisināšanai. Piemēram, lai pierādītu, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kura rezultātā ir nodarīti miesas bojājumi, kratīšanā būtu jāmeklē noziedzīga izdarīšanas rīki (ieroči, asi priekšmeti utt.). Nedrīkst aizmirst, ka

¹⁰⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 25282/07 Baltiņš pret Latviju, pieejams: <https://www.tiesas.lv/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-ect-spridumi-un-lemumi> [aplūkots:18.03.2016.]

¹⁰⁵ KNAB izgāzies kratīšanā pie Abdulmuslimova pieejams: http://www.pietiek.com/raksti/knab_izgazies_kratisana_pie_abdulmuslimova [aplūkots 10.03.2016.]

¹⁰⁶ Indulēns I, Kriminālistika, Rīga: Zvaigzne, 1978, 195.lpp

kratīšanas gaitā var atrast arī tādus priekšmetus, par kuriem pirms kratīšanas nekas nebija zināms.¹⁰⁷

Literatūrā ir atrodamas arī papildinājums jautājumam „ko meklēt”, t.i. meklējamā objekta pazīmju precizēšana¹⁰⁸. Piemēram, kā izskatās konkrētais nozieguma izdarīšanas rīks, kas noteikts pēc ekspertīzes. Piemēram, ja miesas bojājumi radušies no asa, smaga priekšmeta, tad attiecīgi meklē asus priekšmetus (trofejas, vāzes u.c), uz kuriem varētu palikt asins vai citi DNS traipi.

Likums atļauj izdarīt kratīšanu pie jebkuras personas.¹⁰⁹ KPL iekļautajā kratīšanas legāldefinīcijā ir rakstīts, ka, lai izdarītu kratīšanu ir jābūt pietiekamam pamatam uzskatīt, ka meklējamais objekts atrodas kratīšanas vietā. Parasti kratīšana tiek veikta pie aizdomās turamās personas, lai atrastu pierādījumus apsūdzības pamatojumam. Kratīšanu var veikt arī pie vainīgās personas pazīstamajām personām, piemēram, ģimenes locekļiem.

Kratīšanu var izdarīt dzīvoklī, darba kabinetā, noliktavā, atklāts apvidū, šķūnī, automašīnā, siena kaudzē, motorlaivā, starp sienām, seifos, pagrabos un IT vidē. Jāievēro arī meklējamā objekta raksturs, izmēri, īpašības, vērtība, kratāmas personas profesija, tieksmes, ģimenes stāvoklis, kā arī vietas apstākļi.¹¹⁰ Piemēram, persona, kas pēc profesijas ir gaļas izcirtējs, spētu sadalīt cilvēka ķermeni un aprakt to, līdz ar to ir jāpārmeklē ne tikai personas dzīves vieta, bet arī tuvākais atklātais apvidus. Dārglietas, kas parasti ir mazos izmēros, var paslēpt sienās, griestos, dažādos caurumos, vai speciāli izgatavotā slēpnī, kā, piemēram, grāmatas vidū. Dažreiz ir grūti iedomāties, kur atrodas meklējamais objekts.

Jautājumā par kratīšanas izdarīšanas laiku jārisina, ievērojot krimināllietas izmeklēšanas plāna un kratīšanas taktikas prasības. Tā, piemēram, vispārējā taktikas prasība ir vispirms noprotināt aizdomās turamo vai apsūdzēto un pēc tam izdarīt kratīšanu¹¹¹.

KPL 139.pants nosaka konkrētu laiku, kurā ir veicamas izmeklēšanas darbības - iepriekš plānojamas izmeklēšanas darbības parasti veic laikā no pulksten 8.00 līdz 20.00. Šis laiks ir izvēlēts, lai pēc iespējams labāk veiktu izmeklēšanas darbību dienas gaismas apgaismojumā, kā arī pēc iespējas mazāk traucētu apkartēju līdzilvēku mieru. Arī vietas apsargāšana ir efektīvāka dienas laikā.

Likumdevējs ir paredzējis arī situācijas, kad var veikt izmeklēšanas darbības arī ārpus 139.panta pirmā teikuma regulējuma, un tie ir - gadījumos, kad izmeklēšanas darbība nav

¹⁰⁷ Indulēns I, Kriminālistika, Rīga: Zvaigzne, 1978, 195.lpp

¹⁰⁸ Autoru kolektīvs, Kriminālistika. II.daļa Kriminālistika taktika Rīga:Latvijas Policijas akadēmija 1999. 99.lpp

¹⁰⁹ Indulēns I, Kriminālistika, Rīga: Zvaigzne, 1978, 195.lpp

¹¹⁰ turpat

¹¹¹ Indulēns I, Kriminālistika, Rīga: Zvaigzne, 1978, 195.lpp

atliekama, jo tas var novest pie būtisku pierādījumu zaudēšanas un apdraud kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, to veic nekavējoties (139.panta 2.teikums).

Kas piedalīsies kratīšana nosaka KPL. Kratīšanu izdara tās personas klātbūtnē, pie kuras kratīšana notiek, vai arī šīs personas pilngadīga ģimenes locekļa klātbūtnē. Ja attiecīgās personas klātbūtne nav iespējama vai šī persona izvairās no piedalīšanās kratīšanā, kratīšanu izdara kratīšanai pakļautā objekta valdītāja, apsaimniekotāja vai vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtnē.¹¹²

Juridisko personu telpās kratīšanu izdara attiecīgās juridiskās personas pārstāvja klātbūtnē un tās personas klātbūtnē, saistībā ar kuras darbību vai bezdarbību kratīšanu juridiskās personas telpās izdara, ja nepastāv objektīvi šķēršļi šo personu nogādāt juridiskās personas telpās¹¹³. Ja pārstāvja klātbūtne nav iespējama vai pārstāvis izvairās no piedalīšanās kratīšanā, kratīšanu izdara vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtnē.

Kratīšanu izdara, klātesot aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai, ja tā tiek veikta minētās personas deklarētajā dzīvesvietā un darba vietā, izņemot gadījumu, kad tas nav iespējams objektīvu iemeslu dēļ.¹¹⁴

Izmeklēšanas darbības veicējam ir tiesības pieaicināt arī cietušo vai liecinieku, lai atpazītu meklējamus objektus, kas nodrošinātu ātrāku izmeklēšanas darbību.

Svarīgi ir pieminēt to, ka KPL atļauj vietas apsargāšanu. Tādējādi, bez KPL 181.pantā nosauktajām personām, kratīšanas vietā atradīsies arī šim uzdevumam paredzētās personas.

Nereti kratīšanas laikā ir jāiekļūst telpās vai seifos, kur ir vajadzīgi atslēdznieki ar atmūķēšanas iemaņām. Var tikt piesaistītas personas, kas piemēram, uzraks zemi meklējot līķi.

Lai veiktu kratīšanu bieži vien ir jāizmanto tehniskie līdzekļi. P.Grieznis savā grāmatā ir sagrupējis iespējamus tehniskos līdzekļus, kas var tikt pielietoti veicot izmeklēšanas darbības, tai skaitā kratīšanu: apgaismes ierīces, optiskās ierīces, gaismas filtri, fotoaparātūra un tās piederumi, līdzekļi sviedrvielu un citu bioloģisko pēdu meklēšanai, daktiloskopēšanas līdzekļi, pēdu atveidošanas līdzekļi, mērīšanas līdzekļi, aparātūra novērošanai tumsā, līdzekļi mikroobjektu savākšanai un izpētei, smakas pēdu savākšanas līdzekļi, tehnisko līdzekļu komplekti, kinovideoaparātūra, skaņu ierakstu līdzekļi, meklēšanā izmantojamie līdzekļi (metālmeklētāji, magnētiskie meklētāji-pacēlāji, portatīvās rentgentierīces, līķa meklēšanas ierīces, rokas urbji uc.)¹¹⁵.

Anrijs Kavalieris dod vēl papildus šādu sagatavošanās punktu- „kratīšanas pamatotība”. Kriminālprocesa likuma 179.pants nosaka, ka kratīšanu var veikt, ja ir pietiekams pamats

¹¹² KPL 181.panta 1.daļa

¹¹³ KPL 181.panta 2.daļa

¹¹⁴ KPL 181.panta 3.daļa

¹¹⁵ Grieznis P., Praktiskā kriminālistika, Rīga: Likuma Vārdā, 2000.

uzskatīt, ka meklējamais objekts atrodas kratīšanas vietā. Kratīšanu nevar izdarīt, pamatojoties uz baumām, kuru izcelsmes avots nav zināms.¹¹⁶

Piemērs nekvalitatīvai kratīšanas sagatavošanai ir no Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Ķengaraga iecirkņa ierosinājumā par kratīšanu.¹¹⁷ Pamatojoties uz šo ierosinājumu tika sastādīts nekvalitatīvs kratīšanas lēmums. Lēmumā tika norādīts līdzīgs komersanta nosaukums.

Sagatavojoties kratīšanai, svarīgi ir noskaidrot vai nepastāv kādi šķērsli veikt kratīšanu konkrētajā telpā. Piemēram, persona pie kuras veiks kratīšanu ir laulātais Saeimas loceklis. Nepārbaudot šādu informāciju, būs veltīgi sastādīts kratīšanas lēmums un zudīs atkārtotas kratīšanas jēga, jo persona jau būs informēta par izmeklēšanas gaitām.

Ir kratīšanas, kurām pirms veikšanas nepieciešams saņemt piekrišanu. Piemēram, Saeimas piekrišana, ja kratīšana plānota pie Saeimas locekļa. KPL 184.panta pirmā daļa arī nosaka, ka kratīšanu diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības telpās un telpās, ko lieto ārvalstu parlamentu un valdību oficiālās delegācijas un misijas, var izdarīt tikai pēc šīs pārstāvniecības, delegācijas vai misijas vadītāja lūguma vai ar viņa piekrišanu. Līdz ar to, neievērojot šo prasību, iespējams tiks pārkāptas personas tiesības vai netiks ievērota personas imunitāte. Diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības telpas ir saistītas lielākoties ar starptautiskajām tiesībām, kas šajā darbā padziļināti netiks apskatītas.

2.3. Kratīšanas veikšanas nosacījumi

Kratīšana izdarāma tikai uz izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmuma pamata, ko nosaka KPL 180.panta pirmās daļas pirmais teikums. Kratīšana var tikt izdarīta arī ar prokurora piekrišanu neatliekamības gadījumā. Savukārt izmeklēšanas tiesnesis lēmumu pieņem, pamatojoties uz procesa virzītāja ierosinājumu un tam pievienotajiem materiāliem (KPL 180.panta pirmās daļas otrais teikums). Procesā virzītājs raksta ierosinājumu, ja kriminālprocesa mērķa sasniegšanai ir jāveic darbības, kuras nav šā procesa virzītāja kompetencē vai kuru veikšanai ir nepieciešams kompetentas personas lēmums. Kad izmeklētājs, izmeklējot lietu, nonāk pie secinājuma, ka nepieciešama kratīšana, tiek rakstīts ierosinājums izmeklēšanas tiesnesim lēmuma pieņemšanai par kratīšanas izdarīšanu. Uz šī pamata izmeklēšanas tiesnesis pieņem lēmumu par kratīšanas izdarīšanu vai noraida ierosinājumu. Saskaņā ar KPL 324.panta pirmo daļu, šo ierosinājumu izskata amatpersona, kurai kriminālprocesā ir piešķirtas pilnvaras pašai veikt vai ar lēmumu atļaut citam veikt ierosinājumā ieteiktās darbības pēc noziedzīga

¹¹⁶ Autoru kolektīvs, Kriminālistika. II.daļa Kriminālistika taktika Rīga:L atvijas Policijas akadēmija 1999., 99.lpp.

¹¹⁷ http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/591337policija_lemuma_par_kratisanu_kludas_ar_uznemuma_nosaukumu

nodarījuma izdarīšanas vietas vai pēc tās izmeklēšanas vai prokuratūras iestādes atrašanās vietas, kuras lietvedībā ir konkrētais process. Likums nosaka, ka šo ierosinājumu ir jāizskata septiņu dienu laikā.

Ierosinājumā izmeklēšanas tiesnesim lēmuma pieņemšanai par kratīšanas izdarīšanu norāda, ka pie konkrētā izmeklētāja atrodas lietvedībā kriminālprocess ar konkrētu Nr., kas uzsākts konkrētajā datumā par iespējamo pārkāpumu, piemēram, par iespējamo izvairīšanos no nodokļu nomaksas lielos apmēros, kas notika 2015.gadā, par ko paredzēta kriminālatbildība Krimināllikuma 218.panta otrajā daļā.

Ierosinājumā atsaucas uz Kriminālprocesa likuma 388.panta pirmo daļu, kas nosaka, ka “pirmstiesas kriminālprocess notiek tajā rajonā (pilsētā), kur noziedzīgs nodarījums izdarīts, vai, ja to noteikt nav iespējams, vietā, kur tas atklāts vai konstatēts, izņemot šajā pantā noteiktos gadījumus”. Tad attiecīgi tiek minēta adrese, kurā tiek konstatēts iespējamais pārkāpums. Piemēram, noziedzīgais nodarījums konstatēts VID Finanšu policijas pārvaldē pēc adreses: Talejas iela 1, Rīga.

Ierosinājumā norāda, kas līdz šim izmeklēšanas laikā ir noskaidrots, kāda ir VID FPP rīcībā esošā informācija. Norāda arī kādas liecības ir pieņemtas, iepriekšējās izmeklēšanas darbības, piemēram, pratināšana un tās rezultāti. Izklāsta lietas apstākļus. Uzskaita pirms tiesas izmeklēšanas laikā gūtos pierādījumus.

Ierosinājumā, pamatojoties uz tajā izklāstīto un to, ka pastāv reāla iespēja, ka pie fiziskas vai juridiskas personas atrodas kāds lietā nozīmīgs objekts, piemēram, darījumu apstiprinošie dokumenti – līgumi, preču pavadzīmes – rēķini, vienošanās, akti, maksājumu apstiprinošie dokumenti (maksājumu uzdevumi, banku kontu izraksti), kā arī citi dokumenti un priekšmeti, kam var būt nozīme kriminālprocesā, kā arī pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 190.panta otrās daļas, 179. un 180.pantu, kā arī Kriminālprocesa likuma 323.pantu tiek lūgts atļaut izdarīt kratīšanu Kriminālprocesa likuma 182.panta kārtībā pie fiziskās vai juridiskās personas ar nolūku atrast un izņemt, piemēram, darījumu apstiprinošus dokumentus – līgumus, preču pavadzīmes – rēķinus, vienošanās, aktus, maksājumu apstiprinošus dokumentus (maksājumu uzdevumi, banku kontu izraksti), kā arī citus dokumentus un priekšmetus, kam var būt nozīme kriminālprocesā.

Papildus tiek vērsta uzmanība un to, ka, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 375.panta pirmo daļu, kriminālprocesā iegūtie un krimināllietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, līdz ar to tiek lūgts neatreferēt lēmumā par kratīšanas izdarīšanu izmeklēšanas laikā noskaidrotos un ierosinājumā minētos apstākļus.

Beigās tiek pievienoti kriminālprocesa materiāli. Norāda lappušu skaitu vai mapju skaitu.

Neatliekamajos gadījumos, kad novilcināšanas dēļ meklējamie priekšmeti vai dokumenti var tikt iznīcināti, noslēpti vai sabojāti vai arī meklējamā persona var aizbēgt, kratīšanu var izdarīt ar procesa virzītāja lēmumu. Latvijas PSR Kriminālprocesa Kodekss lietoja terminu „sevišķi steidzami gadījumi”, kas atbilst mūsdienu „neatliekamiem gadījumiem”. Par sevišķi steidzamiem gadījumiem uzskatāmi tādi, kad lietā ir iegūtas ziņas vai ir pamats domāt par meklējamās personas gatavošanos bēgšanai vai arī ieinteresētās personas nodomu iznīcināt pie viņas atrodošos lietiskos pierādījumus. Likums neprasa, lai šīs ziņas būtu iegūtas tikai no procesuāliem avotiem, lai tās būtu pierādītas .

Ja lēmumu par neatliekamo kratīšanu pieņem izmeklētājs, tad kratīšanu izdara ar prokurora piekrišanu. Pēc neatliekamās kratīšanas izdarīšanas, KPL 180.panta piektā daļa uzliek pienākumu procesa virzītājam ne vēlāk kā nākamajā darba dienā pēc tās izdarīšanas paziņot izmeklēšanas tiesnesim, uzrādot materiālus, kas pamatoja izmeklēšanas darbības nepieciešamību un neatliekamību, kā arī izmeklēšanas darbības protokolu. Tā kā šī neatliekamā kratīšana būtiski var aizskart personas tiesības, tad šīs kratīšanas laikā iegūtie pierādījumi ir pakļauti pārbaudei, ko veic tiesnesis, konkrētāk – ‘tiesnesis pārbauda kratīšanas tiesiskumu un pamatotību. Ja izmeklēšanas darbība izdarīta prettiesiski, izmeklēšanas tiesnesis iegūtos pierādījumus atzīst par nepieļaujamiem kriminālprocesā un lemj par rīcību ar izņemtajiem priekšmetiem’ .

Taču ir izņēmumi, kā, piemēram, garantētā valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte.

Klasiski kratīšanu veic telpā, automašīnā vai apvidū, kurā atrodas izmeklēšanas darbības veicējs. Taču kibertelpā izmeklētājs, atrodoties savā birojā pie datora, veic datorsistēmas izmeklēšanu, kas var atrasties daudzu simtu kilometru attālumā, tomēr izmeklēšanas mērķis ir tas pats, kas klasiskajai kratīšanai, proti, atrast objektu, kas šajā gadījumā būs elektroniski dati vai datorprogramma.

Atbilstoši Eiropas Padomes 1995.gada ieteikumiem nacionālajos kriminālprocesa likumos jābūt normai, kas izmeklēšanas institūcijām dotu pamatu veikt lokālu vai attālinātu datorsistēmu izmeklēšanu pēc nosacījumiem, kādi noteikti tradicionālām kratīšanām. Personai, kuras datorsistēmai veic kratīšanu, jābūt informētai.

Kratīšanas tiesiskie pamati dažādās valstīs ir atšķirīgi. Dažās zemēs precīzi un skaidri ir definēti kratīšanas noteikumi IT-vidē, citās darbojas vispārīgie kratīšanas noteikumi.

Jāievēro, ka izmeklēšanas iestādēm nav atļauts pēc to iniciatīvas veikt kratīšanu datorsistēmās ārpus valstu robežām.

Atkarībā no kratīšanas vietas var izdalīt:

- Kratīšana vienā vietā;

- Kratīšana viena kriminālprocesa ietvaros vairākas vietās.

Bieži vien personas valdījumā vai īpašumā atrodas vairāki īpašumi. Ja ir pamats uzskatīt, ka atrodas meklējamais objekts atrodas personas īpašumā, bet nav skaidri zināms kurā, tad vienlaicīgi var tikt veikta kratīšana visos personas īpašumā vai valdījumā esošajos īpašumos.

Praksē ir arī situācijas, kad viena kriminālprocesa ietvaros kratīšana notiek pie vairākām personām vienlaicīgi, piemēram, ja noziedzīgu nodarījumu veikusi grupa.

Atkarībā no objekta var izšķirt vairākus kratīšanas veidus:

- kratīšana telpās,
- kratīšana apvidus teritorijās,
- personas kratīšana,
- transportlīdzekļa kratīšana.

Principā minētie kratīšanas veidi atšķiras kriminālistikās taktikas ziņā. Procesuālie priekšnoteikumi un kārtība jebkurai kratīšanai ir vienādi, izņemot personas kratīšanu.

Par telpām uzskatāmas dzīvojamās un neapdzīvotās (piemēram, bēniņi, pagrabi, garāžas) platības kas ir, atsevišķas celtnes (piemēram, šķūnis, kūts, stallis, rija, dārza mājiņa un tml.), dienesta, ražošanas vai juridisku personu īpašumā vai valdījumā esošie nekustamie īpašumi. PSRS kriminālkodeksa komentāros vēl tika nosauktas arī tādas vietas kā lādes, atvilktnes un skapji, slepenās slēptuves sienās, grīdās, mēbelēs. Kratīšana var notikt arī juridisko personu telpās, piemēram, ražotnēs, cehos, dažādos ofisos.

Izmeklēšanas darbības veicējs kopā ar izmeklēšanas darbībā klātesošajām personām ir tiesīgs ieviest lēmumā par kratīšanu norādītajās telpās vai apvidus teritorijā, lai atrastu lēmumā minētos priekšmetus, dokumentus, liķi vai meklējamo personu. Ņemot vērā, ka pastāv iespēja, ka ar pierādījumiem, kuri iespējams atrodas telpās, var kas atgadīties, KPL paredz iespēj organizēt kratīšanas vietas apsargāšanu.

Jāievēro, ka telpām ir jābūt personas, pie kuras veic kratīšanu, īpašumā vai valdījumā.

Skaidrojošā vārdnīca definē „apvidu” kā apgabals (parasti neliels), kam ir kādas noteiktas pazīmes. Tātad, atšķirībā no kratīšanas telpās, apvidus teritorijā var tikt iekļautas telpas gan arī zemes platības ap telpām kā arī meži, lauki utt. Apvidus teritoriju kratīšanas noteikumi ir tādi paši kā kratīšanai telpās.

Ja ir pietiekams pamats domāt, ka kriminālprocesam nozīmīgi priekšmeti vai dokumenti atrodas kāda cilvēka apģērbā, viņam klātesošajās mantās, uz viņa ķermeņa vai ķermeņa atvērtajos dobumos, var izdarīt personas kratīšanu. Personas kratīšanu var izdarīt tikai tā paša dzimuma amatpersona, ja nepieciešams, pieaicinot ārstniecības personu neatkarīgi no dzimuma.

ECT lietā “Savičs pret Latviju” tika veikta bieža personas kratīšana. Tiesa atzina, ka nebija pietiekama pamata un “aizdomas par nelegālu priekšmetu klātbūtni nevarēja būt mūžīgas”.

Turklāt šīs personas kratīšanas tika veiktas dzīvojamās kamerās. ECT spriedumā raksta, ka “pastāvot šādiem apstākļiem, atsaucoties uz Komitejas secinājumiem un, ņemot vērā veidu, kādā kratīšanas tika veiktas, Tiesa atzina iesniedzēja sistemātiskas pilnīgas ķermeņa kratīšanas par necilvēcīgu un cilvēka cieņu pazemojošu apiešanos Konvencijas 3.panta kontekstā.”

Kratīšanas kā ikvienas citas izmeklēšanas darbības efektivitāte ir atkarīga no tās sagatavošanas pilnības un rūpības. Uz kratīšanu attiecas tie paši nosacījumi, kas attiecas uz izmeklēšanas darbībām vispārēji. Taču Kriminālprocess paredz speciālās normas, kas attiecas uz kratīšanu, jo kratīšana var aizskart personas tiesības uz privāto dzīvo, īpašuma tiesības kā arī personas kratīšanā var aizskart personas godu un cieņu.

Neskatoties uz to, ka pastāv vairāki kratīšanas veidi un ir atšķirības to veikšana, tomēr ir pieņemtas nostādnes, kas vienādas visām kratīšanām.

Ierodoties konkrētajā vietā, kratīšanas izdarītājiem ir jāinformē, ka ir ieradušies ar mērķi veikt izmeklēšanas darbību – kratīšanu. Ir jānorāda pamats, proti izmeklēšanas tiesneša lēmums (tā numurs, datums, izdošanas vieta utt.). Jāizsniedz lēmuma kopija.

Saskaņā ar KPL 182.panta pirmo daļu, kratīšanas pamatā ir lēmums. Galvenais dokuments, kas pamato kratīšanas likumību, ir lēmums par kratīšanu jeb tā sauktais kratīšanas orderis. Tā noraksts, uzsākot kratīšanu, izmeklēšanas veicējiem ir obligāti jāizsniedz cilvēkam, pie kura tā notiek, vai jau iepriekš minētajām personām, ja viņa paša nav klāt. Šajā dokumentā jābūt redzamam izmeklēšanas tiesneša vai prokurora parakstam un norādītam, kas, kur, pie kā, kādā lietā un kādus priekšmetus un dokumentus meklēs un izņems.¹¹⁸

Kratīšanā drīkst piedalīties :

- personas pie kuras kratīšana notiek, vai arī šīs personas pilngadīgais ģimenes loceklis;
- kratīšanai pakļautā objekta valdītāja, apsaimniekotāja vai vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtnē;
- advokāts;
- juridiskās personas pārstāvis;
- persona, saistībā ar kuras darbību vai bezdarbību kratīšanu izdara juridiskās personas telpās;
- aizdomās turētajā vai apsūdzētā persona, ja tā tiek veikta minētās personas deklarētajā dzīvesvietā un darba vietā;¹¹⁹
- cietušais;
- liecinieks;

¹¹⁸ Laganoviskis G, Kratīšana. Personas un tiesībsargu tiesības un pienākumi pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=256970> [aplūkots:24.05015]

¹¹⁹ KPL 181.panta 3.daļa

- izdarot kratīšanu diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību telpās, Ārlietu ministrijas pārstāvja klātbūtne ir obligāta¹²⁰.

Personas pie kuras kratīšana notiek formulējums ir ticis kritizēts, jo Kriminālprocesa likums lietojot terminu „persona, pie kā notiek kratīšana” nav precīzi noteicis, kas ietilpst šajā formulējumā. Domājams, ka šī persona, pie kuras kratīšana notiek ir persona, saistībā ar kuras statusu konkrētajā kriminālprocesā notiek šī kratīšana. Tomēr, veicot kratīšanu primāri tiek aizskartas kratīšanas objekta valdītāja tiesības un likumiskās intereses, nevis kādas otras personas intereses, kura kratīšanas objektā vienkārši atrodas, bet pār to nevalda¹²¹.

Izmeklēšanas darbības veicējs uzaicina personu, pie kuras domāts izdarīt kratīšanu, brīvprātīgi izdot meklējamus objektus. Ja tas netiek darīts vai netiek norādīta to atrašanās vieta, izziņas izdarītājs uzsāk kratīšanu.

Praksē bieži vien personas nelabprāt ielaiž savā īpašumā, lai tajā tiktu veikta kratīšana. Tādos gadījumos ir jāieklūst telpās pret personas gribu. Piemēram, Krimināllieta Nr. 16870001108 KNAB darbinieki ar pieaicinātā speciālista palīdzību izjauca minēto durvju slēdzeni, atvēra otrās parādes durvis un iegāja mājā.

Kā prasība, kas izriet no KPL 182.panta otrās daļas, ir, pirms uzsākt kratīšanu, izmeklēšanas darbības veicējs izsniedz personai, pie kuras notiek kratīšana, lēmuma par kratīšanu kopiju.

Likums prasa, lai kratīšana notiktu izkratāmās personas vai viņa pilngadīgo ģimenes locekļu klātbūtnē. Dažreiz taktisku apsvērumu dēļ izdevīgāk izvēlēties pēdējo variantu, lai apsekojamā indivīda neinformētību par kratīšanas rezultātiem izmantotu viņa nopratināšanā.¹²² Kratīšanu vienā objektā veic ne mazāk kā 3 darbinieki, no kuriem viens sastāda protokolu, pārējie divi veic kratīšanu.¹²³ Procesa virzītājs (grupas vadītājs) un operatīvais darbinieks (ja kriminālprocesā tiek sniegts operatīvais atbalsts) pirms izbraukšanas uz kratīšanas vietām veic darbinieku instruktāžu par to, kā veicama kratīšana, par izmeklētāju tiesībām un pienākumiem kratīšanas laikā.¹²⁴ Tāpat pirms kratīšanas sākuma procesa virzītājs informē par klātesošo personu tiesībām un pienākumiem, piemēram, advokāta pieaicināšanu, telefonu lietošanu, tualetes apmeklēšanu utt., kā arī par iespējamiem riskiem kratīšanas objektos.

Pēc KPL 182.panta otrās daļas izmeklēšanas darbības veicējs kopā ar izmeklēšanas darbībā klātesošajām personām ir tiesīgs ieiet lēmumā par kratīšanu norādītajās telpās vai apvidus teritorijā, lai atrastu lēmumā minētos priekšmetus, dokumentus, liķi vai meklējamo personu. Tā

¹²⁰ KPL 184.panta 4.daļa

¹²¹ Vaznis A. Kriminālprocesā nepieciešami grozījumi. Jurista Vārds, 2007.13.novembris, Nr. 46, 7. Lpp

¹²² Autoru kolektīvs, Kriminālistika. II.daļa Kriminālistika taktika Rīga: Latvijas Policijas akadēmija 1999., 101.lpp.

¹²³ Finanšu policijas pārvalde (turpmāk FPP), Kratīšana, pieejams: FPP koplietošanas mapē

¹²⁴ turpat

kā katras kratīšanas un operācijas kopumā veiksmīga norise ir lielā mērā atkarīga no tā, cik veiksmīgi mēs iekļūsim objektā, instruktāžā, pirmkārt, vajadzētu iespējami precīzi izskaidrot iekļūšanas taktiku un veicamos pasākumus, lai nepieļautu informācijas noplūdi.¹²⁵ Ja netiek izsniegts kratīšanas lēmuma noraksts, tad personai jāvēršas pie procesa virzītāja.

Izmeklēšanas darbības veicējs var meklēt konkrētos objektus arī personas personīgajās higiēnas mantās. Piemēram, mazu zibatmiņu ir iespējams paslēpt apakšveļas skapī.

KPL nosaka arī, ka, ja nepieciešams, var organizēt kratīšanas vietas apsargāšanu. Lai kratīšanas gaitā nerastos pārpratumi par kratīšanai pakļauto teritoriju, kurā var ierobežot personu pārvietošanos, iekļūšanu un izkļūšanu, katram objektam vispirms nepieciešams noteikt perimetru un iepriekš saprast, kā tas tiks apsargāts.¹²⁶ Kratīšanas telpas var būt dažāda izmēra. Piemēram, lieliem objektiem, uz kuriem tiek norīkoti vairāki darbinieki, vēlams iepriekš noteikt lomas, piemēram, kurš sargās perimetru, kurš – rakstīs protokolu, kurš – veiks kratīšanu. Sargāšana ir ar mērķi, lai netiktu iznīcināti vai slēpti meklējamie objekti.

Lēmumā ir jāparakstās personai, pie kuras notiek kratīšana. Ja persona atsakās parakstīt, par to izdara atzīmi sadaļā pie attieksmes.

Ja kādam no klātesošiem, arī personai, pie kuras notiek kratīšana, sākas kāda slimības lēkme vai tās paziņo, ka krasi pasliktinās viņa veselības stāvoklis, pārbaudei un palīdzības sniegšanai nekavējoties jāizsauc medicīnas darbinieks, par to atzīmējot kratīšanas protokolā¹²⁷.

Nevajadzētu atļaut arī izmantot mobilos telefonus. To izmantošana apdraud pašu kratīšanas slepenību un var tikt apdraudēta kratīšanas efektivitāte.

Ja persona izrāda pretošanos, lietojot vai piedraudot ar vardarbību, tad par to jāziņo tiešajam vadītājam. Tad var uzsākt kriminālprocesu pēc Krimināllikuma¹²⁸ 270.panta. Ja persona traucē kratīšanu, tad izsniedz izrakstu no KPL par kratīšanu (tiesības, pienākumi utt.). Ja persona turpina traucēt kratīšanu, tad tai izsaka mutisku brīdinājumu par procesuālo sankciju. Ja persona vēl joprojām turpina traucēt kratīšanu, tad to nogādā kratīšanas izdarīšanas iestādē un sastāda protokolu par procesuālās sankcijas piemērošanu. KPL 209.pantā atrodas iespējamās sankcijas- brīdinājums un piespiedu nauda.

Kratīšanas vieta pēc kratīšanas pabeigšanas, cik vien iespējams, savedama iepriekšējā kārtībā¹²⁹. Šī prasība ir domāta, lai kontrolētu kratīšanas veicējus, lai tie nemētātu lietas apkārt un ievērotu personas esošo lietu izkārtojumu viņa personīgajās telpās, kā arī, lai mazinātu kratīšanas sekas personai, proti, nav jāvelta pārāk ilgs laiks telpas uzkopšanai.

¹²⁵ turpat

¹²⁶ Finanšu policijas pārvalde (turpmāk FPP), Kratīšana, pieejams: FPP koplietošanas mapē

¹²⁷ turpat

¹²⁸ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 26.maijā]

¹²⁹ KPL 182.panta 10.daļa

Kratīšanu var veikt atkāroti. Atkārtotas kratīšanas taktika nepieciešama tad, ja nav izdevusies pirmā kratīšana un ir pamats tās atkārtotai veikšanai. Atkārtotu kratīšanu jāizdara divos gadījumos:

- ja pēc pirmās apsekošanas iegūta procesuālā vai operatīvā informācija par to, ka kāds no meklējamiem, bet neatrastajiem priekšmetiem, dokumentiem vai personām tomēr atradies kratīšanas vietā vai pie izkratītā indivīda;
- ja ir pamats domāt, ka pirms pirmās kratīšanas apsekojamā persona meklējamo ir iznesusi un noslēpusi citā vietā, bet pēc kratīšanas, atrodoties zināmā psihiskā atslodzē, to atkal atnesusi.¹³⁰

Uz otrā pamata veikto atkārtoto kratīšanu būtu vēlams veikt vēlāk, lai persona gūtu psihisko atslodzi.

Kratīšanā var izmantot arī videoierakstu taktiku. To izmantošana dažādās izmeklēšanas darbībās var panākt informācijas vispusīgu, pilnīgu un objektīvu fiksēšanu, sekmējot izmeklēšanas darba pilnveidošanu.¹³¹

Kratīšanas laikā izņem lēmumā minētos priekšmetus un dokumentus, kā arī citus priekšmetus un dokumentus, kuriem var būt nozīme lietā. Izņemšana ir izmeklēšanas darbība, kuras saturs ir lietai nozīmīgu priekšmetu vai dokumentu atņemšana, ja izmeklēšanas darbības veicējam ir zināms, kur vai pie kā atrodas konkrētais priekšmets vai dokuments un tos nav nepieciešams meklēt vai arī tie atrodas publiski pieejamās vietās. Izņemšanā procesa virzītājs piespiedu kārtā atsavina lietai nozīmīgus priekšmetus un dokumentus, kura precīza atrašanās vieta viņiem jau iepriekš zināma. Lēmumu par izņemšanu pieņem pats procesa virzītājs. Ja, izpildot lēmumu par izņemšanu, izrādās, ka izņemamais objekts neatrodas procesa virzītāja vietā, viņš ir tiesīgs neatliekami pieņemt lēmumu par kratīšanu un izdarīt to.

Gadījumā, kad izņemamo objektu nav iespējams individualizēt (piemēram, šķidrumus, audeklus, drēbes gabalus utt.), to nepieciešams iesaiņot, apzīmogot un apliecināt ar kratīšanas veicēju un kratāmas personas parakstiem.

Piemēram, lietā „Sapožkovs pret Latviju” 2009. gada 1. jūlijā, pirms iesniedzēja pārvietošanas uz citu ieslodzījuma vietu Daugavgrīvas cietumā, notika iesniedzējam piederošo mantu kratīšana. Kratīšanas gaitā starp iesniedzēju un Daugavgrīvas cietuma uzraugiem izcēlās strīds par iesniedzējam piederošo mantu svara pārsniegšanu. Ņemot vērā to, ka iesniedzējs ar savām darbībām bija traucējis kratīšanas gaitu, Daugavgrīvas cietuma uzraugi pielietoja pret iesniedzēju speciālos līdzekļus –gumijas steku. Eiropas cilvēktiesību tiesa norādīja, ka nolūkā

¹³⁰ Autoru kolektīvs, Kriminālistika. II.daļa Kriminālistika taktika Rīga: Latvijas Policijas akadēmija 1999., 97.lpp

¹³¹ Smilga V., Videoierakstu taktika un tehnika noziegumu izmeklēšanā, Rīga: P.Stučkas LVU izdevniecība, 1987., 3.lpp

nodrošināt cietuma drošību un novērst iespējamu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, amatpersonas var pielietot fizisku spēku pret ieslodzītajām personām, tomēr šāda spēka pielietošana nedrīkst būt pārmērīga, un var notikt tikai izņēmuma gadījumos.

Kratīšanā var izmantot meklēšanas taktiku. Meklēšana ir procesa virzītāja darbību komplekss, kas ietver versiju izvirzīšanu, izmeklēšanas un citu darbību plānošanu un realizāciju, uzdevumus policijai nolūkā atrast zināmus aizdomās turēto, apsūdzēto vai tiesājamo, kā arī cietušos, lieciniekus vai noteiktu priekšmetu/dokumentu, kuru atrašanās vieta nav zināma, bet kas nepieciešami patiesības noskaidrošanai lietā.¹³² Salīdzinot kratīšanas un meklēšanas definīcijas ir redzama atšķirība- kratīšanu veic, jo ir pamats, ka lieta atrodas konkrētā vietā, bet meklēšanā nav zināma vieta, kur meklēt.

Meklēšanu īsteno veicot kratīšanu. Meklēšanas objekti ir tie paši, kas kratīšanā. Meklēšanai pakļauj tikai jau noskaidrotus, konkrētus objektus, kuri ir noslēpušies vai noslēpti no izmeklēšanas un to atrašana nav zināma.¹³³ Priekšmetu sīkāku aprakstu var iegūt noprotinot to īpašnieku, apskatot dažādus dokumentus (tehniskās pases, fotouzņēmumus, reģistrācijas ierakstus) un priekšmetu atstātās pēdas kratīšanas vietā.¹³⁴

Apskate ir patstāvīga izmeklēšanas darbība, taču to var veikt kratīšanas ietvaros, ievērojot apskates noteikumus.

Kratīšana var būt ar mērķi atrast līķi. Ja tiek atrasts līķis, tad apskate izdarāma ievērojot apskates noteikumus. Līķa apskate izdarāma, piedaloties tiesu medicīnas ekspertam vai, ja tas nav iespējams, medicīnas speciālistam.¹³⁵ Vēlams ķirurgam¹³⁶. Apskates gaitā būtu jānoskaidro cietušā dzimums, aptuvenais vecums, augums, apģērbs, ievainojumi, bojājumi uz apģērba, to sakrītība ar ievainojumiem, kabatu saturs, līķa stinguma izpausmes dažādu muskuļu grupās, līķa plankumu esamība, to dislokācija, krāsa un raksturs (cik sekundēs atjaunojas pēc spiediena ar pirkstu), līķa temperatūra, to aptaustot un izmērot taisnajā zarnā¹³⁷.

VID FPP kratīšanas laikā liels uzsvars tiek likts uz dokumentu atrašanu, kam ir nozīme, piemēram, lai pierādītu, ka persona izvairās no nodokļu nomaksas. Dokumentu apskate kratīšanā var būt svarīga, lai gūtu pierādījumus „balto apkaklīšu” noziegumiem. Arī tajā ir jāievēro KPL noteikumi un vispārējie apskates principi. Dokumentu apskate var tikt veikta kratīšanas laikā un pēc tam, kad tie tiek izņemti kratīšanas laikā. Uz dokumentiem var tikt meklēti pirkstu nospiedumi vai citas pēdas. Tomēr biežāk dokumentu apskati izdara, veicot dokumentu

¹³² turpat 217.lpp

¹³³ Indulēns I, Kriminālistika, Rīga: Zvaigzne, 1978., 238.lpp

¹³⁴ turpat 243.lpp

¹³⁵ KPL 164.panta 1.daļa

¹³⁶ Autoru kolektīvs, Kriminālistika. II.daļa Kriminālistika taktika Rīga:L atvijas Policijas akadēmija 1999., 41.lpp

¹³⁷ tupat

kriminālistisko izpēti¹³⁸. Šajās ekspertīzēs tiek noteikta dokumentu un to rekvizītu, piemēram, zīmogu nospiedumu, atbilstība paraugiem, to izgatavošanas veids¹³⁹. Tāpat tiek noskaidrots izmainīto ierakstu sākotnējais saturs un atjaunoti izdzēstie vai laika gaitā izzudušie ieraksti. Izmantojot speciālu programmatūru, identificē krāsu elektrofotogrāfiskās drukas iekārtas (kopētāji un printeri).¹⁴⁰

Rokraksta ekspertīze ir personas identifikācija pēc rokraksta un paraksta salīdzināmās izpētes ceļā. Pie pietiekama ierakstu apjoma tiek veikta rokraksta diagnostiskā izpēte ar mērķi iegūt informāciju par izpildītāju. Par dokumentiem pierādījuma nozīmē kriminālprocesā uzskatāmi arī datorizētās informācijas nesēji, ar skaņu un attēlu fiksējošiem tehniskiem līdzekļiem izdarīti ieraksti, kuros saturiski fiksēto informāciju var izmantot kā pierādījumus¹⁴¹.

Kratīšanu var veikt arī vairākas vietās uzreiz. To sauc par grupālo kratīšanu. To veic, lai kratīšana būtu veiksmīga un tiktu izslēgtas iespējas, ka līdzdalībnieki vai personas savā starpā sazinātos, ka notiek kratīšana un iespēju iznīcināt vai paslēpt meklējamus objektus. Pirms veic grupālo izmeklēšanu ir kārtīgi jāsavāc informācija par vietām, kas ir īpašumā personām, par komercdarbības veicēju filiālēm un piederošajām telpām kā arī par nomātajām vietām. Obligāti jā sastāda rakstveida plāns, jāpieaicina citi izmeklētāji un tie sīki jāinstruē par kratīšanas sagatavošanu un kratīšanas uzdevumiem.

Izšķir 3 grupālas taktikas veidus:

- 1) pie vienas personas vairākas vietās (dzīvoklī, darba vietā, vasarnīcā);
- 2) pie vairākām personām;
- 3) vairāku personu vienlaicīga pārmeklēšana.

Grupālās kratīšanas katrā atsevišķā posmā tiek lietoti atbilstoši kratīšanas taktikas paņēmieni.

2.4. Kratīšanas rezultātu fiksēšana

Kratīšanas gaitu un rezultātus fiksē protokolā. Izmeklēšanas darbības protokols ir dokuments, t. i., dokumenta paveids.¹⁴² Pakļaujot attiecīgās darbības kriminālprocesuāli tiesiskajai reglamentācijai, to galarezultātā iegūtās un attiecīgos procesuālo darbību protokolos

¹³⁸ turpat 42.lpp

¹³⁹ DOKUMENTU TEHNISKĀ EKSPERTĪŽU NODAĻA, pieejams: <http://www.ekspertize.vp.gov.lv/?sadala=5>
[aplūkots:06.05.15]

¹⁴⁰ DOKUMENTU TEHNISKĀ EKSPERTĪŽU NODAĻA, pieejams: <http://www.ekspertize.vp.gov.lv/?sadala=5>
[aplūkots:06.05.15]

¹⁴¹ KPL 135.panta 2.daļa

¹⁴² Dombrovskis R., Dokumenta izpratne: saturs, forma un funkcijas, Jurista Vārds, 2010. 28. septembris, NR. 39

iekļautās ziņas par faktiem var tikt izmantotas kā pilntiesīgi pierādījumi.¹⁴³ Visas kratīšanas laikā veiktās darbības un personas, pie kuras tiek veikta kratīšana, attieksme jāfiksē kratīšanas protokolā. Kratīšanas protokolā tiek dokumentēti fakti un apstākļi, kas noskaidroti izmeklēšanas darbības gaitā. Jāfiksē arī pašas kratīšanas būtiskākos apstākļus. Kratīšanas protokolu sastāda atbilstoši KPL 326.panta prasībām.¹⁴⁴ Procesuālās darbības protokolā norāda:

- 1) darbības norises vietu un datumu;
- 2) laiku, kad darbība sākta un pabeigta;
- 3) procesuālās darbības veicēja amatu, vārdu un uzvārdu;
- 4) personu — procesuālās darbības dalībnieku vārdu, uzvārdu, personas kodu, bet advokātam — vārdu, uzvārdu, praktizēšanas vietu un procesuālo statusu;
- 5) darbības norises gaitu un konstatētos faktus, ja tādi ir;
- 6) izmantotos zinātniski tehniskos līdzekļus;
- 7) protokolētāja amatu, vārdu un uzvārdu.

Kratīšanas protokols sastādams divos eksemplāros. Kratīšanas protokola kopiju izsniedz personai, pie kuras veikta šī izmeklēšanas darbība, vai citai šā likuma 181.panta pirmajā un otrajā daļā minētajai personai.¹⁴⁵ Ja kratīšanā klātesošais cietušais vai liecinieks atpazīst kādu no atrastajiem objektiem, to norāda protokolā.¹⁴⁶ Kriminālprocesa likuma 177.panta otrā daļa noteic, ka apstākļiem, kādos notiek uzrādīšana atpazīšanai, jābūt pēc iespējas līdzīgiem tiem, kādos atpazinējs uztvēris atpazīstamo objektu sakarā ar izmeklējamu notikumu, bet atpazīstamajam objektam jāatrodas pēc iespējas tādā stāvoklī un veidolā, kā pirmreizējās uztveres laikā. Savukārt šā panta piektā daļa noteic, ka, ja nav iespējams uzrādīt pašu atpazīstamo objektu, var uzrādīt tā atveidu, kurš iegūts ar foto, video vai citu zinātniski tehnisko līdzekļu palīdzību un kurā fiksētas tās īpašības un pazīmes, pēc kurām šo objektu var atpazīt.¹⁴⁷ Visi kratīšanā atrastie un izņemtie priekšmeti uzrādāmi klātesošajām personām, aprakstāmi kratīšanas protokolā un, ja iespējams, iesaiņojami un apzīmogojami.¹⁴⁸ Turklāt ir svarīgi izņemt tā, lai tam būtu jēga tālāk pierādīšanā.

No Finanšu policijas iekšējām mācībām "Izmeklētāju rīcība kratīšanas laikā konstatējot naudas zīmes, monētas, kredītkartes un vērstpapīrus", kuras vadīja Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldes eksperte A.Metāle autore secināja, ka gan izņemšana, gan iesaiņošana, gan transportēšana ir ļoti svarīga.

¹⁴³ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola „Turība”, 2002, 187. lpp

¹⁴⁴ KPL 142.panta 2.daļa

¹⁴⁵ KPL 185.pants

¹⁴⁶ KPL 182.panta 7.daļa

¹⁴⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK –323/2012, pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots:12.05.15]

¹⁴⁸ Turpat.

Virsmas var būt porainas (uzsūcošas, piemēram, papīrs) un neporainas (neuzsūcošas, piemēram, kredītkartes, kases aparāti). Līdz ar to, atkarībā no virsmas, ir attiecīgi jāiesaiņo izņemtie priekšmeti un pēdas.

Nedrīkst piesārņot paraugus, piemēram, ar saviem pirkstu nospiedumiem. Jāizvairās arī no pēdu pārvešanās. Tas ir, ja saliek divus paraugus blakus. Piemēram, ieliekot vienā iesaiņojumā divus priekšmetus ar asins traipiem, kas iespējams ir nav no vienas personas, tiem sajaucoties vairs nav iespējams veikt DNS ekspertīzi.

Izņemto objektu transportēšana ir svarīga. Svarīgi cik ilgā laikā nonāk līdz ekspertiem un kādā temperatūra tiek pārvadāti un uzturēti izņemtie objekti līdz tos nodod ekspertiem. Vislabāk ir istabas temperatūrā. Mainoties temperatūrai, pēdas var iet bojā.

Kā jau iepriekš minēts, kratīšanā var pieaicināt cietušo un lieciniekus. Ja kratīšanas laikā klātesošais cietušais vai liecinieks atpazīst kādu kratīšanā atrasto objektu, tad šo informāciju fiksē kratīšanas protokolā.

Protokolā arī jānorāda tas, ka, piemēram, advokāts atsakās piedalīties kratīšanā un pamet telpas.¹⁴⁹ Protams, pamest telpas drīkst tikai pirms kratīšanas uzsākšanas nevis kratīšanas laikā.

Saskaņā ar KPL 325.panta pirmo daļu pirmstiesas procesā veiktās izmeklēšanas darbības gaitu, bet likumā noteiktajos gadījumos — arī citas procesuālās darbības gaitu fiksē šīs darbības protokolā.

Prakses laikā autorei bija iespēja apskatīt kratīšanas protokolu. Protokola sākumā ir norādīta pilsēta, datums un konkrēts laiks. Norādīts izmeklēšanas iestādes nosaukums, amats dienesta pakāpe, uzvārds. Norādīts klātesošās personas, to vārds uzvārds, personas kods.

Norāda personas, kas piedalās, to pārstāvētā iestāde, amats un uzvārds.

Ievērojot KPL 181.-185. panta prasības (kur un pie kā) nolūkā atrast un izņemt lēmumā norādītos meklējamus objektus.

Kratīšanas protokolā ir piebilde, ka klātesošajām personām izskaidrotas viņu tiesības būt klāt pie visām kratīšanas izdarītāja darbībām un izdarīt piezīmes sakarā ar tām. Līdz ar to personas parakstās, ka ir iepazīstinātas ar savām tiesībām.

Kratīšanas protokolā ir norādīts, ka pirms kratīšanas ir izsniegta izmeklēšanas tiesneša lēmuma par kratīšanas izdarīšanu kopija, pēc kā persona tiek uzaicināta izsniegt lēmumā norādītos meklējamus objektus. Pēc tam seko personas atbilde, piemēram, lēmumā minētie dokumenti pie manis neatrodas. Katras lapas apakšā ir paraksts.

Tālāk seko tabula ar kratīšanas rezultātā izņemtajiem priekšmetiem un dokumentiem.

Piemērs:

¹⁴⁹ 2014.gada 11.jūnija kratīšanas protokols (skatīt pielikumā Nr. 2.)

Nr .p.k.	Atrastā nosaukums, apraksts, daudzums, individuālās pazīmes	Atrašanas vieta, apstākļi
-------------	--	------------------------------

Kratīšanas laikā atrastie priekšmeti un dokumenti, kas norādīti tabulā iesaiņoti, apzīmogoti un izņemti. Norādīts nodrošinājuma numurs. Norādīts arī kam tiek nodots glabāšana. Pārsvarā procesa virzītājam tiek nodots glabāšanā.

Tālāk seko piezīmes. Apskatāmajā kratīšanas protokolā bija norādīts, ka kratīšanas gaita tika filmēta.

Ja klātesošajām personām nav pieteikumu un piezīmes, to pieraksta kratīšanas protokolā.

Norāda pie kāda apgaismojuma ir izdarīta kratīšana un cikos pabeigta kratīšana.

Kratīšanas protokols sastādīts ievērojot KPL 325-327.pantu prasības.

Svarīgi, lai kratīšanas protokols būtu nolasīts. Saskaņā ar 185.pantu kratīšanas protokola kopiju izsniedz personai, pie kuras veikta šī izmeklēšanas darbība, vai citai šā likuma 181.panta pirmajā un otrajā daļā minētajai personai. Tāpēc kratīšanas protokola beigās ir piebilde: “*Protokola norakstu saņēmu 20__gada __.____*” un paraksts.

Atbilstoši KPL 182. pantam, ja kratīšanā klātesošais cietušais vai liecinieks atpazīst kādu no atrastajiem objektiem, to norāda kratīšanas protokolā.

Saskaņā ar KPL 182.panta devīto daļu, ja procesa virzītājs uzdevis kratīšanā klātesošajam ekspertam vai revidentam izņemt kratīšanas laikā atrastos objektus un izdarīt nepieciešamo ekspertīzi vai revīziju, kratīšanas protokolā norāda šos objektus, to atrašanas vietu, identificējošās pazīmes, izņemšanas faktu un ekspertīzes iestādi vai revidentu, kura atbildībā nodoti izņemtie objekti

Praksē radās jautājums, vai persona drīkst pamest kratīšanas vietu, lai izvestu pastaigā suni. Vadoties pēc tā, ka visām darbībām ir jābūt fiksētām protokolā, tad šo atļauju izvest suni pastaigāt būtu jānorāda protokolā. Savukārt, no šīs situācijas izriet nākamais problēmjaucējums. Pastaigas laikā persona sazinās pa mobilo telefonu. Viena no kratīšanas efektivitātes pazīmēm ir tās slepenība, proti, par tās izdarīšanu personai netiek paziņots savlaicīgi, ar mērķi, lai netiek iznīcināti vai paslēpti meklējamie objekti. VID FPP kratīšanas veic pie nodokļu maksātājiem. Lielākoties tās ir juridiskās personas. Juridiskajām personām mēdz būt vairākas filiāles, līdz ar to grāmatvedības uzskates dokumenti vai kases aparāti, kas ir vieni no svarīgajiem meklējamajiem objektiem FPP, var atrasties vairākās telpās un adresēs. Sakarā ar to, kratīšana pie vienas juridiskās personas var tikt veikta vairākas vietās vienlaicīgi.

Tāpēc, ja persona izved pastaigā suni, tiek pieļauta iespējamība, ka persona var sazināties ar citām personām un izpaust kratīšanas esamību. Līdz ar to var zūst jēga kratīšanai un tās efektivitātei. Autores ieskatā dzīvnieku tiesības nesaskan ar kriminālprocesa mērķi, proti, KPL mērķis ir krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums bez neattaisnotas iejaukšanās personas

dzīvē. Līdz ar to personai, pie kuras veic kratīšanu ir jābūt liegtam pamest telpas. Turklāt, KPL 182.panta ceturtā daļa arī skaidri nosaka, ka kratīšanas vietā esošajām personām var aizliegt atstāt šo vietu, pārvietoties un sarunāties savā starpā līdz izmeklēšanas darbības beigām. Tātad, atļaujot personai iziet pastaigāt ar suni mājas pagalmā, ir pieļauts iespējams kratīšanas procesuālais pārkāpums. Proti, kratīšanā uz brīdi nepiedalās persona, pie kuras tiek veikta kratīšana vai arī kratīšana nepamatoti tiek apstādināta.

Ja kratīšanā būs pieļautas nelikumības, protokolā minētie fakti turpmāk kalpos kā liecība par tām.¹⁵⁰

Kratīšanas norisi var fiksēt arī ar tehniskajiem līdzekļiem, fiksējot izmeklēšanas darbības norisi un rezultātus skaņu un attēlu ierakstā. Par šādu kratīšanas norises fiksēšanu, izmeklēšanas darbības veicējam jāpaziņo kratīšanā klātesošajām personām.

Skaņu un attēlu ierakstam ir prioritāte pār kratīšanas protokolu. Likums arī pasaka, kurš no fiksēšanas veidiem ir atzīstams par precīzāku, proti, „skaņu un attēlu ierakstā fiksētā informācija uzskatāma par precīzāku un pilnīgāku salīdzinājumā ar rakstveidā fiksēto informāciju”¹⁵¹. Tātad, salīdzinājumā ar protokolu ierakstos fiksētā informācija ir precīzāka, jo atspoguļo acīmredzamo.

Parakstot kratīšanas protokolu, var izteikt piezīmes. Šīs ir ļoti svarīgi, jo vēlāk šīs piezīmes un iebildums nevarēs izteikt, jo rodas prezumpcija, ka, neizsakot iebildumus kratīšanas protokolā, sūdzības par kratīšanu personai nav. Tā, piemēram, Kriminālprocesa Nr.11270031411¹⁵² ietvaros kratīšanas laikā. L.P. Kratīšanas protokolu parakstīja, taču nekādus pieteikumus vai piezīmes, tajā skaitā par izņemto cigarešu piederību citai personai, viņa nav izteikusi. Vēlāk L.P. tika paziņots par viņas saukšanu pie administratīvās atbildības. Persona apstrīdēja šo lēmumu, skaidrojot, ka kratīšanas laikā atrastās cigaretes nepieder viņai. Tiesa noraidīja šo sūdzību, pamatojoties uz to, ka sūdzībā sniegtie skaidrojumi nesakrīt ar kratīšanas protokolā rakstīto.

Savukārt lietā Nr. 11903008312¹⁵³ apsūdzētais centās atzīt kratīšanu par nelikumīgu un nepamatotu. Tiesa nosprieda, ka kratīšana atbilda Kriminālprocesa likuma prasībām, turklāt minētajās apskatēs piedalījies apsūdzētais /J.S./, taču nekādus iebildumus par šīm izmeklēšanas darbībām nav izteicis.

¹⁵⁰ Judins A. <http://www.lvportals.lv/print.php?id=256970> [aplūkots: 10.03.2016.]

¹⁵¹ KPL 143.panta 3.daļa

¹⁵² Administratīvā rajona tiesas Liepājas tiesu nama spriedums lietā Nr.142214112 pieejams: https://www.tiesas.lv/Media/Default/Page/AL_3001_raj_A-00599-13_40.pdf [aplūkots: 18.03.2016.]

¹⁵³ Latvijas Republikas Augstākā tiesas 2014.gada 22.maij spriedums lietā Nr. SKK-0119-14, pieejams: http://www.uzzina.lv/vuzn.php?vuzn_id=101156 [aplūkots: 16.03.2016.]

Arī lietā "Miķelsons pret Latviju"¹⁵⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) norādīja, ka ne Miķelsons, ne viņa aizstāvis neizmantoja iespēju apstrīdēt kratīšanas un aizturēšanas norises kārtību un tiesiskumu, izdarot ierakstus attiecīgajos izmeklēšanas darbību protokolos. Miķelsons uzskatīja, ka viņš tika aizturēts jau kratīšanas laikā. ECT nepiekrita iesniedzēja apgalvojumiem, ka faktiski viņš būtu jāuzskata par aizturēto personu jau kratīšanas laikā.¹⁵⁵

Svarīgi ir pierakstīt arī kratīšanas ietvaros izņemtos objektus. Izņemto priekšmetu neuzskaitīšana var novest pie neefektīvas kratīšanas un pierādījumu trūkuma. Tā, piemēram, kriminālprocess Nr.11290009510 kratīšanas laikā veiktā priekšmetu izņemšana neatbilst Kriminālprocesa likuma noteikumiem, tāpēc pieļautais kriminālprocesuālo normu pārkāpums uzskatāms par būtisku konkrētajā administratīvā pārkāpuma lietā, jo administratīvā pārkāpuma lietā nav procesuālā dokumenta par priekšmetu –129 cigarešu paciņu ar Krievijas akcīzes marķējumu un 0,5 l tilpuma pudeles ar alkoholu ar Krievijas akcīzes marķējumu –izņemšanu.¹⁵⁶

Pastāv izņēmumi pie kratīšanas vispārīgās kārtības kā, piemēram, kriminālprocesuālā imunitāte. Kriminālprocesuālā imunitāte pilnīgi vai daļēji atbrīvo personu no piedalīšanās kriminālprocesā, arī no liecību sniegšanas un dokumentu un priekšmetu izdošanas, aizliedz vai ierobežo tiesības veikt tās kriminālvajāšanu, piemērot pret šo personu piespiedu līdzekļus, kā arī iekļūt un izdarīt izmeklēšanas darbības tās valdījumā esošajās telpās.¹⁵⁷

Kā viens no kratīšanas ierobežojumiem ir kriminālprocesuālā imunitāte. Kriminālprocesuālās imunitātes pamats ir Satversmē, Kriminālprocesa likumā, citos likumos un starptautiskajos līgumos noteikts personas, informācijas vai vietas īpašais tiesiskais statuss, kas garantē personai tiesības pilnīgi vai daļēji nepildīt kriminālprocesuālo pienākumu vai ierobežo tiesības veikt noteiktas izmeklēšanas darbības.¹⁵⁸

Kriminālprocesa likumā ir skaidri uzskaitītas personas, kuras bauda kriminālprocesuālo imunitāti. Tās ir:

- valsts amatpersonas;
- advokāts, kas sniedz juridisko palīdzību;
- diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību darbinieki un tiem pielīdzinātās personas.

¹⁵⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesa pasludina spriedumu lietā "Miķelsons pret Latviju" Jurista vārds 2015. 3. novembris

¹⁵⁵ <http://www.juristavards.lv/zinas/267535-eiropas-cilvektiesibu-tiesa-pasludina-spridumu-lieta-mikelsons-pret-latviju/>

¹⁵⁶ Administratīvās apgabaltiesas 2013.gada 11.jūlija spriedums lietā Nr.142088010, pieejams: <https://www.tiesas.lv/> [aplūkots: 18.03.2016.]

¹⁵⁷ KPL 10.pants

¹⁵⁸ Baumanis J., Kriminālprocesuālā imunitāte, pieejams: <https://prezi.com/bagczpw0ykil/imunitate/> [aplūkots: 09.03.2016.]

Svarīgi, ka ar KPL 8 nodaļā ar “kratīšanu” ir jāsaprot gan personas kratīšanu, gan telpas, apvidus teritorijas un transportlīdzekļa kratīšanu.

Igaunijas konstitūcija paredz imunitāti šādām valsts amatpersonām: parlamenta locekļiem, valsts prezidentam, valdības locekļiem (ministru prezidentam un ministriem), valsts kontrolierim, Augstākās tiesas tiesnešiem (arī priekšsēdētājam), citiem tiesnešiem un tieslietu kancleram.¹⁵⁹ Savukārt Nīderlandē, saskaņā ar Nīderlandes konstitūcijā noteikto kriminālprocesuālā imunitāte ir noteikta karalim, parlamenta deputātiem, ministriem, valsts sekretāriem un citām personām, kuras piedalās valsts pārvaldes jautājumu lemšanā.¹⁶⁰ Latvijas Republikas Satversmes 29.pants nosaka, ka pie Saeimas locekļa nevar izdarīt kratīšanas, ja tam nepiekrīt Saeima.

Kratīšanu pie Valsts prezidenta, Saeimas locekļa, tiesneša vai tiesībsarga var izdarīt tikai ar Saeimas piekrišanu. Par piekrišanu kratīšanas izdarīšanai pie Saeimas locekļa, Saeima lemj pēc Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas ziņojuma.¹⁶¹ Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija sagatavo Saeimas lēmuma projektu par kratīšanas izdarīšanu.¹⁶² (lēmuma projektu skatīt Pielikumā Nr.1).

2011.gadā 10.Saeimas deputāti virzīja priekšlikumu par imunitātes atcelšanu deputātiem, taču šī ideja netika atbalstīta Saeimā.¹⁶³

Autores ieskatā šī Satversmes 29.pantā minētā imunitāte pret kratīšanu ir novecojusi. Šī norma būtu jāmaina. Ejot šo garo ceļu līdz Saeimas piekrišanas saņemšanai, zūd jēga kratīšanai. Saeimas loceklis jau būs noformēts par kratīšanas nolūku un, ja pie viņa tiešām atrodas meklējamais objekts, tad paspēs to paslēpt citā vietā vai iznīcināt.

Pašlaik Saeima tiek iesaistīta kriminālprocesa veikšanā, proti, būtisku jautājumu izlemšanā. Deputātiem jāpieņem lēmums, kas skar personu tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

Valsts drošības iestādes, Iekšējās drošības biroja un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonu pakļaut kratīšanai, izdarīt kratīšanu tās dzīvojamās vai dienesta telpās, personiskajā vai dienesta transportlīdzeklī var tikai ar ģenerālprokurora piekrišanu.¹⁶⁴ Tikai ar 2015. gada grozījumiem tika papildināta KPL 120.panta piektā daļa ar Iekšējās drošības biroja amatpersonām. 2015.gada 1.novembrī stājās spēkā „Iekšējās drošības biroja likums”. Biroja funkcijas ir atklāt, izmeklēt un novērst noziedzīgus nodarījumus, kurus izdarījuši

¹⁵⁹ Zeppa-Priedīte V., Valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes standarts, Jurista vārds 13. Aprīlis 2010 /NR. 15

¹⁶⁰ turpat

¹⁶¹ Saeimas kārtības rullis 17.punkts 1.daļa

¹⁶² Turpat 179.panta 1.daļa

¹⁶³ <http://deputatiuzdelnas.lv/lv/notikumu-hronika/likumu-grozijumi/deputatu-imunit-tes-atcelšanas-megin-jums-10-saeim.html>

¹⁶⁴ KPL 120.panta 5.daļa

Iekšlietu ministrijas padotībā esošo iestāžu amatpersonas un darbinieki, izņemot Drošības policijas amatpersonas un darbiniekus; ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm, pildot dienesta pienākumus ieslodzījuma vietās, ja tie saistīti ar vardarbību; ostas policijas darbinieki, pildot dienesta pienākumus, ja tie saistīti ar vardarbību; pašvaldības policijas darbinieki, pildot dienesta pienākumus, ja tie saistīti ar vardarbību.¹⁶⁵ Pamatojoties uz Iekšējās drošības biroja likumu, veica grozījumus Kriminālprocesā.

No "Grozījumiem Kriminālprocesa likumā" Nr.135/Lp12 anotācijas lasāms: "*Iekšējās drošības biroja amatpersonas atklās, izmeklēs un novērsīs noziedzīgus nodarījumus, ko izdarījušas amatpersonas un darbinieki, kuri ir profesionāli sagatavoti un ar atbilstošu pieredzi tiesībsardzības jomā. Līdz ar to Iekšējās drošības biroja amatpersonām būtu jānosaka atbilstoša tiesiskā aizsardzība. Tādējādi likumprojektā "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" tiek paredzēts, ka (līdzīgi kā tas ir noteikts attiecībā uz valsts drošības iestāžu un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonām) Iekšējās drošības biroja amatpersonu var aizturēt, atvest piespiedu kārtā, pakļaut kratīšanai, izdarīt kratīšanu vai apskati tās dzīvojamās vai dienesta telpās, personiskajā vai dienesta transportlīdzeklī, kā arī saukt pie kriminālatbildības tikai ar ģenerālprokurora piekrišanu. Ja amatpersona ir notverta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, šāda piekrišana nav nepieciešama, bet 24 stundu laikā ir jāinformē ģenerālprokurors un Iekšējās drošības biroja priekšnieks."*¹⁶⁶.

Lēmumu par tiesneša un tiesībsarga pakļaušanu kratīšanai pieņem īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis. Ja tiesnesis vai tiesībsargs ir notverts smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, lēmums par pakļaušanu kratīšanai nav nepieciešams, bet 24 stundu laikā ir jāinformē īpaši pilnvarotais Augstākās tiesas tiesnesis un ģenerālprokurors.¹⁶⁷

Prokuroru var pakļaut kratīšanai par to nekavējoties paziņojot ģenerālprokuroram.¹⁶⁸

Advokāts, kas sniedz juridisko palīdzību, bauda kriminālprocesuālo imunitāti tā kriminālprocesa ietvaros, kurā viņš sniedz juridisko palīdzību.

Nav atļauts kontrolēt, veikt apskati vai izņemt dokumentus, kurus advokāts sastādījis, vai korespondenci, kuru viņš saņēmis vai nosūtījis, sniedzot juridisko palīdzību, kā arī izdarīt kratīšanu, lai atrastu un izņemtu šādu korespondenci un dokumentus. Par juridiskās palīdzības sniegšanu nav atzīstama aizstāvja vai advokāta nelikumīga darbība klienta interesēs, sniedzot juridisko palīdzību jebkādā formā, kā arī darbība klienta nelikumīga nodarījuma veicināšanai.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Iekšējās drošības biroja likums: LR likums, pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 14.03.2016.] 4.pants

¹⁶⁶ <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/FE1551C1D35C60E7C2257E68004DD0D3?OpenDocument> [aplūkots 09.03.2016.]

¹⁶⁷ KPL 120.panta 2.daļa

¹⁶⁸ KPL 120.panta 4.daļa

¹⁶⁹ Baumanis J., Kriminālprocesuālā imunitāte, pieejams: <https://prezi.com/bagczpw0ykil/imunitate/> [aplūkots: 09.03.2016.]

Tomēr praksē atrodams gadījums, kad kratīšanas veicēji pārkāpuši šo ierobežojumu un vairākās advokāta birojā izdarītās kratīšanās izņēmuši materiālus, kas neattiecas uz lēmumā, ar kuru šis advokāts atzīts par aizdomās turēto, norādītajiem apstākļiem un personām, bet ir tiešā sakarībā ar viņa profesionālo darbību daudzu citu personu interešu pārstāvībā.¹⁷⁰

Būtiskākais Latvijai saistošais starptautiskais līgums, kas skar diplomātu un konsulāro dienestu kriminālprocesuālo imunitāti ir ANO 1961. gada Vīnes konvencija par diplomātiskajiem sakariem (turpmāk – konvencija), kuras 31. un 32. pants nosaka, ka diplomātiskie pārstāvji bauda absolūtu imunitāti pret kriminālo jurisdikciju.¹⁷¹ Savukārt ANO 1963. gada 24. aprīļa Vīnes konvencija par konsulārajiem sakariem nosaka imunitāti konsulārā dienesta amatpersonām. Diplomātiskā un konsulārā dienesta likums¹⁷² saistībā ar imunitāti atsaucas uz Konvenciju. KPL 118.panta pirmā daļa nosaka, ka diplomātiskā imunitāte atbrīvo ārvalstu diplomātus, viņiem pielīdzinātās personas un to ģimenes locekļus no kriminālās atbildības saskaņā ar Krimināllikumu un no visiem kriminālprocesuāliem pienākumiem.

Personu, kura bauda diplomātisko imunitāti, var saukt pie kriminālatbildības un tai drīkst uzlikt kriminālprocesuālos pienākumus vienīgi ar nosūtītājvalsts rakstveidā izteiktu piekrišanu.¹⁷³ Tātad šī imunitāte nav absolūta.

Kratīšanu telpās, kurās dzīvo ārvalstu diplomātisko pārstāvniecību un citu iestāžu darbinieki, kā arī ārvalstu parlamentu un valdību oficiālo delegāciju un misiju dalībnieki, kuri saskaņā ar Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem bauda diplomātisko imunitāti, un viņu ģimenes locekļi, var izdarīt tikai pēc minēto personu lūguma vai ar viņu piekrišanu. Šo personu piekrišana nepieciešama arī veicot šo darbinieku, dalībnieku un viņu ģimenes locekļu kratīšanu.¹⁷⁴

Konsulāro un diplomātisko dienestu pilda personas, kuras pilda amatpersonu pienākumus Ārlietu ministrijā vai konsulārajās, vai diplomātiskajās pārstāvībās ārvalstīs un kurām tiem piešķirts diplomātiskais rangs.

Latvija ir parakstījusi vairākus starptautiskos līgumus par amatpersonu kriminālprocesuālajām imunitātēm. Piemēram, Likums “Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas konsulāro konvenciju”¹⁷⁵ dod skaidru definējumu, kas tiek uzskatīti par

¹⁷⁰ Advokāti vērsas pie valsts augstākajām amatpersonām., Jurista Vārds, 2007. 29.maijs, Nr. 22, 21. lpp.

¹⁷¹ Bojārs J. Starptautiskās tiesības, Rīga: Zvaigzne ABC, 1996, 304. lpp.

¹⁷² Diplomātiskā un konsulārā dienesta likums

¹⁷³ KPL 118.panta 6.daļa

¹⁷⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess shēmās. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 217. lpp.

¹⁷⁵ Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas konsulāro konvenciju :LR likums. Latvijas Vēstnesis", 150 (433), 30.09.1995., "Ziņotājs", 23, 07.12.1995.

konsulārajiem pārstāvjiem Latvijas un Krievijas izpratnē. Konsulārās un diplomātiskās amatpersonas savu imunitāti lielākoties ir ieguvušas uz starptautisko tiesību pamata.

Praksē pastāv problēma, ja, piemēram persona, pie kuras veic kratīšanu, dzīvo kopā, ir kopīga saimniecība vai ir ģimenes loceklis amatpersonai vai tiesnesim. Šajā situācijā var sanākt, ka tiek kratītas telpas, kuru kratīšanām vajag speciālas piekrišanas (Saeimas vai Augstākās tiesas tiesneša piekrišana). Turklāt pastāv iespēja, ka kratīšana notiek pie laulātajiem, kur viens ir, piemēram, tiesnesis un otrs ir prokurors. Tādos gadījumos ir saņemta speciāla atļauja, taču šīs atļaujas sniedzējs likumā atšķiras. Ja tomēr tiek veikta kratīšana, iespējams tiek pārkāpta otra laulātā krimināltiesiskā imunitāte.

Imunitātes ir paredzētas arī ārpus Kriminālprocesa likuma. Piemēram, Valsts drošības iestāžu likuma 18.panta septītā daļa paredz, ka “Valsts drošības iestāžu amatpersonas valsts teritorijā bez ģenerālprokurora piekrišanas nav saucamas pie kriminālatbildības, tās nedrīkst pakļaut aizturēšanai (arī administratīvajai aizturēšanai), kratīšanai, piespiedu atvešanai; kratīšanai vai apskatei nav pakļaujamas to dzīvojamās vai dienesta telpas, personiskie vai dienesta transporta līdzekļi”.

Kriminālprocesuālā imunitāte amatpersonai tiek noteikta ar mērķi pasargāt šo personu no nepamatotas iejaukšanās tās rīcībā un nodrošināt normālu tās darbību.¹⁷⁶ Tāpēc, ja kratīšana tiek veikta vietā, kur dzīvo persona, kurai ir kriminālprocesuālā imunitāte, pastāv iespēja, ka netiek sasniegts imunitātes mērķis. Tādējādi var tikt nodarīts kaitējums valsts interesēm, kas bija par pamatu kriminālprocesuālai imunitātei.

Imunitātes pārkāpuma gadījumā var lemt par izņemto pierādījumu nepieļaujamību.

2.5. Cilvēktiesību ievērošana, veicot kratīšanu

Kratīšanai ir procesuāls piespiedu līdzeklis. Katrs šāds piespiedu līdzeklis pret personu, pret kuru to pielieto, ir tiesību ierobežojums. Gan starptautiskajās, gan nacionālajās cilvēktiesībās ir atzīts, ka atsevišķos gadījumos, t.sk., lai nodrošinātu citu personu un sabiedrības drošību, interešu aizsardzību, individuālas tiesības var tikt ierobežotas.¹⁷⁷ Kriminālprocesa likuma 12.pants regulē cilvēktiesību garantēšanu kriminālprocesa laikā. Minētā panta pirmā daļa nosaka, ka kriminālprocesu veic, ievērojot starptautiski atzītās cilvēktiesības un nepieļaujot neattaisnotu kriminālprocesuālo pienākumu uzlikšanu vai nesamērīgu iejaukšanos personas

¹⁷⁶ Zeppa-Priedīte V., Valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes standarts, Jurista vārds, 2010. 13. Aprīlis Nr. 15.

¹⁷⁷ Strada K. Kratīšanas kriminālprocesuālais institūts Latvijā un ASV. Procesuālais taisnīgums. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. Rīga: 1998., 100.lpp. pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4472/Zinatniskie_raksti_617_sej_Procesualais_taisnigums_1998_sn126468.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 15.03.2016.]

dzīvē. Kratišanas piespiedu raksturs ietver sevī personas Satversmē garantēto pamattiesību ierobežošanu. Kratišana kā izmeklēšanas darbība ir svarīgs kriminālprocesuālo tiesību institūts. Sabiedrības priekšstats, arī lielas daļas juristu apziņā, kriminālprocess asociējas tieši ar noziedzīgā nodarījuma izdarītāja noskaidrošanu un sodīšanu.¹⁷⁸

Svarīgi uzsvērt, ka Kriminālprocesa likuma mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē¹⁷⁹. Tātad, ja notiek nelikumīga un/vai nepamatota kratišana, tad netiek sasniegts Kriminālprocesa likuma mērķis. Kriminālprocesa uzdevums ir ātri un pilnīgi atklāt noziedzīgus nodarījumus, noskaidrot vainīgos un nodrošināt likumu pareizu piemērošanu, lai katra persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tiktu taisnīgi sodīta un neviens nevainīgais netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts.¹⁸⁰

Kratišanas piespiedu raksturs ir pieļaujama iejaukšanās personas dzīvē, jo tās mērķis ir virzīts uz krimināltiesisko attiecību noregulēšanu un noziedzīgā nodarījuma atklāšanu.

Lai izpildītu kriminālprocesa likuma mērķi, proti, bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē, izmeklēšanas darbības laikā, ir jāievēro attiecīgie saistoši kriminālprocesuālie tiesību avoti. Kriminālprocesuālie avoti ir uzskaitīti kriminālprocesa likuma 2.pantā. Kriminālprocesi nosaka Latvijas Republikas Satversme (turpmāk — Satversme), starptautiskās tiesību normas.¹⁸¹

Saskaņā ar Satversmes 96. pantu „ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību”.¹⁸²

Turklāt Satversme nosaka, ka pamattiesību ierobežošana izdarāma „gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību”.

Kriminālprocesā nozīmīgu dokumentu, priekšmetu, liķu atrašana un izņemšana sevī ietver iekļūšanu noteiktā īpašumā un minēto objektu meklēšanu. Nepieciešamība pēc šo objektu meklēšanas ir pamatojama ar kriminālprocesa mērķa sasniegšanu un iespējamību, ka kratišanā atrastie un izņemtie objekti var kļūt par pierādījumiem attiecīgajā kriminālprocesā.

Kratišanas kā iejaukšanās leģitīmais mērķis ir novērst nekārtības vai noziedzīgu nodarījumu un aizsargāt citu tiesības.

ECT attiecībā uz punktu par “nepieciešams demokrātiskā sabiedrība skaidro”, ka “lēmuma par kratišanu darbības tvērums, lai pārliecinātos, vai šis pamatojums bija „būtisks” un

¹⁷⁸ Jermacāne A., Prioritātes kriminālprocesā, pieejams: <http://providus.lv/article/kriminalprocesa-prioritates> [aplūkots: 11.03.2016.]

¹⁷⁹ KPL 1.pants

¹⁸⁰ Baumanis J. Kriminālprocesa izpratne, pieejams: <https://prezi.com/sy9yrmdr6yw5/kriminalprocesa-izpratne/> [aplūkots: 11.03.2016.]

¹⁸¹ KPL 2.pants pirmā daļa

¹⁸² Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr. 43. 116.pants

„pietiekams”, un līdz ar to, vai, ņemot vērā valsts amatpersonām piešķirto rīcības brīvību, iejaukšanās bija samērīga ar sasniedzamo mērķi un to, vai tas atbilst „neatliekamai sabiedriskai vajadzībai”¹⁸³ Piemēram, ECT atzina, ka “kratīšana, kas veikta ar mērķi identificēt informācijas avotu, ir daudz radikālāks pasākums, nekā lēmums par avota identitātes atklāšanu”¹⁸⁴

Latvija ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk –ECK) dalībvalsts. Latvijai ir saistoša šī konvencija. ECK 8.pants nosaka, ka “ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un sarakstes neaizskaramību”. Šis 8 pants aizsargā personas no patvaļīgas valsts iestāžu vai, piemēram, masu mediju iejaukšanās personu privātajā dzīvē. ECK 8.pantā minētas tiesības nav absolūtas tiesības. Šī paša panta otrā daļa nosaka, ka Sabiedriskās institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumos, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts drošības, sabiedriskās kārtības vai valsts labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai morāli, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.

ECT norādījusi, ka valstij ir pozitīvs pienākums nodrošināt, lai privātās dzīves aizsardzība tiktu ievērota arī attiecībās starp privātpersonām.¹⁸⁵ Ja valsts nav aizsargājusi indivīdu no citas personas neatļautas iejaukšanās tā privātajā dzīvē, valsts ir pārkāpusi ECK 8. pantu. Turklāt ECK 8.pants ietver arī negatīvu pienākumu valstij, proti, neiejaukties personas privātajā un ģimenes dzīvē.

Autore piekrīt bijušā tiesībsarga R.Apsīša viedoklim, ka, izmeklēšanas tiesnesim, realizējot tiesas kontroli un rūpējoties par KPL 12.pantā nostiprināto kriminālprocesa pamatprincipu ievērošanu, būtu jāņem vērā, ka, ja izmeklēšanai nepieciešamo informāciju iespējams iegūt ar sabiedrības intereses saudzējošākiem līdzekļiem, uz to būtu jānorāda arī procesa virzītājam¹⁸⁶.

Likums gan ir paredzējis, ka neatliekamos gadījumos, kad novilcināšanas dēļ meklējamie priekšmeti vai dokumenti var tikt iznīcināti, noslēpti vai sabojāti vai arī meklējamā persona var aizbēgt, kratīšanu atļauts veikt veic ar procesa virzītāja lēmumu un, ja lēmumu pieņem izmeklētājs, tad kratīšanas izdarīšanai nepieciešama uzraugoša prokurora piekrišana. Tātad kratīšana neatliekamības kārtībā sākotnēji noris ar mazākām tiesiskām garantijām. Lai nepieļautu, ka šādu neatliekamu kratīšanu procesa virzītāji izmantotu negodprātīgi, lai varētu apiet izmeklēšanas tiesnesi, kuram kratīšanas veikšanas nepieciešamību ierosinājumā ir

¹⁸³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 73469/10 Nagla pret Latviju, pieejams: <https://www.tiesas.lv/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-ect-spriedumi-un-lemumi> [aplūkots:18.03.2016.]

¹⁸⁴ turpat

¹⁸⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 7259/03 Mitkus pret Latviju pieejams: <https://www.tiesas.lv/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-ect-spriedumi-un-lemumi> [aplūkots:18.03.2016.]

¹⁸⁶ „Tiesībsargs ierosina pārbaudes lietu par iespējamo vārda brīvības pārkāpumu sakarā ar veikto kratīšanu žurnālistes I.Naglas dzīvoklī”. Pieejams <http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibsargs/jaunumi/?doc=251> [aplūkots: 20.12.2015.]

jāpamato, KPL paredz, ka procesa virzītājam ne vēlāk kā nākamajā darba dienā pēc kratīšanas izdarīšanas jāpaziņo par to izmeklēšanas tiesnesim, uzrādot krimināllietas materiālus, tai skaitā faktus, kas pamatoja izmeklēšanas darbības nepieciešamību un neatliekamību, kā arī izdarītās kratīšanas protokolu. Izmeklēšanas tiesnesim, realizējot tiesas kontroli, jākonstatē, vai kratīšana izdarīta tiesiski un pamatoti, vai arī prettiesiski, un šādas kratīšanas rezultātā iegūtos pierādījumus jāatzīst par nepieļaujamiem kriminālprocesā, vienlaikus izlemjot par rīcību ar tiem.

Cilvēktiesību pārkāpums būtu, ja kratīšanas lēmums tiktu sastādīts ļoti vispārīgi, piemēram, ļaujot izņemt visu informāciju, kas attiecas un konkrētu kriminālprocesu. Vajadzētu konkretizēt un norādīt precīzi kas ir meklējams, piemēram, pirkuma līgumi, maksājuma dokumenti, nevis, piemēram, informācija, kas pierāda noziedzīga nodarījuma esamību. Dodot pārāk lietu visatļautību meklējot jebkādu informāciju būtu uzskatāms par KPL 18.panta pārkāpumu, proti, kriminālprocesā iesaistītajām personām ir pilnvaras (tiesības un pienākumi), kas nodrošina tām normatīvajos aktos noteikto uzdevumu un garantēto tiesību līdzvērtīgu īstenošanu, jo tiek veikta pārlieku nesamērīga iejaukšanās personas dzīvē.

Piemēram, ja tiesa atzīst, ka pierādījumi ir iegūti prettiesiski, tad seko pienākums secināt vai šis prettiesiskums nav novedis pie kādas aizsargātas tiesības pārkāpuma. 6.pantā ietvertā taisnīgās tiesas prasība tiktu apdraudēta ar tādu pierādījumu izmantošanu, kas iegūti policijas uzskatīšanas rezultātā.¹⁸⁷ Turklāt, ļoti būtiski ir tas, lai tiktu nodrošināta taisnīga procedūra, kurā var izvērtēt šādu pierādījumu pieļaujamību.¹⁸⁸ Līdz ar to, pārkāpjot procesuālas normas pierādījumu izvērtēšanā, var novest pie aizsargātas tiesības pārkāpuma.

Praksē mēdz būt situācija, ka procesa virzītājs ierodas kratīt pulksten astoņos no rīta pie personas mājokļa. Personai ir mazi bērni, kuriem vajag tikt uz skolu. Bieži vien kratīšana mēdz ilgt vairākas stundas. Protams, bērnam būtu pamatots skolas kavējums, taču bērns kavētu mācības un viņa tiesības uz izglītību tiek skartas. Diskutabls būtu jautājums vai kāds no kratīšanas veicējiem, izmantojot dienesta automašīnu, varētu nogādāt šo bērnu uz skolu. Autores ieskatā, ja tas nekaitē kratīšanas gaitu un kratīšanas vietā ir pietiekami personu, kas veic kratīšanu, tad tas būtu labākais risinājums, jo tas saskanētu ar KPL mērķi, proti, krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Šajā situācijā kā vienīgais pārkāpums būtu dienesta automašīnas nepamatota izmantošana.

Praksē personas izmanto iespējas sūdzēties par kratīšanas likumību. Piemēram, praksē pēc kratīšanas izdarīšanas nereti tiek saņemtas zvērinātu advokātu sūdzības par kratīšanas gaitu.

¹⁸⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 44/1997/828/1034 Teixeira de Castro pret Portugāli, 1998.gada 9.jūnijs, 36.rindkopa, pieejams: http://www.hrcr.org/safrica/arrested_rights/castro_portugal.html [aplūkots:18.03.2016.] 36.rindkopa

¹⁸⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr.4378/02Bykov pret Krieviju [Lielā Palāta], pieejams: <http://www.hrcr.org> [aplūkots: 18.03.2016.] 95.rindkopa

Piemēram, Latvijas Republikas prokuratūras Organizētās noziedzības un citu nozaru specializētās prokuratūrā tika saņemta zvērināta advokāta iesniegums ar jautājumu vai kratīšanas laikā tika ievērotas Kriminālprocesa likuma 182.panta sestās daļas prasības? Pamatojoties uz šo iesniegumu Finanšu policijas pārvaldes sastādīja ziņojumu Nr. „Par dienesta pārbaudes uzsākšanu”. Ņemot vērā minēto, kā arī, lai izvērtētu VID Finanšu policijas pārvaldes vecākās izmeklētājas kriminālprocesa ietvaros veikto procesuālo darbību likumību un rīcības atbilstību Kriminālprocesa normām, saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 35.panta pirmo daļu tika uzsākta dienesta pārbaude.

Dienesta pārbaudes laikā tika pieņemti attiecīgā izmeklētāja paskaidrojumi. No paskaidrojumiem izriet, ka kratīšana tika veikta ievērojot Kriminālprocesa likuma 182.panta sestās daļas prasības. Arī iepazīstoties ar izmeklētāja vadītāja paskaidrojumiem secināms, ka tika pārbaudīti kriminālprocesa materiāli, kuras laikā tika konstatēs, ka kriminālprocesuālās likuma normas tika ievērotas pilnā apjomā.

Dienesta pārbaudes izmeklēšanas komisija secināja, ka kratīšanas laikā tika ievērotas Kriminālprocesa likuma 182.panta sestās daļas prasības.

Dienesta pārbaudes atzinums ir kā pierādījums tam vai kratīšana atbilda Kriminālprocesa likuma 182.panta sestajai daļai. Gadījumā, ja tiek konstatēti pārkāpumi, tad sāk darboties Kriminālprocesa likuma normas par nepieļaujāmību izmantot iegūtos pierādījumus.

Problēma ir tāda, ka ne vienmēr dienesta pārbaudes ietvaros ir pietiekami instrumenti, lai secinātu, ka ir notikuši pārkāpumi. Dienesta pārbaudes izmeklēšanas komisijai ir jāpaļaujas uz lietā esošajiem dokumentiem un iesaistītu personu paskaidrojumiem. Turklāt personas var atteikties sniegt paskaidrojumus, jo likums neuzliek par pienākumu sniegt paskaidrojumus.

Citā prakses piemērā ir tikusi saņemta arī sūdzība par iespējamiem pārkāpumiem veicot kratīšanu. Tika uzsākta dienesta pārbaude, kuras gaitā vajadzēja noskaidrot: vai kratīšana tika veikta Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses lēmumā par kratīšanu norādītajās telpās; uz kāda tiesiska pamata un kādas darbības tika uzdots veikt Valsts policijas pretterorisma vienības „Omega” darbiniekiem; vai tika ievērots Kriminālprocesa likuma 139.panta trešajā daļā noteiktais aizliegums pielietot pret kratīšanā klātesošajām personām morāles normām neatbilstošas darbības un darbības, kas aizskar šo personu cieņu; vai kratīšanas laikā tika ievērots procesuāli pilnvaroto amatpersonu pienākums nenodarīt nevajadzīgus bojājumus, atverot kratīšanas vietā esošās telpas; vai kratīšanas protokolā tika fiksēti visi kratīšanā izņemtie priekšmeti un dokumenti; pārbaudīt advokātes sūdzībā norādītās ziņas par ģimenes relikviju iespējamās pazušanas apstākļiem.

Dienesta pārbaudes izmeklēšanas laikā tika pieņemti iesaistīto personu paskaidrojumi. No tiem izriet, ka kratīšana tika veikta Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses

lēmumā par kratīšanu norādītajās telpās. Kratīšana tika izdarīta SIA „x” un SIA „y” un ar to saistīto personu izmantojamajās telpās, kas atrodas pēc adreses Rīga, iela. Lēmuma kopija tika izsniegta personām, kuras atradās iepriekšminētajās telpās, piemēram, SIA „” un SIA „” tehniskajam direktoram.

Lai VID FPP veiktu plānotās kriminālprocesuālās darbības, bija nepieciešama ātra piekļuve aizslēgtām telpām, nepieļaujot telpās esošo un trešo personu darbības, kuru mērķis ir pierādījumu iznīcināšana vai bojāšana, turklāt bija paredzams, ka kratīšanai pakļautajās telpās atradīsies datortehnika un citi elektroniskās informācijas nesēji, kam var būt pierādījumu nozīme kriminālprocesā. Ņemot vērā minēto priekšmetu īpašības, pastāvēja pamatotas bažas, ka tajos esošā informācija var tikt sabojāta vai izdzēsta attālināti – ar trešo personu palīdzību dažu sekunžu laikā.

Izvērtējot minētos apstākļus, ņemot vērā ierobežotos VID FPP resursus, kā arī saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 54. un 55.pantu, tika lūgts sniegt atbalstu un nodrošināt Latvijas Republikas Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes pretterorisma vienības „Omega” piedalīšanos kratīšanas veikšanā kriminālprocesa ietvaros.

Latvijas Republikas Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes pretterorisma vienības „Omega” uzdevums bija iespējami ātrāk piekļūt visām kratīšanai pakļautajām telpām, tajā skaitā aizslēgtajām, kā arī nepieļaut tur esošo personu darbības ar priekšmetiem, kam var būt pierādījumu nozīme kriminālprocesā (īpaši ar datortehniku, tajā skaitā tās izslēgšanu vai atvienošanu no elektrības).

Dienesta pārbaudes komisija, izvērtējot VID FPP amatpersonu paskaidrojumus secināja, ka veicot kratīšanu, Rīgā (SIA „x” un SIA „y” un ar to saistīto personu izmantojamajās telpās), tika ievērots Kriminālprocesa likuma 139.panta trešajā daļā noteiktais aizliegums pielietot pret kratīšanā klātesošajām personām morāles normām neatbilstošas darbības un darbības, kas aizskar šo personu cieņu. Turklāt pirms kratīšanas darbību uzsākšanas, visām klātesošajām personām, kā arī telpu nomniekiem tika izskaidrotas viņu tiesības. Kratīšana tika uzsākta un veikta saskaņā ar KPL 179.-182.pantos noteikto, vairākkārt izskaidrojot personām to tiesības un pienākumus, kā arī ierobežojumus kratīšanas laikā.

Kratīšanas laikā tika ievērots procesuāli pilnvaroto amatpersonu pienākums nenodarīt nevajadzīgus bojājumus, atverot kratīšanas vietā esošās telpas. Kratīšanā piedalījās pretterorisma vienība „OMEGA”, kas izmeklēšanas darbībai uzsākoties, nenodarot nevajadzīgus bojājumus, kratīšanas objektā uzlauza slēgtās durvis. Tāpat kratīšanas gaitā, nenodarot nevajadzīgus bojājumus, tika atvērts kabinetā konstatētais, slēgtā stāvoklī esošais metāla seifs. Bija uzlauztas tikai tās durvis, kuras ierodoties kratīšanas vietā bija slēgtas un iekļūšana tajās veikta ar pretterorisma vienības „OMEGA” atbalstu (telpas bija izvietotas vairākos stāvos un bija

nepieciešams nodrošināt, lai netiktu izdzēsti vai kriptēti datoros un serveros esošie dati, jo personu speciālās zināšanas radīja aizdomas, ka šādas darbības tiks veiktas).

Kratīšanas protokolā tika fiksēti visi kratīšanā izņemtie priekšmeti un dokumenti. Kratīšanas laikā tika izņemtas tikai tās mantas, priekšmeti un dokumenti, kas uzskaitīti kratīšanas protokolā, turklāt visi izņemtie priekšmeti tika uzrādīti tehniskajam direktoram un citām personām, viņu darba vietās, par ko liecina šo personu paraksti kratīšanas protokolā.

Attiecībā uz ģimenes relikviju iespējamiem pazušanas apstākļiem, norādāms, ka kratīšanas laikā tika izņemtas tikai tās mantas, priekšmeti un dokumenti, kas uzskaitīti kratīšanas protokolā, savukārt visi izņemtie priekšmeti tika uzrādīti tehniskajam direktoram un citām personām, viņu darba vietās, par ko liecina šo personu paraksti kratīšanas protokolā. Priekšmeti, kuriem nebija nozīmes šajā kriminālprocesā tika atstāti turpat seifā, attiecīgi tos neuzskaitot kratīšanas protokolā. Seifs ar tajā palikušajām mantām tika aizvērts, kā arī tika atstāts kabinets, aizverot tā durvis. Pēc kratīšanas klātesošās personas izteica piezīmes, uzrakstot tās kratīšanas protokolā, tehniskais direktors savās piezīmēs minēja, ka kratīšanas laikā ir nodarīti materiālie zaudējumi - salauztas durvis, izņemti datori, kas nepieciešami saimnieciskās darbības nodrošināšanai, kā arī norādīja, ka ir paralizēta firmas darbība. Citas pretenzijas par kratīšanas gaitu un kratīšanas veicēju darbību kratīšanas direktors neizteica ne mutiski, ne ar atzīmes izdarīšanu kratīšanas protokolā.

Dienesta pārbaudes izmeklēšanas komisija secināja, ka nav pieļauti procesuālie pārkāpumi veiktajā kratīšanā.

2.6. Darbības ar izņemtajiem priekšmetiem un to pieļaujamība

Tā kā kratīšanas laikā ir iespējams izņemt atrastos objektus, kam ir nozīme konkrētajā kriminālprocesa ietvaros, kā arī, ja tiek atrastas lietas, kuru glabāšana ir aizliegta, kā arī lietas (priekšmeti, dokumenti), kuru raksturs, identifikācijas pazīmes vai uz lietām esošās pēdas liecina par to saistību ar citu noziedzīgu nodarījumu.

Svarīgi, ka lietas, kuru apgrozība aizliegta ar likumu, atpakaļ neatdod. Tās ir lietas, kas ir izņemtas no civiltiesiskās apgrozības jeb *res extra commercium* un lietas, kas ir bīstamas videi. Piemēram, narkotiskas vielas, alkoholiskie dzērieni bez akcīzes uzlīmēm, neregistrēti ieroči, sprāgstvielas u.c. Kad tiek izņemtas narkotikas, nedrīkst rakstīt konkrētu minējumu. Ir jāraksta - speciāls ķīmisku vielu maisījumu ar identisku sastāvu.

Lietas un dokumentus, ja ir pamats uzskatīt, ka turpmākajā kriminālprocesā tiem varētu būt pierādījumu nozīme, procesa virzītājs reģistrē krimināllietā esošajā lietisko pierādījumu un

dokumentu sarakstā.¹⁸⁹ Lietas un dokumentus, kuri iegūti izmeklēšanas darbību gaitā, pret parakstu atdod to īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, izdarot par to atzīmi lietisko pierādījumu un dokumentu sarakstā, ja pastāv viens no šādiem apstākļiem:

1) turpmākajā procesā konstatēts, ka attiecīgajām lietām un dokumentiem nav pierādījumu nozīmes kriminālprocesā;

2) ar attiecīgajām lietām un dokumentiem veiktas nepieciešamās izmeklēšanas darbības un to atdošana īpašniekam vai likumīgajam valdītājam nekaitē turpmākajam kriminālprocesam.¹⁹⁰

Ja tiek atdoti dokumentu oriģināli, tad nepieciešams uztaisīt dokumentu kopijas. Savukārt, ja dokumentu oriģinālu atdošana to īpašniekam vai likumīgajam valdītājam var kaitēt turpmākajam kriminālprocesam vai ir pamatotas aizdomas, ka tie pēc atdošanas varētu tikt izmantoti prettiesisku mērķu sasniegšanai, dokumentu īpašniekam vai likumīgajam valdītājam nodod dokumentu kopijas, bet dokumentu oriģinālus pievieno lietas materiāliem un uzglabā kopā ar lietu visu tās glabāšanas laiku.¹⁹¹ Arī šeit pietiek ar pamatotām aizdomām un šaubām. Par pamatu tam var būt personu iesniegumi vai arī dokumentu īpašnieka attieksme pret pašu kriminālprocesu.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 235.panta septīto daļu ir izdoti 2011.gada 27.decembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 1025 ” Noteikumi par rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem un arestēto mantu”. Šie noteikumi nosaka glabāšanas vietu un kārtību lietiskajiem pierādījumiem, kurus nevar atdot īpašniekam vai likumīgajam valdītājam un kurus nevar uzglabāt kopā ar pārējiem krimināllietas materiāliem; glabāšanas vietu un kārtību lietām, kurām uzlikts arests un kuru apgrozība aizliegta ar likumu, kā arī naudai, valūtai un vērtspapīriem, banku izdotiem akreditīviem, vekseliem, akcijām un citiem naudas dokumentiem, izstrādājumiem no dārgmetāliem un dārgakmeņiem, kā arī dārgmetāliem un dārgakmeņiem; iestādes, kurās glabājama tāda arestētā manta, kuru nevar atstāt glabāšanā tās īpašniekam vai lietotājam, viņa ģimenes loceklim vai citai fiziskai vai juridiskai personai, kā arī šīs mantas glabāšanas kārtību; saskaņā ar spriedumu vai lēmumu lietisko pierādījumu realizācijas un iznīcināšanas kārtību.

Daži piemēri no tiesu spriedumiem attiecībā uz rīcību ar izņemtajiem priekšmetiem:

- “Kriminālprocesa ietvaros veikto kratīšanu laikā izņemtie un arestētie finanšu līdzekļi EUR 290 220, USD 9 483, LVL 15 apmērā saskaņā ar Rīgas Apgabaltiesas Krimināllietu kolēģijas 2015.gada 18.februāra lēmumu tiek konfiscēti un ieskaitīti valsts budžetā.¹⁹²”

¹⁸⁹ KPL 325.panta pirmā daļa

¹⁹⁰KPL 235.panta otrā daļa

¹⁹¹ KPL 235.panta ceturtdaļa

¹⁹² <https://vid.gov.lv/default.aspx?tabid=7&id=15&oid=133926>

- Cigaretes bez akcīzes uzlīmēm tiek iznīcinātas;
- Valsts policijai esot imperatīvs pienākums visos gadījumos, ja noziedzīgi iegūta manta atrasta pie trešās personas, to atdot likumīgajam īpašniekam vai valdītājam.¹⁹³

Tas vien, ka kratīšana ir veikta pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmuma par kratīšanu pamata, nenozīmē, ka kratīšana ir bijusi likumīga. Kratīšanas laikā var tikt pieļauti vairāki kriminālprocesuālie pārkāpumi. Līdz ar to arī kratīšana, kas veiktas uz izmeklēšanas tiesneša lēmuma var tikt atzīta par nelikumīgu un tajā iegūtie pierādījumi par nepieļaujamiem.¹⁹⁴ Tas, ka izmeklēšanas tiesnesis ir izdevis lēmumu par kratīšanu nenozīmē, ka tiešām pastāvēja pietiekams pamats.

Piemēram, ASV ir izveidojusies “Saindētā koka augļu doktrīna”¹⁹⁵. Šī doktrīna ir nodibināta ar *Silverthorne Lumber Co v. ASV*, 251 US 385 (1920) spriedumu. Doktrīna nozīmē, ka nelikumīgi iegūtie pierādījumi nav izmantojami tiesā.¹⁹⁶

Kriminālprocesa likumā arī ir minēts, ka izmeklēšanas tiesnesis ir tiesīgs lemt un iegūtos pierādījumus atzīst par nepieļaujamiem kriminālprocesā.

Saskaņā ar KPL 130.panta pirmo daļu kriminālprocesa laikā iegūtās ziņas par faktiem ir pieļaujams izmantot kā pierādījumus, ja tās iegūtas un procesuāli nostiprinātas šajā likumā noteiktajā kārtībā. Līdz ar to ziņas par faktiem jāiegūst kriminālprocesa likuma kārtībā.

Iepazīstoties ar Kriminālprocesa sagatavošanas dokumentiem Tieslietu ministrijas Krimināltiesību departamentā, autore, kratīšanas izņemto priekšmetu pieļaujamībai, atrada atsauces uz ASV spriedumiem:” *Policijas rīcība ir jāvērtē atkarībā no tā, kas ir ticis izdarīts, nevis kā to attiecīgais policists to ir nosaucis. Ja policists saka aizdomās turamajam, ka viņš tiek arestēts, bet tad tikai izdara kratīšanu un atrod ieroci, vēlāk izdarīts nolēmums, ka arestam nav bijis pamata, nepadara atrasto ieroci par nepieņemamu, ja vien ir bijis pamats apstādināšanai un pārmeklēšanai. Acīmredzami rezultāts būs citāds, ja pārmeklēšanas apjoms pārsniegtu saskaņā ar Terija lietu (Terry v. Ohio, 392 U.S. 1, 88 S. Ct. 1868, 20 L. Ed. 2d 889 (1968)) pieļaujamo. Lietā Sibrons pret Ņujorku (Sibron v. New York :: 392 U.S. 40 (1968)) tiesa akceptēja iepriekšminētajam pretēju gadījumu, tātad, ja policists savu rīcību uztver tikai kā*

¹⁹³ Rīgas apgabaltiesas 2014.gada 21.janvāra spriedums lietā Nr. C 32381412, pieejams: <https://www.tiesas.lv/> [aplūkots: 18.03.2016.]

¹⁹⁴ Strada K. Kratīšanas kriminālprocesuālais institūts Latvijā un ASV. Procesuālais taisnīgums. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. Rīga: 1998., 100.lpp. pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4472/Zinatniskie_raksti_617_sej_Procesualais_taisnigums_1998_sn126468.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 15.03.2016.]

¹⁹⁵ Turpat

¹⁹⁶ Pieejams: https://www.law.cornell.edu/wex/fruit_of_the_poisonous_tree [aplūkots: 15.03.2016.]

apstādīšanu, bet izdara pilnīgu personas pārmeklēšanu, nevis tikai vienpusēju iztaustīšanu, atrastie pierādījumi ir pieņemami, ja policistam faktiski ir bijis pamats arestam.”

Lietā „Nagla pret Latviju” ECT atzina, ka Latvija pārkāpusi Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pantu par vārda brīvību. Tiesa uzskata, ka jebkura kratīšana, kurā žurnālistam tiek izņemtas datu glabāšanas ierīces, rada jautājumu par žurnālista vārda brīvības, tai skaitā, informācijas avotu aizsardzību.

Pie žurnālistes Naglas tika veikta kratīšana neatliekamības kārtībā. Kratīšanas laikā tika izņemtas ierīces (klēpjatori, atmiņas kartes, zibatmiņas u.c.), kas saturēja informāciju. Nagla sūdzībā atsaucās uz Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pantu par vārda brīvību, norādot, ka kratīšanas rezultātā gribēts viņu piespiest atklāt informāciju, kas veicinātu žurnālista avota identificēšanu. Tāpat Nagla atsaucās uz direktīvas 8.pantu par tiesībām uz privāto un ģimenes dzīvi. Tiesa norāda, ka tiesnesim bija noteiktas pilnvaras atcelt lēmumu par kratīšanu un šādi iegūtus pierādījumus atzīt par nepieņemamiem.

Persona var argumentēt, ka, izmantojot pierādījumus, kas iegūti nelikumīgi, var mainīt kriminālprocesa iznākumu.¹⁹⁷

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsver, ka pierādījumu izvērtēšana atrodas nacionālo tiesu kompetencē, kamēr Tiesai ir jāpārlicinās vai tiesvedība kopumā, tai skaitā, veids kādā tikuši iegūti pierādījumi, bijusi taisnīga.¹⁹⁸ Tā, piemēram, ja tiesa nemotivē kādēļ nav konstatējams neatliekamības gadījums, tad tiesa ir pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 511.panta otro daļu un 564.panta ceturto daļu.¹⁹⁹

Prakses laikā tika risināta problēma saistībā ar kratīšanas laikā izņemto priekšmetu pazušanu.

VID Personālvadības pārvalde saņēma izskatīšanai VID Finanšu policijas pārvaldes ziņojumu par to, ka 2014.gada 11.jūlijā tika veikta kratīšana Jūrmalā pie privātpersonas. Kratīšanas laikā tika izņemti vairāki mobilie telefoni, tai starpā, mobilais telefons “Nokia”. Izņemtie priekšmeti tika iesaiņoti atbilstoši noteikumiem papīra aploksnē un aizlīmēti ar VID Finanšu policijas nodrošinājumu BUXXXXXX. Uz aploksnes bija paraksts. Kratīšanas protokols arī ticis parakstīts.

Tika saņemts personas, pie kuras veikta kratīšana Jūrmalā, iesniegums par izņemto priekšmetu atgriešanu. Pēc šī iesnieguma saņemšanas tika veikta izņemto priekšmetu apskate.

¹⁹⁷ Strada K. Kratīšanas kriminālprocesuālais institūts Latvijā un ASV. Procesuālais taisnīgums. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. Rīga: 1998., 100.lpp. pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4472/Zinatniskie_raksti_617_sej_Procesualais_taisnigums_1998_sn126468.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 15.03.2016.]

¹⁹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 25282/07 Baltiņš pret Latviju, pieejams: <https://www.tiesas.lv/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-ect-spriedumi-un-lemumi> [aplūkots:18.03.2016.]

¹⁹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 4.jūnija Lēmums Lietā Nr. SKK – 246/2015

Apskates laikā tika konstatēts, ka aploksnē neatrodas izņemtais mobilais telefons "Nokia". Apskates protokolā bija lasāms, ka aploksne bija bez ārējām bojājuma pazīmēm.

Tika uzsākta dienesta pārbaude, kuras laikā centās noskaidrot, kas noticis ar izņemto mobilo telefonu "Nokia".

Dienesta pārbaude aktīvi darbojās sūtot informācijas pieprasījumus un pieņemot kratīšanas laikā iesaistīto personu paskaidrojumus.

No paskaidrojumiem secināms, ka kratīšanas laikā tika piesaisti vairāki izmeklētāji, kuru starpā tika sadalīti procesa virzītāja uzdevumi. Proti, viena persona rakstīja kratīšanas protokolu, taču pārējie izmeklētāji veica kratīšanu un objektu izņemšanu. No paskaidrojumiem izriet, ka visas personas apgalvo, ka pazudušais telefons ir ticis ievietots aploksnē, kas tikusi aizlīmēta ar VID Finanšu policijas pārvaldes nodrošinājumu BUXXXXXX.

No procesa virzītāja paskaidrojumiem izriet, ka aploksne ar izņemtajiem priekšmetiem ir mainījusi atrašanos vietu. Proti, procesa virzītājs, kas bija kratīšanas laikā, ticis nomainīts ar citu procesa virzītāju, kā rezultātā aploksne ceļojusi no Rīgas uz Liepāju .

Dienesta pārbaudes rezultātā tika sastādīts dienesta pārbaudes izmeklēšanas komisijas atzinumus, kurā tika ierosināts izbeigt dienesta pārbaudi. Ieteikums tika pamatots ar to, ka nav iespējams konstatēt kurā brīdī mobilais telefons ir pazudis. Proti, vai tas vispār ir ievietots aploksnē kratīšanas laikā, kas tikusi aizlīmēta ar VID Finanšu policijas pārvaldes nodrošinājumu BUXXXXXX. Gadījumā, ja telefons nav ticis ievietots aploksnē ar nodrošinājumu, tad nav iespējams arī noskaidrot kura persona to ir atradusi un neievietoja aploksnē, jo no paskaidrojumiem secināms, ka kratīšanā iesaistītie izmeklētāji neatceras, kurš atrada šo telefonu, taču tika apgalvots, ka telefons ir ticis ievietots aploksnē.

Atzinumā norādīts, ka gadījumā, ja telefons ir ticis ievietots aploksnē, tad nav iespējams konstatēt, kurā brīdī ir pazudis šis telefons.

Dienesta pārbaudes izmeklēšanas komisijas atzinumā tika iekļauts arī ieteikums apsvērt iespēju nomainīt pašreizējos necaurspīdīgos iesaiņojumus uz caurspīdīgiem celofāna iesaiņojumiem, lai turpmāk varētu pārliicināties par tajā esošo priekšmetu atrašanos.

Saskaņā ar KPL 235.pantu personai ir tiesības atgūt izņemtos priekšmetu, ja tas nav iekļauts lietisko pierādījumu un dokumentu sarakstā. Tā kā šis pazudušais telefons "Nokia" nebija reģistrēts sarakstā, tad personai bija tiesības atgūt šo telefonu.

Pašreizējā situācijā tiek pārkāptas personas tiesības. Pastāv iespēja, ka telefons saturēja informāciju, kas iespējams būtu par iemeslu attaisnojošam spriedumam vai arī tieši šī ierīce saturētu informāciju, kas būtu par pamatu notiesājušam spriedumam. Turklāt personai tiek nodarīts mantisks pametums. Saskaņā ar likumu "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas

nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu”²⁰⁰ 4.panta pirmās daļas 4.punktu pirmstiesas izmeklēšanas laikā izņemto priekšmetu pilna vērtība vai izņemtajiem priekšmetiem nodarīto zaudējumu vērtība, ja izņemtos priekšmetus nav iespējams atdot pilnībā vai to vērtība samazinājusies izņemšanas rezultātā. Tātad persona ir tiesīga prasīt no Valsts ieņēmuma dienesta šī telefona vērtību.

Šeit rodas arī jautājums kāpēc tiek izņemti priekšmeti, ja ar tiem nekas netiek darīts. Autora ieskatā ir jānosaka obligāts pienākums rīkoties ar izņemtajiem priekšmetiem, lai netiek pārkāptas personas tiesības uz īpašumu. KPL 14.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas. Ja ilglaicīgi netiek nekas darīts ar izņemtajiem priekšmetiem, tiek pārkāptas personas tiesības un nenovilcinātu kriminālprocesu.

Problēma rodas, ja kratīšana tiek veikta mājā, kur dzīvo vairākas personas. Tad tiek pārmeklētas koplietošanā esošas telpas un ir gūti noteikt, kurš priekšmets kam pieder. Rezultātā var izņemt priekšmetu, kas pieder personai bez statusa kriminālprocesā. Šajā gadījumā pierādīšanas pienākums daļēji tiek pārliekts uz personu, pret kuras īpašumu izteikta prezumpcija.

Šai personai bez statusa, proti, aizskartajam mantas īpašniekam, ir savas tiesības un pienākumi Kriminālprocesa likuma 111.¹ pantā. Šis pants tika ieviests ar 2009.gada grozījumiem. Līdz tam laikam amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, visbiežāk atsakās atzīt personu, kura nav saistīta ar konkrēto kriminālprocesu, par personu, kuras tiesības vai intereses ir aizskartas²⁰¹. No tā var secināt, ka personu, kurām nebija noteikta statusa kriminālprocesā, saistībā ar kuru izdara kratīšanu viņa valdījumā esošajā īpašumā, viņu tiesības netiek pilnībā nodrošinātas.

Saskaņā ar KPL 111. ¹ panta pirmo daļu aizskartās mantas īpašnieks ir persona, kurai procesuālo darbību rezultātā ir ierobežotas vai atņemtas īpašnieka vai likumīgā valdītāja tiesības rīkoties ar mantu un, ja šai personai nav šajā likumā noteikto tiesību uz aizstāvību.

Aizskartās mantas īpašniekam vai likumīgajam valdītājam personiski vai ar pārstāvja starpniecību ir tiesības:

- 1) mutvārdos vai rakstveidā izteikt savu attieksmi pret pieņemtajiem lēmumiem attiecībā uz mantu;
- 2) iesniegt pieteikumus vai sūdzības par amatpersonu rīcību vai lēmumiem attiecībā uz mantu;
- 3) juridiskās palīdzības saņemšanai uzaicināt advokātu.

²⁰⁰ Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots: 10.03.2016.]

²⁰¹ Vaznis A. Kriminālprocesā nepieciešami grozījumi. Jurista Vārds, 2007.13.novembris, Nr. 46, 7. Lpp

Diemžēl šis KPL 111. ¹ pants nedod skaidrojumu, kas ir domājams ar mantu. Sistēmiski jāvienādo nostāja, vai kriminālprocesa gaitā var tik ierobežotas vai atņemtas tiesības tikai uz kustamu mantu vai arī tiesības, kas izriet no bezķermenisku lietu piederības u.tml., vai aizsargājamas tikai īpašnieka vai arī citu personu tiesības, kuri valda attiecīgo īpašumu, gūst no tā labumu u.tml.²⁰²

²⁰² Meikališa Ā., Kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka tiesiskais statuss un tā problemātika. Jurista Vārds, 31.03.2015.31.marts 10.-20.lpp.

3. KRATĪŠANAS KĀ IZMEKLĒŠANAS DARBĪBAS REGULĒJUMS ĀRVALSĪTS

3.1. Kratīšanas mērķi ārvalsts regulējumos

Igaunijas Republikā izmeklēšanas mērķis ir savākt pierādījumus, kas apliecina noziedzīga nodarījuma apstākļus²⁰³. Kratīšanas mērķis ir atrast priekšmetus, ko konfiscēt vai izmantot kā fiziskos pierādījumus, dokumenti, lieta vai persona, kas nepieciešama, lai pieņemtu lēmumu krimināllietā, īpašumi, kas tiek konfiscēti ar mērķi kompensēt zaudējumus, kurus izraisījis noziedzīgs nodarījums vai konfiskācija, vai aizturēt bēgli ēkā, telpā, automašīnā vai iežogotā teritorijā.

Ukrainas Republikā kratīšanas mērķis ir atrast līkus vai dzīvniekus, kas atrodas konkrētā vietā, preces un vērtslietas, kā arī citus priekšmetus un dokumentus, kas ir svarīgi, lai konstatētu patiesību lietā.²⁰⁴

Polijas Republikā kratīšanu var veikt telpās un citās vietās, lai atklātu vai aizturēt personu vai lai nodrošinātu personas obligātu ierašanos²⁰⁵, kā arī atrasti objektus, kas varētu kalpot par pierādījumu kriminālprocesā.

Lietuvā kratīšanas mērķis ir atrast nozieguma instrumentus, taustāmus priekšmetus un vērtslietas, kas iegūtas noziedzīgā ceļā, vai dažādas lietas vai dokumentus, kas varētu būt svarīgi noziedzīga nodarījuma izmeklēšanā.²⁰⁶

Autore secina, ka liels uzsvars tiek likts uz pierādījumu gūšanu, kas ir arī KPL kratīšanas mērķis.

²⁰³ Igaunijas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_defendants_in_criminal_proceedings_-169-EE-maximizeMS-en.do?clang=lv&idSubpage=2 [aplūkots: 03.04.2016.]

²⁰⁴ Ukrainas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots: 03.04.2016.] 177.panta 1.daļa

²⁰⁵ Polijas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots: 03.04.2016.] 219.panta 1.daļa

²⁰⁶ Lietuvas Republikas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: https://www.unodc.org/res/cld/document/ltu/2002/code-of-criminal-procedure-excerpt-in-english_html/Lithuania_Criminal_Procedure_Code_Extracts.pdf [aplūkots 05.04.2016.] 145.panta pirmā un otrā daļa.

3.2. Kratīšanas veikšanas nosacījumi ārvalsts regulējumos

Igaunijas Republikā kratīšanu veic pēc prokuratūras pieprasījuma uz tiesneša pirmstiesas izmeklēšanā rīkojuma vai uz tiesas nolēmumu, taču pastāv izņēmumi.

Saskaņā ar Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodeksu²⁰⁷ kratīšanu un izņemšanu Dzīvojamajā zonā var veikt, pamatojoties uz tiesas lēmumu, pastāv arī izņēmumi.

Vācijā kratīšanas notiek pēc tiesneša lēmuma, neatliekamajos gadījumos arī publiskais prokurors un amatpersonas, kas palīdz šim prokuroram var veikt kratīšanu.

Lietuvas Republikā kratīšana tiek veikta, pamatojoties uz motivētu pirms-tiesas izmeklēšanas tiesneša nolēmuma. Šajā nolēmumā ir jāparādās konkrētām lietām, kas minētas Lietuvas Republikas kriminālprocesa kodeksa 145.panta pirmajā un otrajā daļā, proti, līķi, personas, taustāmi priekšmeti, vērtslietas, dokumenti.

Līdzīgi kā KPL paredz, ka kratīšana laikā var izņemt priekšmetus, kuru raksturs, identifikācijas pazīmes vai uz lietām esošās pēdas liecina par to saistību ar citu noziedzīgu nodarījumu, arī Vācijas Federatīvās Republikas Kriminālprocesa kodekss²⁰⁸ paredz, ka cita noziedzīga nodarījuma kratīšanas laikā tiek konstatēti objekti, kas var kalpot par pierādījumiem citā lietā un ja tie nav saistīti ar notiekošo izmeklēšanu, tos uz laiku izņem. Tādējādi, tiek veicināta noziedzīgu nodarījuma atklāšana, kā arī jaunu noziedzīgu nodarījumu veikšana.

Kratīšana neatliekamības gadījumos līdzīgi kā KPL 180.panta trešajā daļā ir paredzēta arī Igaunijas Republikas Kriminālprocesa kodeksa 91.panta trešajā daļā. Tā nosaka, ka neatliekamības gadījumos kratīšanu var veikt uz izmeklēšanas iestādes rīkojumu bez tiesas atļaujas, bet šādos gadījumos prokuratūrai ir jāpaziņo par kratīšanu tiesnesim pirmstiesas izmeklēšanā. Kā Igaunijā tā arī Latvijā ir 24 stundu loks, kura laikā tiek lemts par kratīšanas pieļaujamību. Līdzīgs regulējums ir arī Krievijas Federācijā, kur paredzēts, ka par kratīšanas ir jāinformē tiesnesis un prokurors 24 stundu laikā. Pēc tam tiesnesis izvērtē izmeklēšanas darbības likumību.²⁰⁹

Lietuvas Republikā neatliekamības kārtībā kratīšanu var veikt saskaņā ar pirms-tiesas izmeklēšanas amatpersonas vai prokurora rezolūciju. Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodeksā nav minēts, precīzs laiks, kurā jāpaziņo par veikto kratīšanu neatliekamības kārtībā. Lietuvas Republikas kriminālprocesa kodeksā ir minēts, ka triju dienu laikā ir jāiegūst kratīšanas legimitātes apstiprinājums no pirms tiesas izmeklēšanas tiesneša. Ja šāda pirms tiesas

²⁰⁷ Krievijas Federācijas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots: 03.04.2016.]

²⁰⁸ Vācijas Federālās Republikas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots: 03.04.2016.] 108.pants

²⁰⁹ Krievijas Federācijas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots: 03.04.2016.] 165.panta 5.daļa

izmeklēšanas tiesneša piekrišana netiek saņemta, tad visi kratīšanas laikā izņemtie un iegūtie pierādījumi nedrīkst tikt izmantoti personas vainas pierādīšanai.

Interesants regulējums ir Krievijas Federācijas kriminālprocesa kodeksā, kurš nosaka, ka tiesa var lemt par īpašuma kaitējuma kompensāciju, kas paredzēta par kratīšanas un/vai izņemšanas izdarīšanu dzīvojamās zonās. Tas nozīmē, ja personai kratīšanas rezultātā ir radies kaitējums, vai arī par nelikumīgu kratīšanu, tai ir iespējas uz kaitējuma kompensāciju. Latvijā šāda regulējuma nav.

Ukrainas Republikas kriminālprocesa kodeksa 185.pants nosaka īpašu regulējumu, kas nav atrodams Latvijas KPL. Tas nosaka, ka izmeklētājam ir pienākums veikt pasākumus, lai novērstu jebkādu apstākļu izpaušanu par personu privāto dzīvi personām, pie kuras tiek veikta kratīšana, kā arī citu personu, kas īslaicīgi uzturas kratāmajās telpās.

Līdzīgi kā Latvijā tā arī Lietuvas Republikā ir noteikts personu loks, kam ir jāatrodas kratīšanā. Interesanti, ka veicot kratīšanu mežā, laukā vai ūdenstilpnēs nav vajadzīga īpašnieka klātbūtne.²¹⁰ Taču par veicamo kratīšanu īpašnieks tiek rakstveidā informēts pēc kratīšanas veikšanas. Šajā situācijā autores ieskatā varētu tikt apdraudētas personas pamattiesības uz īpašuma neaizskaramību, jo persona, kas ir īpašnieks var nebūt persona, kuras īpašumā vai lietošanā tiek meklēts kāds objekts. Piemēram, mežs ir plašs. Persona, kas izdarījusi noziedzīgu, var paslēpt mežā nozieguma izdarīšanas rīku un uz šī pamata tiek pārmeklēts citas personas īpašums. Protams, ja tiešām šis šaubas ir pamatotas, ka mežā atrodas šis izdarīšanas risks ir attaisnojams sabiedrības interesēs, taču kratīšanas procesā var tik pieļautas procesuālas kļūdas un, tādējādi, neesot klāt īpašniekam, var tik aizskartas personas tiesības uz īpašumu.

Interesants regulējums atrodams Francijas Republikas un Igaunijas Republikas kriminālprocesa regulējumos. Francijas Republikas Kriminālprocesa kodeksā teikts, ka kratīšanu preses telpās vai audio-vizuālās komunikācijas uzņēmumos var izdarīt tikai prokurors vai tiesnesis, kurš nodrošina, ka izmeklēšanas darbība nepārkāpj brīvību īstenot žurnālista profesiju un netiek nepamatoti traucēta vai kavēta informācijas izplatīšana.²¹¹

Igaunijā kratīšanu pie personas, kura apstrādā informāciju žurnālistikas vajadzībām, nevar veikt vispārējā kārtībā. Tiek ievērota analogiska kārtība kā pie advokāta birojā un notāra birojā

²¹⁰ Lietuvas Republikas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: https://www.unodc.org/res/cld/document/ltu/2002/code-of-criminal-procedure-excerpt-in-english_html/Lithuania_Criminal_Procedure_Code_Extracts.pdf [aplūkots 05.04.2016.] 145.septītā daļa

²¹¹ Francijas Republikas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 05.04.2016.] 56-2.pants

3.3. Kratīšanas fiksēšanas veidi ārvalsts regulējumos

Atšķirībā no Latvijā esošā regulējuma Igaunijā kratīšana tiek fiksēta kratīšanas ziņojumā. Ziņojumā norāda: 1) priekšlikumu nodot meklējamās vai parādīt, kur ir noslēpts līķis vai bēglis; 2) brīvprātīgi izsniegtie meklētie objekti; 3) kratīšanas apstākļi, kurss un rezultāti; 4) atrasto priekšmetu īpašības un to nosaukumi, kuri ir būtiski, lai pieņemtu lēmumu krimināllietā; 5) aizturētā bēgļa personas dati.

Krievijā izmeklēšanas darbības rezultāts tiek fiksēts protokolā. Arī kratīšanas rezultāti tiek fiksēti protokolā. Krievijas Federācijas kriminālprocesa kodeksa 166.pants nosaka vispārīgas kratīšanas protokola sastāvdaļas. Interesanta kratīšanas protokola sastāvdaļa ir tāda, ka tam klāt jāpievieno fotogrāfijas, video uzņēmumi, kartes un shēmas, pēdas, kas tika izmantotas kratīšanas laikā. Latvijā šāda regulējuma nav. Taču praksē fotogrāfijas, ja tādas tiek uzņemtas kratīšanas laikā, tiek pievienotas kratīšanas protokolam.

Krievijas protokols izceļas arī ar liecinieku un cietušā aizsardzību. Proti, protokolā drīkst nepievienot liecinieku un to pārstāvju vai cietušo datus, kas piedalījušies kratīšanā, ja tiek apdraudēta to drošība. Šādos gadījumos tiek izdota rezolūcija un kratīšanas protokolā tiek norādīts pseidonīms nevis īstais liecinieka vai viņa pārstāvja vai cietušā īstais vārds. Autores ieskatā šāds regulējums Latvijā nav iespējams, jo kratīšanā piedalās persona, pie kuras veic kratīšanu un persona redz, kas piedalās kratīšanā, kā arī kratīšanas protokolā norāda personas, kas piedalās kratīšanā.

Arī Ukrainā kratīšana tiek fiksēta kratīšanas protokolā (*search record*).²¹² Ir noteikums arī, ka šī kopija ir jāizsniedz personai, pie kuras tiek veikta kratīšana. Ukrainas kriminālprocesa kodeksa 85.pants nosaka vispārīgās kratīšanas protokola sastāvdaļas, kuras lielākoties valstu starpā ir līdzīgas, proti, tās ir izdarīšanas vieta, laiks, iesaistītas personas u.c.

Polijas Republikā kratīšana tiek fiksēta protokolā (*record*), kurā ir noteiktas sastāvdaļas.

²¹² Ukrainas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots: 03.04.2016.] 188.pants

4. NOBEIGUMS

Autore ir nonākusi pie sekojošajiem secinājumiem:

1. Izmeklēšanas darbības ir jādokumentē, iekļaujot protokolā izmeklētāju darbības un klātesošo piezīmes, lai vēlāk nerastos strīdi par izmeklēšanas darbību likumību un procesuālo pārkāpumu konstatēšanu.
2. Kompetences robežas, procesuālie noteikumi un cilvēktiesības izmeklēšanas darbību veikšanā ir rūpīgi jāievēro, jo to pārkāpšana ir pamats iegūto ziņu pieļaujamības apšaubīšanai, kas savukārt var novest pie iegūto ziņu izmantošanas nepieļaujamības.
3. Kratišanas piespiedu raksturs ir attaisnojams ar to, ka tā ir vērsta, lai novērstu nekārtības vai noziedzīgus nodarījumus un aizsargātu citu tiesības kā arī atrisināt kriminālprocesuālas attiecības.
4. Kratišana ir patstāvīga procesuāla izmeklēšanas darbība. Tai ir gan līdzības, gan atšķirības no citām Kriminālprocesa likumā noteiktajām izmeklēšanas darbībām. Tāpēc svarīgi ir nošķirt šos institūtus.
5. Īpaši nosacījumu attiecas uz personām, kas saskaņā ar Kriminālprocesa likumu bauda imunitāti. Nekvalitatīvi sagatavojoties kratīšanai, neuzzinot, ka telpās, kurās plānots veikt kratīšanu, atrodas persona, kas bauda imunitāti, var tikt pārkāpta imunitāte vai arī kratīšanai nebūs jēga.
6. Kratišanas veikšanai ir jābūt efektīvai un saskaņā ar Kriminālprocesa mērķi, proti, bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Pieļaujot kratīšanas procesuālos pārkāpumus, tiks aizskartas personas tiesības.
7. Latvijā tiek mēģināts ievērot personas pamattiesības, par ko liecina tiesu prakse.
8. Praksē tiek saņemtas daudzas sūdzības par kratīšanu. Lielākoties tās ir nepamatotas.

Autora ieskatā vajadzētu papildināt kriminālprocesa likumu. KPL papildināšana ir tiesībpolitikas jautājums, kas ir likumdevēja kompetencē. Autorei ir sekojoši priekšlikumi:

1. Kriminālprocesā nav regulēts kā iesaiņot kratīšanā izņemtos priekšmetus. Autorei ieskatā tas attiecas uz kriminālistiku, taču ir svarīgi, lai izņemtie pierādījumi un pēdas ir kvalitatīvi un izmantojami.

Izņemot nekvalitatīvi pierādījumus vai pēdas un tos nekvalitatīvi iepakojot, var radīt personai liekus tiesību aizskārumus.

Vajadzētu papildināt kriminālprocesa likumu 180.panta astoto daļu ar pantu šādā redakcijā:

“Visi kratīšanā atrastie un izņemtie priekšmeti uzrādāmi klātesošajām personām, aprakstāmi protokolā un iesaiņojami un apzīmogojami.”

Autores ieskatā vārdi “ja iespējams” rada situāciju, ka lietiskie pierādījumi un pēdas tiek pakļauti iznīcībai. Šī norma var radīt tiesību aizskārumus, proti, personas, kas iesaistītas kratīšanā varētu izmantot šo iespējamības formu ļaunprātīgi. Var notikt tīša pēdu piesārņošana vai iznīcināšana.

2. Kā nākamais KPL papildinājums autores ieskatā varētu būt saistībā ar kratīšanā izņemto priekšmetu rīcību. Praksē bieži vien izņemtie priekšmeti stāv un ar tiem netiek veiktas nekādas darbības. Līdz ar to, būtu jānosaka termiņš procesa virzītājam, kuras laikā tiek izlemts ko darīt ar izņemtajiem priekšmetiem, proti vai tos iekļaut lietisko pierādījumu reģistrā. Ja ir acīmredzams, ka ar šo priekšmetu netiks nekas pierādīts un tam nav nozīme kriminālprocesā, tad atgriezt to īpašniekam. Autore uzsver, ka KPL mērķis ir krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Līdz ar to KPL būtu jāiekļauj šāds pants:

“(1) Procesā virzītājs mēneša laikā pieņem lēmumu par rīcību ar kratīšanas laikā izņemtajiem priekšmetiem.”

Par termiņu var diskutēt atkarībā cik ilgi šis process varētu aizņemt procesa virzītājam, ņemot vērā, ka procesa virzītājam tas nav vienīgais kriminālprocess. Autores ieskatā varētu dot iespēju procesa virzītājam pagarināt termiņu līdz 3 mēnešiem. Termiņa uzskaitījums kriminālprocesā ir jau lietots.

“(2) Procesā virzītājs šo termiņu var pagarināt vēl uz trijiem mēnešiem, ja tam ir pamats.” Protams, šāds regulējums ir plašs un dod iespēju procesa virzītājam pamatot ar lielu skaitu izņemto priekšmetu. Nav noliedzams, ka tiks izmantota iespēja pagarināt nepamatoti, proti, pēdējā dienā procesa virzītājs attapsies, ka ir jāpieņem lēmums un pagarinās. Praksē nereti gadās situācijas, ka ar visu pagarināšanu tiek pieņemti lēmumi pēdējā dienā.

Autores ieskatā būtu jāmodernizē kratīšanas process. Blakus pastāvošajam rakstiskajam protokolam būtu jāieviešas video protokols. Līdzīgi kā tiesās ir audio protokoli. Pie šī video protokola nebūtu iespējams izdarīt piezīmes. Video atspoguļotu patiesu situāciju. Tas, pirmkārt, cels izmeklēšanas darba efektivitāti. Izmeklētāji aktīvāk darbosies, personas mazāk pretosies.

Otrām kārtām, paaugstināsies informācijas kvalitāte. Šāds protokols samazinās neuzmanības kļūdu rašanas iespējas.

Treškārt, tas atspoguļos iesaistīto personu uzvedību. Tas atrisinās strīdus par necienīgu izturēšanos un vardarbību pielietotu.

Ceturtkārt, neradīsies strīdi vai tiešam tika izņemts konkrētais priekšmets, kur tas tika atrasts un būs iespējams redzēt, vai nav ļaunprātīgas rīcības ar priekšmetiem. Turklāt varēs redzēt vai nav pārkāptas kratīšanas robežas.

Autore saprot, ka šo video protokola ieviešanai ir nepieciešams valsts finansējums. Taču lielākoties izmeklēšanas iestādēm jau rīcība ir video filmēšanas ierīces.

Taču personas kratīšanā šo video protokolu nevajadzētu izmantot. Tas varētu radīt pazemojumu personai.

3. Autore pētot kratīšanu, konstatē, ka nav regulējums par morālo kompensāciju nelikumīgas kratīšanas gadījumā. Neatliekamās kratīšanas rezultātā, ja izmeklēšanas darbība izdarīta prettiesiski, izmeklēšanas tiesnesis iegūtos pierādījumus atzīst par nepieļaujamiem kriminālprocesā un lemj par rīcību ar izņemtajiem priekšmetiem. Prettiesiskas kratīšanas rezultāta tiek pārkāptas personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Eiropas cilvēktiesību tiesa vairākos spriedumos par šādu ECK 8.panta pārkāpumu ir paredzējusi kompensāciju naudas izteiksmē. Autores ieskatā nepietiek tikai ar likumu "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu". Būtu nepieciešams iekļaut pašā kriminālprocesā pantu par morālā kaitējuma atlīdzības pieļaujamību, uz kura pamata tiktu izdoti Ministru kabineta noteikumi, kas regulētu apmēru un izmaksas kārtību. Pants varētu izskatīties šādi:

"Ja izmeklēšanas darbība izdarīta prettiesiski, personai, pret kuru tika vērsta šī prettiesiskā izmeklēšanas darbība, ir tiesības uz morālā kaitējuma atlīdzināšanu."

Ieviešot šādu normu samazinātos arī pietikumu skaits Eiropas Cilvēktiesību tiesai.

4. Pētot citu valstu kriminālprocesa kodeksus, autore secina, ka tiek īpaši izdalīta kratīšana pie žurnālistiem. Latvijai ir zīmīgs spriedums Nagla pret Latviju²¹³, kurā tieši tika pārkāpts ECK 10.pants, proti, izteiksmes brīvība, kas ietver uzskatu brīvību un tiesības saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez iejaukšanās no publisko institūciju puses.

Autores ieskatā būtu nepieciešams vēl viens pants vai jau esošā panta daļa, kas būtu līdzīgs Francijas Republikas regulējumam: „Kratīšanu telpās, kurās tiek apstrādāta informācija žurnālistikas vajadzībām, izmeklēšanas darbības veicējs nodrošina, ka izmeklēšana nepārkāpj brīvību īstenot žurnālista profesiju un netiek nepamatoti traucēta vai kavēta informācijas izplatīšana.

²¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 73469/10 Nagla pret Latviju, pieejams: <https://www.tiesas.lv/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-ect-spriedumi-un-lemumi> [aplūkots:18.03.2016.]

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Grāmatas:

1. Autoru kolektīvs. Kriminālistika II daļa. Kriminālistikā taktika. Rīga: LPA, 1999.
2. Azāns B., Latvijas PSR Kriminālprocesa Kodeksa komentāri, Rīga: Avots, 1986.
3. Bojārs J. Starptautiskās tiesības, Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
4. Grieznis P., Praktiskā kriminālistika, Rīga: Likuma Vārdā, 2000.
5. Indulēns I, Kriminālistika, Rīga: Zvaigzne, 1978.
6. Kavalieris A., Kriminālistika. Mācību grāmata 1. daļa Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2003.
7. Krastiņš U., Juridisko terminu vārdnīca, Rīga: Nordik, 1998.
8. Kūtris G. ,Rokasgrāmata tiesnešiem kriminālprocesā, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010
9. Liede A. Kriminālprocess. Tiesvedības norise krimināllietās. Rīga, 1973.
10. Meikališa A., Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: RaKa,1998.,101-102.lpp
11. Meikališa A., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: RaKa, 2000.
12. Meikališa A, Pirmstiesas izmeklēšana, Rīga: Turība, 2001.
13. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010.
14. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Kriminālprocess shēmās A. daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007., 177.-178.lpp.
15. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojoša vārdnīca. Rīga: 2000.
16. Miķelsons U. Informācijas Tehnoloģiju noziegumu izmeklēšanas īpatnības, Rīga: Turība, 2003.
17. Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola „Turība”, 2002.
18. Strada K. Kratīšanas kriminālprocesuālais institūts Latvijā un ASV. Procesuālais taisnīgums. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. Rīga: 1998., 100.lpp. pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4472/Zinatniskie_raksti_617_sej_Procesualais_taisnigums_1998_sn126468.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 15.03.2016.]
19. Smilga V., Videoierkastu taktika un tehnika noziegumu izmeklēšanā, Rīga: P.Stučkas LVU izdevniecība, 1987.
20. Šķerstiņš J. Noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana un atklāšana. Rīga, 1929.
21. Terehovičs V., Nīmande E. Kriminālistika. Kurša lekciju konspekts. Rīga: [b.i.], 2008.

Periodika:

22. Advokāti vēršas pie valsts augstākajām amatpersonām., Jurista Vārds, 2007. 29.maijs , Nr. 22 , 21. lpp.
23. Amoliņa D., Satversmes psiholoģija, Jurista vārds, 2004.11.februāris NR. 6
24. Dombrovskis R., Dokumenta izpratne: saturs, forma un funkcijas, Jurista Vārds, 2010. 28. septembris, NR. 39
25. Dombrovskis R., Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi, Jurista Vārds, 2009.17. marts, NR. 11
26. Dombrovskis R., Vēlreiz par pierādījumu un pierādīšanas izpratni, Jurista Vārds, 2010.17. janvāris, NR. 3
27. Jākabsons V, Aksenoka R., Kur slēpjas kriminālprocesa likuma projekts, Jurista vārds, 2011.25.septembris, Nr.28
28. Eiropas Cilvēktiesību tiesa pasludina spriedumu lietā "Miķelsons pret Latviju" Jurista vārds 2015. 3. Novembris
29. Meikališa Ā., Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības, Jurista vārds, 2007.13.marts, Nr.11
30. Meikališa Ā., Kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka tiesiskais statuss un tā problemātika. Jurista Vārds, 31.03.2015.31.marts 10.-20.lpp.
31. Meikališa A., Strada- Rozemberga K., Pārmaiņu laiks kriminālprocesā, Jurista Vārds, 2006.13. jūnijs, NR. 23
32. Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2014. gadā, Jurista vārds,2015. 3.februāris, Nr. 5
33. Zeppa-Priedīte V., Valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes standarts, Jurista vārds, 2010. 13. Aprīlis Nr. 15.
34. Vaznis A. Kriminālprocesā nepieciešami grozījumi. Jurista Vārds, 2007.13.novembris , Nr. 46, 7. Lpp

Normatīvie akti:

35. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs,Nr.43.
36. Diplomātiskā un konsulārā dienesta likums: LR likums, pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 14.03.2016.]
37. Iekšējās drošības biroja likums: LR likums, pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 14.03.2016.]
38. Saeimas kārtības rullis: LR likums Latvijas Vēstnesis", 1994.18.augusts Nr.96
39. Komerclikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 26.aprīlī]

40. Kriminālprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 29.12.2015.]
41. Operatīvās darbības likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots: 10.03.2016.]
42. Par nodokļiem un nodevām: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots:10.03.2016.]
43. Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas konsulāro konvenciju LR likums. Latvijas Vēstnesis", 1995.30.septembris, Nr.150
44. Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots: 10.03.2016.]
45. Устав уголовного судопроизводства, pieejams: <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/> [aplūkots: 02.05.15]
46. Latvijas Kriminālprocesa kodekss 20.09.2005. redakcijā. pieejams: www.likumi.lv, [aplūkots: 14.04.2015.]
47. Likumprojekts trešajam lasījumam "Grozījumi Kriminālprocesa likumā"(Nr.135/Lp12) pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/FE1551C1D35C60E7C2257E68004DD0D3?OpenDocument> [aplūkots: 14.03.2016.]
48. Grozījumi Kriminālprocesa likumā . Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/A2A8DD03D30A2D10C2257E580025A39E?OpenDocument> [aplūkots: 03.04.2016]
49. Francijas Republikas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 05.04.2016.]
50. Igaunijas kriminālprocesa kodekss Pieejams: https://ejustice.europa.eu/content_rights_of_defendants_in_criminal_proceedings_-169-EE-maximizeMS-en.do?clang=lv&idSubpage=2 [aplūkots: 03.04.2016.]
51. Polijas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots: 03.04.2016.]
52. Lietuvas Republikas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: https://www.unodc.org/res/cld/document/ltu/2002/code-of-criminal-procedure-excerpt-in-english_html/Lithuania_Criminal_Procedure_Code_Extracts.pdf [aplūkots 05.04.2016.]
53. Ukrainas kriminālprocesa kodekss. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots: 03.04.2016.]

54. Vācijas Federālās Republikas kriminālprocesa kodekss. Pieejams:
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots: 03.04.2016.]

Tiesu prakse:

55. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1984.gada 2.augusta spriedums lietā Nr. 8691/79 Malone v. The United Kingdom, pieejams: www.ohchr.org/ [aplūkots 18.03.2016.] para.84.
56. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 44/1997/828/1034 Teixeira de Castro pret Portugāli, 1998.gada 9.jūnijs, 36.rindkopa, pieejams:
http://www.hrcr.org/safrica/arrested_rights/castro_portugal.html [aplūkots:18.03.2016.]
57. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr.4378/02Bykov pret Krieviju [Lielā Palāta], pieejams: <http://www.hrcr.org> [aplūkots: 18.03.2016.] 95.rindkopa
58. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 25282/07 Baltiņš pret Latviju, pieejams:
<https://www.tiesas.lv/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-ect-spriedumi-un-lemumi>
[aplūkots:18.03.2016.]
59. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 7259/03 Mitkus pret Latviju
pieejams:<https://www.tiesas.lv/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-ect-spriedumi-un-lemumi>
[aplūkots:18.03.2016.]
60. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: Nr. 73469/10 Nagla pret Latviju, pieejams:
<https://www.tiesas.lv/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-ect-spriedumi-un-lemumi>
[aplūkots:18.03.2016.]
61. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 31. maija lēmums Lietā SKK –93/2012, pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots:12.05.15]
62. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK –323/2012, pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots:12.05.15]
63. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 27. oktobra lēmums lietā SKK – 153/2011, pieejams: www.at.gov.lv, [aplūkots:18.05.2015]
64. Latvijas Republikas Augstākā tiesas 2014.gada 22.maija spriedums lietā Nr. SKK-0119-14, pieejams: http://www.uzzina.lv/vuzn.php?vuzn_id=101156 [aplūkots: 16.03.2016.]
65. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 4.jūnija Lēmums Lietā Nr. SKK –246/2015
66. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 24. Novembra lēmums lietā Nr. SKK –389/2015, pieejams: www.at.gov.lv,
[aplūkots:18.03.2016.]

67. Administratīvā rajona tiesas Liepājas tiesu nama spriedums lietā Nr.142214112 pieejams:
https://www.tiesas.lv/Media/Default/Page/AL_3001_raj_A-00599-13_40.pdf [aplūkots: 18.03.2016.]
68. Rīgas Administratīvā rajona tiesas spriedums lietā Nr.A420331512, pieejams:
<http://www.tiesas.lv/> [aplūkots: 18.05.2015]
69. Administratīvās apgabaltiesas 2013.gada 11.jūlija spriedums lietā Nr.142088010, pieejams: <https://www.tiesas.lv/> [aplūkots: 18.03.2016.]
70. Rīgas apgabaltiesas 2014.gada 21.janvāra spriedums lietā Nr. C 32381412, pieejams: <https://www.tiesas.lv/> [aplūkots: 18.03.2016.]

Internetresursi:

71. Baumanis J., Kriminālprocesuālā imunitāte, pieejams:
<https://prezi.com/bagczpw0ykil/imunitate/> [aplūkots: 09.03.2016.]
72. DOKUMENTU TEHNISKĀ EKSPERTĪŽU NODAĻA, pieejams:
<http://www.ekspertize.vp.gov.lv/?sadala=5> [aplūkots:06.05.15]
73. <http://deputatiuzdelnas.lv/lv/notikumu-hronika/likumu-grozījumi/deputatu-imunit-tes-atcelsanas-megin-jums-10-saeim.html>
74. Jermacāne A., Prioritātes kriminālprocesā, pieejams:
<http://providus.lv/article/kriminalprocesa-prioritates> [aplūkots: 11.03.2016.]
75. Judins A. <http://www.lvportals.lv/print.php?id=256970> [aplūkots: 10.03.2016.]
76. KNAB izgāzies kratīšanā pie Abdulmuslimova pieejams:
http://www.pietiek.com/raksti/knab_izgazies_kratisana_pie_abdulmuslimova [aplūkots 10.03.2016.]
77. Laganovskis G., Kratīšana. Personas un tiesībsargu tiesības un pienākumi, pieejams:
<http://www.lvportals.lv/print.php?id=256970> [aplūkots: 18.05.2015]
78. Policija lēmumā par kratīšanu kļūdās ar uzņēmuma nosaukumu, pieejams:
<http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/591337-policija-lemuma-par-kratisanu-kludas-ar-uznemuma-nosaukumu> [aplūkots: 18.03.2016]
79. Starptautiskā tiesiskā sadarbība krimināllietās Eiropas Savienības ietvaros, pieejams:
www.tm.gov.lv [aplūkots: 18.05.2015]
80. Skaidrojošā vārdnīca pieejams: www.tezaurs.lv [aplūkots 15.01.2016.]
81. „Tiesībsargs ierosina pārbaudes lietu par iespējamo vārda brīvības pārkāpumu sakarā ar veikto kratīšanu žurnālistes I.Naglas dzīvoklī”. Pieejams
<http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibsargs/jaunumi/?doc=251> [aplūkots: 20.12.2015.]

82. Valsts policijas attīstības koncepcija, pieejams:
[www.iem.gov.lv/files/text/1_VPAkonf\(1\).ppt](http://www.iem.gov.lv/files/text/1_VPAkonf(1).ppt) [aplūkots 10.05.15]
83. VID Finanšu policijas kriminālprocesā arestētus naudas līdzekļus ieskaita valsts budžetā
Pieejams: <https://vid.gov.lv/default.aspx?tabid=7&id=15&oid=133926> [aplūkots:
20.02.2016.]
84. http://www.rusanovs.lv/kriminallietas/Piedalisanas_izmeklesanas_darbiba[aplūkots
10.05.15]
85. Pieejams: https://www.law.cornell.edu/wex/fruit_of_the_poisonous_tree [aplūkots:
15.03.2016.]

Prakses materiāli:

86. Finanšu policijas pārvalde (turpmāk FPP) , Kratīšana, pieejams: FPP koplietošanas
mapē (nav publicēti)
87. 2014.gada 11.jūnija kratīšanas protokols
88. Izmeklēšanas tiesneša lēmums par kratīšanu
89. Izmeklētāja ierosinājums

PIELIKUMI

Nr.1.

PROJEKTS

SAEIMAS LĒMUMS

Par piekrišanu kratīšanas izdarīšanai 12.Saeimas deputāta Sergeja Potapkina
īpašumā

Latvijas Republikas Saeima **nolemj:**

Piekrīst kratīšanas izdarīšanai 12.Saeimas deputāta Sergeja Potapkina
īpašumā, kurš norādīts Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2014.gada
8.decembra lēmumā kriminālprocesā Nr.15830013614.

KRATĪŠANAS PROTOKOLS

(pilsēta, rajons)

2004. gada 11. jūnija

kratišana uzsākta plkst. 9:15

VD ūdensu policijas pārvaldes 11. nodaļas izmeklēšanas daļas
(izmeklēšanas iestādes nosaukums, amats, dienesta pakāpe, uzvārds)

klātesot: (tās personas vārds, uzvārds, pers.kods, pie kuras izdarīta kratišana)

advokāte
Pēc pētniecības advokāta

atļauts piedalīties kratišanā gūtā un pametā kratišana
telpās, kurās atrodas neapstrādātas materiālas lietas un dokumenti
piedaloties: 11. nodaļas izmeklēšanas daļas 10.25. nodaļas izmeklēšanas daļas
11. nodaļas izmeklēšanas daļas izmeklēšanas daļas
(iestādes nosaukums, amats, uzvārds)

11. nodaļas izmeklēšanas daļas advokāte

ievērojot KPL 181.-185. pantu prasības, izdarīja kratišanu (kur un pie kā)

nolūkā atrast un izņemt lēmumā norādītos meklējamus objektus.

Klātesošajām personām izskaidrotas viņu tiesības būt klāt pie visām kratišanas izdarītāja darbībām un izdarīt piezīmes sakarā ar tām.

Pirms kratišanas uzrādīts 2004. gada 9. jūnija Rīgas pilsētas tiesas tiesas
izmeklēšanas tiesneša lēmums par kratišanas izdarīšanu, pēc kā (personas uzvaras)

uz uzaicinājumu izsniegt lēmumā norādītos meklējamus objektus, atbildēja:

lēmumā minēto dokumentu un priekšmetu
(personas atbilde)
pēc manuāli veiktās izņemot dokumentus
sakarībā ar
saja un lēmumā minētām personām.

(paraksts)

Kratišanas laikā atrastie priekšmeti un dokumenti, kas norādīti punktos 1.-14., 17.-19., 22.-25. ar nodokšņojumu Nr. BA-004821; Nr. 15., 20., 26.-29. ar nodokšņojumu Nr. BA-004816, 16. ar nodokšņojumu Nr. BA-004820; Nr. 21. ar nodokšņojumu Nr. BA-004817. - iesaiņoti, apzīmogoti un izņemti.

Priekšmeti, kas norādīti punktos 10. l. līdz 29. _____, nodoti glabāšanā

proceduriskajam - VID FAP vec. iemulētājai _____
(kam)

Kratišanas izdarītāja piezīmes par kratišanas gaitu:

Kratišanā gūta tika filmēts ar
iPhone XS. Pieņima citu rad.

Klātesošu personu pieteikumi un piezīmes:

Pieņemta NAW _____

Kratišana izdarīta _____
(apgaismojums) pabeigta plkst. 12⁰⁷

par ko, ievērojot KPL 325.-327.pantu prasības sastādīts minētais protokols.

Protokols nolasīts. Uzrakstīts pareizi.

Klātesošās personas _____

(paraksti)

Kratišanu izdarīja _____

Protokola norakstu saņēmu 2014. gada _____ M. Jānijs

(paraksts)

Dokumentārās lapas

Maģistra darbs „Pamattiesību ievērošana kratīšanas laikā”

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Diāna Rubīne dr11044, .2016

Ar savu parakstu apliecinu, ka esmu lasījis augstāk minēto maģistra darbu un atzīstu to par p i e m ē r o t u / n e p i e m ē r o t u (nevajadzīgo svītrot) aizstāvēšanai Latvijas

Universitātes Tiesību zinātnes maģistrantūrā

Zinātniskais konsultants: Prof., Dr.iur. Ārija Meikališa

Recenzents:

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā

Metodiķe: Iveta Balode

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījumu komisijas sēdē

____.____.2016. prot. Nr. __, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: